

T.C
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

***UÇURTMA AVCISI* ROMAN KARAKTERLERİNE PSİKANALİTİK
YAKLAŞIM**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Arzu Melike AKKUŞ

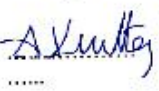

DANIŞMAN

Doç. Dr. Aydın GÖRMEZ

VAN, 2019

KABUL VE ONAY SAYFASI

Arzu Melike AKKUŞ tarafından hazırlanan "UÇURTMA AVCISI ROMAN KARAKTERLERİNE PSİKANALİTİK YAKLAŞIM" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İngiliz Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman (Başkan): Doç. Dr. Aydın GÖRMEZ. Anabilim Dalı, Üniversite Adı Van YYÜ İngiliz Dili ve Edebiyatı ABD Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Zeki EDİS Anabilim Dalı, Üniversite Adı Van YYÜ İngiliz Dili ve Edebiyatı ABD Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Şahin KIZILTAŞ Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bitlis Eren Ü. İngiliz Dili ve Ed. ABD Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Tez Savunma Tarihi:	09/07/2019
 29/07/2019 Doç. Dr. Bekir KOÇLAR v. Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü 	

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (2019)

İmza

Arzu Melike AKKUŞ

(Yüksek Lisans Tezi)

Arzu Melike AKKUŞ

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Haziran, 2019

**(UÇURTMA AVCISI ROMAN KARAKTERLERİNE PSİKANALİTİK
YAKLAŞIM)**

ÖZET

Psikanaliz modern ve hatta post modern çağın en sık başvurulan –başvurulmak zorunda kalınan- yaklaşımlarından biridir. Bu tezin içeriğinde psikanalitik yaklaşım detaylı bir şekilde ele alınarak bu yaklaşımın farklı açılardan tanımlaması yapılmıştır. Ayrıca psikanalitik yaklaşımın edebi eserlere olan yansıması üzerinde durulmuştur. Psikanalizin edebiyatla bağdaştırılması ve edebi eserleri çözümlerken ne denli faydalı olabileceği gösterilmiştir. Edebiyatla psikolojiyi birbirine bağlayan psikanaliz yaklaşımının psikanalitik edebiyat kuramı olarak incelemesi yapılmıştır. Bir yandan okuyucu ve karakter arasında köprü kuran psikanaliz öte yandan da yazarın karakterleri oluştururken nasıl bir ruh hali içerisinde olduğu konusunda ipucu vermektedir. Tezin oluşturulma ve hazırlanma aşamalarında yazarın iç dünyasına ışık tutulduğu görülmektedir. Tezdeki söz konusu roman *Uçurtma Avcısı* Afgan kökenli yazar Halit Hüseyini tarafından kaleme alınmıştır; Halit Hüseyini'nin *Uçurtma Avcısı*'nda Afganistan'da yaşanan siyasi zorluklar karşısında ailelerin nasıl ve nerelere göç ettiği, yaşamlarını nasıl devam ettirdikleri anlatılmaktadır. Söz konusu romanın tezde bulunma amacı psikanalitik yaklaşımın bu romandaki karakterler özellikle çocuk karakterler üzerinde olan etkisini ortaya çıkarmaktır. Halit Hüseyini Afgan kökenli bir yazar olarak kendi iç dünyasını romanına etkili bir şekilde yerleştirmiştir ve roman karakterleri incelenirken yazarın hayatının analizi üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Psikanaliz, psikanalitik edebiyat kuramı, Afgan kültürü, *Uçurtma Avcısı*, Halit Hüseyini.

Sayfa Adedi:122

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Aydın GÖRMEZ

(MA Thesis)

Arzu Melike AKKUŞ

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

June, 2019

(PSYCHOANALYTIC APPROACH TO THE CHARACTERS OF *THE KITE RUNNER*)

ABSTRACT

Psychoanalysis is one of the most commonly used approaches to modern and even post modern times. In the content of this thesis, the psychoanalytic approach is dealt with in detail and its definition is made from different perspectives. It has also focused on the reflection of the psychoanalytic approach on literary works. It has been shown how psychoanalysis can be useful in literature and in analyzing literary works. On the one hand, psychoanalysis bridges the reader and the character, on the other hand, it gives a clue as to how the mood is in creating characters. It is seen that the internal world of writing is kept light during the preparation stages of the thesis. The novel, *The Kite Runner*, in this thesis was written by Khaled Hosseini, an Afghan-origin writer. Hosseini, in *The Kite Runner*, presents how and where the families migrate due to the political difficulties, how they try to survive in Afghanistan. The purpose of this thesis is to reveal the effect of the psychoanalytic approach on the characters in this novel, especially child characters. Khaled Hosseini as an Afghan-American author effectively places his own inner world into the novel and while presenting the characters, it has been focused on the author's life.

Key words: Psychoanalysis, psychoanalytic literary method, Afghan culture, *The Kite Runner*, Khaled Hosseini.

Quantity of Page:122

Scientific Director: Aydın GÖRMEZ

TEŞEKKÜR SAYFASI

Tez araştırmamın ve yazımının gerçekleşmesinde büyük katkıları bulunan, her aşamada rehberliğini srdrendeğerli danışman hocam Doç. Dr. Aydın GÖRMEZ'e saygılarımı ve teŐekkürlerimi en içten Şekilde sunarım.

Beni tez çalışmam süresi boyunca cesaretlendirip desteğini sunan sevgili eşim Cem AKKUŞ'a ve yanımnda sürekli manevi olarak duran oğlum Yamaç Alp AKKUŞ'a minnettarım.

Araştırmama maddi ve manevi olarak destek sağlayıp bana moral veren annem Emine ÇALIŐKAN ve babam Yaşar ÇALIŐKAN'a teşekkür ederim. Süreç boyunca görüşlerini aldığım, araştırmalarımaya katkısı çok büyük olan halam Necmiye ÇALIŐKAN AYSAN'a teŐekkürü bir borç bilirim. Bu süreçte her zaman yanımnda olan, desteklerini esirgemeyen biricik ailem ve sevdiklerime teşekkür ederim.

Arzu Melike AKKUŞ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	.i
ABSTRACT.....	.ii
TEŞEKKÜR SAYFASI.....	.iii
İÇİNDEKİLER.....	.iv-v
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	
PSİKANALİZ (PSİKANALİTİK KURAM) VE SİGMUND FREUD.....	7
1.1. PSİKANALİTİK KURAMDAKİ ELEMENTLER.....	12
1.1.1. İd, Ego, Süperego.....	12
1.1.2. Rüya Analizi.....	17
1.1.3. Ayna Evresi.....	18
1.2. PSİKANALİTİK KURAMIN DİĞER TEMSİLCİLERİ.....	22
1.2.1 Alfred Adler.....	22
1.2.2 Carl Gustav Jung.....	23
1.2.3 Erik Homburger Erikson.....	23
1.2.4 Karen Horney	24
1.2.5 Harry Stark Sullivan	25
1.2.6 Erich Fromm	26
2. BÖLÜM	
DÜNDEN BUGÜNE AFGANİSTAN.....	27
2.1 Afganistan'ın Coğrafi Konumuna, Nüfusuna ve Resmi Diline Ana Hatlarıyla Bakış.....	27
2.2 Uçurtma Avcısı'nda Baskın Olan İki Aşiret: Peştunlar ve Hazaralar.....	28
2.3 Afganistan'ın Sovyetlere Bağlı Hale Gelmesi.....	29
2.4 Taliban Rejimi.....	33
3. BÖLÜM	
3.1.HALİT HÜSEYNİ.....	37
3.1.1 Uçurtma Avcısı.....	40

4. BÖLÜM

PSİKANALİZ VE EDEBİYAT.....50

4.1. Psikanalitik Edebiyat Kurami Ve Bu Kuramin Edebi Eserlere Uygulanma
Biçimi.....50

4.2. Psikanalitik Edebi Eleştirinin Uçurtma Avcısı Üzerinde
Uygulanması.....59

4.2.1 Afganistan Tarihinin Yarattığı Etkiyle Uçurtma Avcısı Karakterlerinin
Psikanalitik Olarak İncelenmesi.....90

SONUÇ..... 103

KAYNAKLAR.....107

ÖZGEÇMİŞ

ORİJİNALLİK RAPORU

GİRİŞ

‘Psikanaliz’ kelimesi ‘psyche’ (ruh, psişe) ve ‘analyze’ (analiz) kelimelerinden gelmektedir; o halde psikanaliz için ruh bilimi açıklaması yapmak yerinde olacaktır. 19.yüzyılın sonlarına dayanan psikanalizin çıkışı nedensellik ilkesi üzerinden giderek bireyin hem nesnel hem de öznel dünyasında bir sebep arayarak bilimsel çalışmalarla gerçekleşmiştir. 20. yüzyıl siyasi ve ideolojik karmaşalar yaşadığı için bireyin benliğinde endişe ve parçalanmalar ortaya çıkarır; Eagleton, Freud’un bu durumu sistemli bir bilgi alanı içinde değerlendirdiğini belirterek psikanalizle ilgili temel bilgilendirme sunduğuna değinir (Biricik, 2017:64). İnsanlarda birey olmanın bilinci geliştikçe topluluk olma fikrinden uzaklaşırlar. Halkın bir parçası değil de kendi başlarına bir özne olduklarını algılayan bireyler içinde yaşadıkları karmaşık psikolojik durumların altında yatan sebepleri ararlar. Bu şekilde bireyde ruhsal dünya algısı oluşur. Bu oluşum beraberinde insan ruhunun derinliklerinin araştırılması gerekliliğini getirir. Psikanaliz insan ruhunu anlamaya çalışarak içine girilmiş bir alan olarak bu şekilde ortaya çıkar. Bireyin bilinçli olduğu kadar bilinçsiz yanlarının da olması psikanalizi doğuran sebeplerdendir. Bireyin bilinçaltı gibi bir yapıya sahip olduğu gerçeği ve bu yapıya ışık tutarak içinde kalan gizli olayların ortaya çıkarılma isteği psikanalize ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Sarı’ya göre psikanaliz 21.yüzyıl insanının bir parçası olarak ele alınır (2008). Modern zamanlarla birlikte psikanalizin de içinde bulunduğu yeni tedavi yöntemleri oluşturulmuştur. Psikanalizin ayrıca modern sosyal bilimlerin birçoğunda geçerliliğini sürdüren psikolojik bir alt bilim dalı olduğunu söylemek yanlış olmaz (Şenödeyici, 2008: 80). Biricik’e göre Lacan’ın psikanalize yaklaşımı toplum ile bilinçdışı algısı arasındaki problemi çözmez ama Freud düşüncesi bu soruna iyice eğilir. Bireyin bilinçaltında bastırıldığı istek, arzu ve dürtüleri zamansız olarak ortaya çıktığında ruhsal bozukluklara yol açabilir. Tam da bu noktada tedavi sunması amaçlanan psikanaliz, bilinçaltında kalan bütün duyguları bilinçli hale getirerek bu duyguların insanoğlunda oluşturduğu olumsuz sonuçları ortadan kaldırmayı hedefler.

Psikanaliz, ilk olarak bir tedavi yöntemi olarak klinik gözlem ile uygulanmıştır. Ruhsal bozuklukların sağaltımı üzerinde bilimsel bir yöntem olarak denenmiştir. 1880li yıllarda Dr. Breuer ve Freud’un Anna O. takma isimli hasta üzerinde

denerken ilk psikanaliz örneğine tanıklık ederiz. Histerik belirtiler gösteren Anna O. isimli hastada uygulanan psikanaliz, Freud'un bir nevi mirası olarak kabul edilir. Davranışların, konuşmaların, dürtülerin bilinçaltında yer alan bastırılmış kaynaklarını bulan ve bunlardan kaynaklanan çatışmaları bilinçli duruma dönüştürerek problemleri çözmeye çalışan yöntem psikanalizdir. Bilinçaltında bastırılan temel duyguları bilinçli bir hale getirip zararsızlaştırmayı veya bu duyguların bireyde ortaya çıkardığı olumsuz etkileri ortadan kaldırmayı amaçlayarak yola çıkar psikanaliz.

Mental bozuklukların tedavisinde kullanılması amaçlanarak psikanaliz Freud tarafından geliştirilmiştir; Freud, psikanaliz diye bilinen görüşlerini 19. yüzyılın sonlarından itibaren beyin işleyişini ve akıl hastalıklarını irdelemek amacıyla geliştirmiştir (Freud, 1910: 15). Freud, bireyin kişiliğini, motivasyonunu, hayallerini, kusurlarını bütünüyle açıklamak için psikanalizi ileri sürmüştür (7). Psikanaliz kuramı hem bireyin ruhsal oluşumunu hem de bu ruhsal oluşumu engelleyen rahatsızlıkları iyileştirmeye yönelik çalışır. Genel olarak hasta -danışan- dinlenilir ve tedavi dinleme süreci üzerinde kendisine odak noktası bulur. Psikanaliz uygulamasında danışanın rüyaları, hayalleri, istekleri, hatıraları ve cinsel fantezilerinin dinlenmesi esastır; psikanalizin çıkış amacı görünen yanı sıra görünmeyeni de kabul etme düşüncesidir (Topçu, 2017). Freud, bu mental bozuklukların bilinçaltında yatan cinsel fantezilerin ve toplum tarafından kabul edilemeyen davranışların sonuçlarında ortaya çıktığını savunur. Freud, psikanalizi kullanan ilk kişidir. Bu metodu zihni üç parçaya bölerek kullanır: bilinç, bilinçaltı ve bilinç öncesi. Bu metoda göre insan zihnindeki her şeyin bilinçaltından doğduğu iddia edilebilir (Çetinkaya, 2015).

Zihinde hazırda bekleyen her şey genellikle çocukluk yıllarından kaynaklanmaktadır. İnsanlar, çocukluk dönemlerinde genellikle travmalar yaşarlar ve rahatsız edici duygu ve düşüncelere kapılırlar. Birçok insan yaşadığı travmaları unutamaz. Unutamadığı kötü ilişkilerinin ve duygularının etkilerini günlük yaşamlarında ağır bir şekilde hissederler. Ayrıca kendileri için onursuz sayılabileceğini düşündükleri hislerini ve davranışlarını yok etmeye çalışırlar; kendileri olmaktan çıkarlar. Bu tür insanlar bireysel olarak utanç duyguları

yaşadıklarını hissederler ve bu duygularından kendilerini arındıramadıkları bilincindedirler. Hissedilen bu utanç duygusuyla da tutarsızlıklar, geri çekilmeler ve çatışmalar oluştururlar (İsaoglu, 2015).

Freud psikanalizi üç parçaya ayırarak kullanmaktadır. Zihnin en önemli bu üç parçası tamamen bilici ilgilendiren ve bilince komut veren öğelerdir: id, ego ve süperego. İd, zihnin bilinçaltı parçasını temsil ederek bireyin en ilkel yönünü oluşturur. İlkel yönü oluştururken de sadece memnuniyeti ve zevk almayı önemser. İd, içgüdüler konağıdır. Ego, id ve süperego arasındaki müthiş bir terazi olarak bilinir. Zihnin bilinç kısmını temsil eder ve gerçekler konağıdır. Ayrıca ego, çoğunlukla mantıklı tarafı ve karar verici olanı temsil eder. Son olarak süperego, toplumda –ve özellikle gerçeklikte- doğru ve kabul edilebilir olan ne ise onları içerir. Bireyin bilinçli kısmından oluşur; ayrıca bilinç öncesi olarak bilinir ve ahlaklı olmayı temsil eder. Haz ilkesi (id), gerçeklik ilkesi (süperego) ile kendini dengelemek için çabalar; bu dengeleyici işlevini gören mekanizma da benlik ilkesi (ego) dir.

Freud'un ortaya attığı, bilinçaltının bireyin davranışlarındaki etkisini temele alan psikanalitik yöntemle göre bilinçaltına itilen ve doyurulmayan duygular bazı ruhsal bozukluk ve hastalıklara yol açar. Psikanaliz, bazı sinirsel hastalıkların tedavi yöntemi olarak bilirse de aslında bireyde bastırılan duyguların, toplumsal baskıların ve bunların oluşumuna sebep olan bilinçaltı içeriğinin dışavurumu olarak tanımlanabilir.

Psikanalitik kuram Freud'dan sonra Alfred Adler, Otto Rank, Jacques Lacan, Erich Fromm, Carl Gustav Jung gibi önemli isimler tarafından da geliştirilmiştir. Psikanalizin çeşitlilik kazanmasının en büyük sebebi, bu tür farklı araştırmacıların sunduğu katkılardır. Psikanaliz, zaman zaman Freud'un öne sürdüğü savların takibi ve bu savlara karşı olan tezlerle derinlik ve çeşitlilik kazanmıştır.

Edebi eserler insanla ilgili olan bütün durumları konu edinmektedir ve söz konusu insan olduğunda psikoloji de edebiyatın içine dâhil olan bir bilim dalı haline gelir. Edebiyat ve psikolojinin temel konuları ortak olunca her iki bilim dalının bir arada ele alınması gerektiğini düşünen Sigmund Freud psikanaliz yöntemini edebi eserlere uygulamaya karar vermiştir. Bilim dünyasına bir tedavi yöntemi olarak

tanıtılan psikanaliz, edebi eserlerin anlaşılmasına katkı sağlayan ve incelemelerin hareket noktasını oluşturan bir yöntemdir. Edebi eserlerde psikanalizin uygulanma şeklinin ilk örneklerini Freud vermiştir. Freud, *Düşlerin Yorumu* adlı kitabında Oedipus Karmaşasına örnekler sunabilecek olan Sofokles'in Kral Oedipus oyununu ele almıştır. Freud'a göre dünya edebiyatını derinden etkileyen Sofokles'in Rex, Shakespeare'ın Hamlet ve Dostoyevski'nin Karamazov Kardeşler karakterleri baba katilliğini göstererek çocuktaki ilk duygu açılımlarını örnekler. Ahmet Sarı, psikanalizi "edebiyatı derinliğine inceleyen ve onun labirentlerine dalıp, onu bir anlamda sökümlenen bir bilim dalı" ifadesiyle tanımlamaktadır (2008: 76). Bu bağlamda Freud'un iki yöntemle edebiyata katkı sunduğu görülür: birinci katkısı sanatçının psikanalitik boyuttaki izahını yaparken bir diğer katkısı sanatçının bilinçdışının sanattaki yer buluşunu izah eder.

Psikanalistler, yaratma eylemini tamamen psikolojik bir olay olarak görmektedir ve dikkat çektikleri nokta, eserin yaratıcısının ruh dünyasıdır. Bilinçaltı onlara göre sanatçının eseri için çıkış noktasıdır ve sanat eseri, sanatçının bilinçaltından kaynaklanan ruh hallerinin yansımasıdır. Freud'un da sanat açıklamasına göre bireyler gerçek dünyalarında bastırdıkları duygularını hayal kurarak veya düşlerinde elde etmeye çalışırlar. Sanatçılar, gerçek dünyalarında gerçekleştiremedikleri davranışları eserlerinde yansıtırlar; bu açıdan da sanatçı adeta bir ruh hastasına benzetilir. Psikanalitik kuramcılarının, sanatçı-eser ilişkisine bu şekilde yaklaşım onları değerlendirmeleri psikanalitik edebiyat kuramının ortaya çıkışına sebep olmuştur. Psikanalitik edebiyat kuramcıları da psikanalistler gibi psikanalizin kendi yöntemlerini kullanarak çözümleneler yaparlar.

Psikanalitik eleştiri kuramı, sanatçının yaşam öyküsüne odaklanır ve oluşturulan sanat eserini etkileyen kaynakları araştırır. Sanatçıların eserlerinde kullandıkları malzemeler, kişi veya nesnelere bu araştırmanın temelini oluşturur. Psikanaliz ayrıca eseri, sanatçının hayatı ve kişiliği ile değerlendirir. Eserin işlevselliği, ortaya çıkması, karakterlerin oluşturulması ve psikolojileri psikanalitik edebiyat eleştirisine temel oluşturur. Ayrıca sanatçının geçmişi, çocukluk dönemi, yetiştiği kültürel ve sosyal çevresi sanatçının eserine büyük ölçüde yansır. Psikanalitik edebiyat kuramı, metin üzerinde eserin yazarını, metnin içeriğini, eserin biçimsel yapısını ve

okuyucuyu ele alarak değerlendirmeler yapar. Freud, başta olmak üzere psikanalistler her yazarın aslında nevrotik bir hasta olduğunu düşünür. Yazar, bilinçaltına ulaşıp yaratıcılığını ortaya koyduğu sürece ruh hastasından farklı düşünülmez. Freud, yaratıcılık kavramını sanatçının nevrotik halinin yansıması olarak ele alır ve dolayısıyla sanatçıyı “hasta insan” olarak nitelendirir (Gezeroğlu, 2016).

Amerikan’ın terörizm üzerine yayımladığı beyannameden sonra, insanlar Afganistan’da bulunan çatışma, terör ve İşlam gibi konular üzerinde daha ilgili olmuşlardır. Afganistan’da yaşanan bu olaylar üzerine, Usame Bin Ladin, Taliban, çocuk ve kadın hakları üzerine birçok dergi ve gazete yayımlandı ancak Hüseyini’ye kadar Afganistan hakkında kurgusal bir eser hiç oluşturulmadı. Hüseyini’nin *Uçurtma Avcısı* romanı Afgan tarihi hakkında İngilizce olarak yayımlanan ilk kitap oldu. Romanda Afganistan’ın siyasi ve sosyal durumu harika bir şekilde gözler önüne serilmektedir. Farklı sosyal ve etnik soylara ait olan iki çocuk arasındaki ilişki üzerinden dokunaklı bir hikâye anlatılır. Romanın olay örgüsünün temelinde Peştun ve Hazara soylarının arasındaki etnik ayrım yatar. Hazaraların Afganistan’da yaşadıkları acı verici olaylar aracılığı ile etnik köken betimlemesi ve kültürel tanımla Hüseyini, özel dilbilim ve anlatıbilim öğelerine başvurur. *Uçurtma Avcısı*, şaşırtıcı girdaplarla doludur; zorbalığın ve zulmün karmaşık şekilde örölmüş bir hikâyesidir.

Uçurtma Avcısı, Batı edebiyatı okuyucuları tarafından şaşırtıcı bir şekilde çok iyi bulunmuştur ve New York Times en iyi satanlar listesinde tam yüz hafta sabit şekilde kalmıştır. Romanı bu kadar dikkate değer yapan şey umulmadık engellerin nasıl üstesinden geldiği, kendini edebi bir olaya dönüştürmesi ve aynı ismiyle Akademi Ödölü adayı bir filme uyarlanmasıdır. Hüseyini’nin Afgan-Amerikan kimliği şüphesiz okuyucuların duygusal yönlerini ayakta tuttu ve onlar kendileri ile Hüseyini’nin tasvir ettiği dünya arasında güçlü ilişkiler aramaya koyuldu. Romanı dünya çapında bu kadar önemli yapan temel şey ise 9-11-2001 İviz Kuleler olayıdır. Hüseyini’nin romanı bu olayla ilgili aydınlanmamış olaylara ışık tutar niteliktedir. Orta Doğu’nun Batı ile kurduğu karmaşık ilişkileri anlamak için *Uçurtma Avcısı* etnik sınırlara meydan okudu ve karakterlerini arkadaş olamayacak soylardan seçerek bu tür ilişkilere dikkat çekti. 9 Eylül iklimini anlama adına, Orta Doğu ve Batı arasında,

Uçurtma Avcısı bir köprü niteliği kazanmıştır. Orta Doğu'yu ilkel, barbar ve baskıcı gören kesimin romanı okuduktan sonra fikri değişti. Bu durum, tamamen Hüseyini'nin bireysel başarısıdır ve onun Afgan kültürüne yüklediği güçlü kimlik algısıdır.

Uçurtma Avcısı bağnazlığı, şiddeti, nefreti ve ırk ayrımını açıkça ihbar etmektedir. Bireyin ruhsal dünyasını anlamlandırabilmek için psikanalizin edebiyatla ilişkisini göstermeyi amaçlayarak bu çalışma hazırlanmıştır. Çalışmamızın ilk bölümünde psikanalizin ortaya çıkışı, Freud'un ve diğer önemli isimlerin psikanalitik kurama olan katkılarını ele alacağız. Ayrıca, psikanalitik kuramın edebiyatta var olan yerini izah ederek, psikanalizin edebiyata nasıl bir bakış açısını kazandırdığından, eserlerin aydınlanmasında nasıl bir yol izlediğinden bahsedeceğiz. İkinci bölümde ele alacağımız konu, romanımız *Uçurtma Avcısı*'nin arka planına temel oluşturan Afganistan tarihi olacaktır; romanın karakterlerinin psikolojilerini etkileyen tarihi olaylara yer verilecektir. Psikanalitik kuramın detaylı bir şekilde uygulanabilmesi için eserin kısaca olay örgüsü verilecek ve başlıca karakterlerin kişilik özellikleri incelenecektir. Son olarak, Halit Hüseyini'nin *Uçurtma Avcısı* adlı eserin karakterlerine psikanalitik açıdan inceleme yapılacaktır ve karakterlerin ruhsal durumları ortaya çıkarılarak davranış, duygu ve düşünceleri psikanalitik eleştiri kuramıyla değerlendirilecektir. Yapılan değerlendirmelerde romanın başkarakteri Emir temele alınacaktır; gerçek bir kişiymiş gibi ele alınacak ve ruhsal durumu aydınlatılacaktır. Emir'in diğer karakterlerle olan ilişkilerine yer verilerek anlatım içinde yaşadığı değişimler psikanalitik inceleme yöntemi ile verilecektir. Sonuç bölümünde psikanalitik çözümlene ile ulaşılan sonuçlar çözümlene şeklinde sunulacaktır.

BÖLÜM 1

PSİKANALİZ (PSİKANALİTİK KURAM) VE SIGMUND FREUD

‘Psikanaliz’ kelimesi ‘psyche’ (ruh, psişe) ve ‘analyze’ (analiz) kelimelerinden gelmektedir; o halde psikanaliz için ruh bilimi demek bu açıdan yanlış olmayacaktır. Sarı’ya göre psikanaliz 21.yüzyıl insanının bir parçası olarak ele alınır (2008). Modern zamanlarla birlikte psikanalizin de içinde bulunduğu yeni tedavi yöntemleri oluşturulmuştur. Psikanalizin ayrıca modern sosyal bilimlerin birçoğunda geçerliliğini sürdüren psikolojik bir alt bilim dalı olduğunu söylemek yanlış olmaz (Şenödeyici, 2008). 20. yüzyıl siyasi ve ideolojik karmaşalar yaşadığı için bireyin benliğinde endişe ve parçalanmalar ortaya çıkarır; Eagleton, Freud’un bu durumu sistemli bir bilgi alanı içinde değerlendirdiğini belirterek psikanalizle ilgili temel bilgilendirme sunduğuna değinir (Biricik, 2017: 64). Biricik’e göre Lacan’ın psikanalize yaklaşımı toplum ile bilinçdışı algısı arasındaki problemi çözmez ama Freud düşüncesi bu soruna iyice eğilir. Bu bağlamda Freud’un iki yöntemle edebiyata katkı sunduğu görülür: birinci katkısı sanatçının psikanalitik boyuttaki izahını yaparken bir diğer katkısı sanatçının bilinçdışının sanattaki yer buluşunu izah eder (Biricik, 2017: 65). Bilinçaltında bastırılan temel duyguları bilinçli bir hale getirip zararsızlaştırmayı veya bu duyguların bireyde ortaya çıkardığı olumsuz etkileri ortadan kaldırmayı amaçlayarak yola çıkar psikanaliz.

Psikanaliz Freud’la anılmasına rağmen aslında Freud’un hocası olan Dr. Breuer’a ait bir muayenehanede doğmuştur. Breuer ve öğrencisi Freud, histerik belirtileri olan hastalara tedavi bulmaya çabalayarak psikanalizi bireyin içindeki çatışmaları çözümlenmeye yönelerek denemeye çalışırlar. Anna O. 1880 yılında Dr. Breuer ve Freud’un psikanalitik tedaviyi keşfetmelerine sebep olan bir danışandır. Anna O. oldukça zeki ve aynı zamanda hayret verici bir duygusal zekâyâ sahip olan güçlü bir zihindi. İrade yapısı sağlam ve oldukça tutarlı bir bayandı. Hastalığının en belirgin sebebi hiç sevgi görmemiş olması ve bu nedenle ruhsal yaşamında eksiklikler bulunmasıydı. Ailesinin sıkıcılığını ‘özel tiyatrom’ ismini verdiği hayalleriyle yok etmeye çalışıyordu (Freud, 1908/2011: 28). Anna O.’nun üzerine yaptığı araştırmalar Freud’un kariyerinin dönüm noktasıdır. Anna O.’nun Breuer’e göre belirtileri sol kolunun felç olması, bazı sanrılar görmesi, ana dili Almanca iken İngilizce

konusması gibi birkaç histeri izleriydi. Fakat Freud, bu izlerle yetinmedi; hipnoz tekniği ile Anna O.'ya yaklaşmaya çalıştı. Freud ve Breuer tedavi sonrasında Anna O. üzerinde denedikleri hipnoz tedavisini yayımlarlar ve psikanaliz bilim olma özelliğini bu ilk adımla kazanır. Freud, kendisi psikanalizin doğuşunu takma adı Anna O. olan Bertha Pappenheim adlı hastanın vakasına dayandırır ve bu durumu şu şekilde özetler: “Psikanalizi bulup ortaya koymak yararlı bir hizmetse, söz konusu hizmetin şerefi bir başkasına aittir. Bu bilim dalının ilk gelişim evresine benim bir katkı olmamıştır. Viyanalı hekim Josef Breuer psikanaliz yöntemini ilk kez isterili bir kız üzerinde uyguladığında (1880-1882) ben henüz üniversitede okuyor, son kalan bitirme sınavımı vermeye hazırlanıyordum” (Freud, 1938/1996: 9-10).

Mental bozuklukların tedavisinde kullanılması amaçlanarak psikanaliz Freud (1856-1939) tarafından geliştirilmiştir; Freud, psikanaliz diye bilinen görüşlerini 19. yüzyılın sonlarından itibaren beyin işleyişini ve akıl hastalıklarını irdelemek amacıyla geliştirmiştir (Freud, 1938/1996: 15). Freud, bireyin kişiliğini, motivasyonunu, hayallerini, kusurlarını bütünüyle açıklamak için psikanalizi ileri sürmüştür (Freud, 1938/1996: 7). Psikanaliz kuramı hem bireyin ruhsal oluşumunu hem de bu ruhsal oluşumu engelleyen rahatsızlıkları iyileştirmeye yönelik çalışır. Genel olarak hasta – danışan- dinlenilir ve tedavi dinleme süreci üzerinde kendisine odak noktası bulur. Psikanaliz uygulamasında danışanın rüyaları, hayalleri, istekleri, hatıraları ve cinsel fantezilerinin dinlenmesi esastır; psikanalizin çıkış amacı görünen yanı sıra görünmeyeni de kabul etme düşüncesidir (Topçu, 2017). Freud, bu mental bozuklukların bilinçaltında yatan cinsel fantezilerin ve toplum tarafından kabul edilemeyen davranışların sonuçlarında ortaya çıktığını savunur. Freud, psikanalizi kullanan ilk kişidir. Bu metodu zihni üç parçaya bölerek kullanır: bilinç, bilinçaltı ve bilinç öncesi. Bu metoda göre insan zihnindeki her şeyin bilinçaltından doğduğu iddia edilebilir (Çetinkaya, 2015). Zihinde hazırda bekleyen her şey genellikle çocukluk yıllarından kaynaklanmaktadır. İnsanlar, ocukluk dönemlerinde genellikle travmalar yaşarlar ve rahatsız edici duygu ve düşüncelere kapılırlar. Birçok insan yaşadığı travmaları unutamaz. Unutamadığı kötü ilişkilerinin ve duygularının etkilerini günlük yaşamlarında ağır bir şekilde hissederler. Ayrıca kendileri için onursuz sayılabileceğini düşündükleri hislerini ve davranışlarını yok etmeye çalışırlar; kendileri olmaktan çıkarlar. Bu tür insanlar bireysel olarak utanç duyguları

yaşadıklarını ve bu duygularından kendilerini arındıramadıkları bilincindedirler. Hissedilen bu utanç duygusuyla da tutarsızlıklar, geri çekilmeler ve çatışmalar oluştururlar (İsaoğlu, 2015).

Karen Horney'in psikanaliz tanımı daha çok tedavi içeriklidir. Psikanalizin başlangıçta tıbbi anlamı içinde kesin tedavi yöntemi olarak yer edindiğini söyler. Horney'e göre Freud aslında temeli olmayan sınırlı birkaç rahatsızlığın –histerik nöbetler, ruhsal çöküntüler, ilaç bağımlılığı, midede oluşan işlevsel rahatsızlıklar gibi- bilinçaltındaki etkenlerin açığa çıkarılmasıyla iyileştirilebileceğini keşfedip geliştirmiştir. Zamanla da bu rahatsızlıklar nevrotik hastalıklar olarak adlandırılmıştır (Horney, 1991: 7). Bu bağlamda nevrotik rahatsızlığı olan bireylerin açık semptomlara sahip oldukları ve yaşamla ilgili ilişkilerinde de son derece rahatsız oldukları açıktır. Nevrotik kişilerde görülen belirtiler açık ve net olmasa bile bu bireylerde kişilik bozuklukları her zaman mevcuttur. “Hâlihazırda psikanaliz, özgün nevrotik rahatsızlıklar için bir tedavi yöntemidir ve böyle kalacaktır” (Horney, 1991: 8).

Psikanaliz son derece belirgin bir şekilde batılı olarak kabul edilir; “Batının insancılık ve akılcılığıyla, on dokuzuncu yüzyılın akılcılıktan bir kaçış özlemiyle doğaüstü karanlık güçlerin peşinde bir romantik arayış içinde oluşunun ürünü” (Fromm, 1978: 11) olarak kendine farklı bir tanım bulur. Fromm'un psikanalizi batılı olarak görmesinin sebebi o çetin tarihsel dönemde Batı'da yaşayan insanların çoğunun batı kültürünün geçirmekte olduğu büyük bunalımın farkında değilmiş gibi gözüküp ama aslında hepsinin bu durumun ayırtında olmasıdır.

Freud'un sıkı bir savunucusu olan Stefan Zweig, sıklıkla bastırılmış fakat bir şekilde ortaya çıkmayı başarmış dürtülerin, bilimsel bir yöntemle ele alınmasını ve açık bir şekilde sunulmasını takdir etmektedir: “Bir yüzyıl boyunca, bütün Avrupa'da cinsel sorun karantinaya alındı. Ne inkâr edildi, ne doğrulandı; ne ortaya çıkarıldı, ne çözümlendi; fakat yavaşça bir paravanın arkasına itildi (Fromm, 1978: 21).” Bu desteklemesinin ardından ince bir eleştiri de yapar; psikanalitik kuramın bir dönemin dengesini değiştirdiği, bu değişikliğin insanoğluna rahat vermediğini ve dahası acı olan gerçekliği doğurduğunu dile getirir. “Hiçbir zaman, avutma zevki için Freud, insana rahat bir çıkış yolu, bir yer ya da gök cennetinde yer göstermemiştir, fakat her

zamanve yalnızca kendi kendini tanımaya götüren yolu, onun Ben'inin en derinliğine varan yolugöstermiştir. Görüş keskinliği, bağışlamasızdır; düşünme tarzı insan hayatında hiçbir şeyihafifletmemiştir (Fromm, 1978: 21).” Fromm, Freud'un yorumlarına göre bilinçdışının içeriğine ne tür eleştiriler yöneltilirse yöneltilsin bir gerçeğin değişmediğine değinir: mantıklı düşünme sisteminin karşısına serbest çağrışım çıkarılınca sıradan olan akılcı düşünce temel sayılabilecek bir noktada aşılyordu (Fromm, 1978: 21).

İnsan zihni eylemlerinin birçoğunun belirlenmesine yardım eden bilinçsiz dürtülerle kontrol edilir. Bu bağlamda Freud, psikanalizi devreye sokar. Freud, bilinci iyileştirmek için bizlerle psikanalizi tanıştırır. Freud, danışanlarının rahatsızlıklarının sebeplerini, insan karakterinin yapısını ve fonksiyonunu anladıkça, rahatsızlıkları tedavi etmek için terapötik (sağaltıcı) bir sistem geliştirdi (Burger, 2006: 95). Bu sistemin amacı bilinçaltında olan olayları veya nesnelere bilinç seviyesine getirmek ve onları mantıklı bir şekilde mercek altına almaktır. Psikanalizde, vaktin büyük bir kısmı rahatsızlıklara sebep olan ve bilinçaltında saplanıp kalmış olan şeyleri araştırmaya ayrılır (98). Psikanalitik yöntemlere göre, insan zihnindeki her şeyin bilinçaltından kaynaklandığı iddia edilir (Çetinkaya, 2015). Bu söylenenler genellikle çocukluk yıllarından gelmektedir. Bunları açığa çıkarmak içinfreudyan dil sürçmeleri, hipnoz ve serbest çağrışım gibi teknikler kullanılır:

‘Freud sürçmesi’ halk dilindeki dil sürçmesi kavramını karşılamaktadır. İnsanın söylemek istediği şeyi kazara söylemiş gibi görünmesi olayıdır. Burger, bir adamın karısına hitap ederken yeni soyadı yerine kızlık soyadıyla hitap etmesini ve bilinçaltında esasen onunla hiç evlenmemiş olmayı dilediğini düşünmüş olmasını örnek olarak verir (Burger, 2006: 93). Yapılan dil sürçmeleri bazen insanlar tarafından utanç verici veya komik bulunabilir. Bu durum bilinçaltında kalanları ortaya çıkarıcı bir mekanizma, yani bilinçaltının konuşması olarak değerlendirilir. Freud'a göre masum görünen bir dil sürçmesi aslında pek çok duyguyu içinde barındırıyor olabilir. Sonuç olarak, dil sürçmesi diye bir şeyin olmadığı aslında beyin sürçmesinin yaşandığı vurgulanmaktadır.

‘Hipnoz’ tekniği psikanalistlerin bilinçaltına dönük meraklarını tetikleyen şeydir. Freud'a göre birey hipnoz durumundayken benlik bir şekilde devre dışı oluyordu.

Hipnozu uygulayan kişi serbest bir şekilde bilinçaltı dünyasına yolculuk yapabilir. “Böyle bir deneyime tanıklık etmiş bir insan, unutulmaz bir izlenim ve bir daha asla sarsılmayacak bir inanç sahibi olacaktır” (Freud, 1936/1964: 285) açıklamasıyla Freud, hipnozu bilinçaltı kanıtı olarak sunar. Hipnoz bilinçaltına gizlice bağlanmış bir boru hattı düzeneğidir; bu sebeple psikanalistler için büyük önem teşkil etmektedir.

‘Serbest çağrışım’ ise psikanalitik kuramın temel kuralı olarak bilinir ve aşama aşama gerçekleşen bir tekniktir: birey, beynini birkaç dakika için bütün düşüncelerden arındırır, hemen ardından her türlü düşüncenin beynine dolmasına izin verir ve son aşamada hiç düşünmeden birey içinden ne gelirse onu söyler. Psikanalitik tedavi süreçlerinde, serbest çağrışım egonun sahip olduğu sansürlemeyi bir süreliğine işlev dışı bıraktığı için kullanılır. Hastanın -danışanın- aklına gelen her türlü düşüncüyü herhangi bir kısıtlama uygulamadan analisti uygulayan kişiye anlatması şeklinde gerçekleşen bir tekniktir (Karahana, 2004: 40).

20. yüzyıl başlarında mental hayatı algılama biçimimiz üzerine psikanaliz çarpıcı bir etki yapmıştır. Psikanalizin içinde barındırdığı önemli özelliklerden biri de ‘topografik kişilik kuramı’ alt başlığıdır. Bu kuramda bilinç düzeyleri üçe ayrılır: bilinç (conscious), bilinçaltı (preconscious) ve bilinçdışı (unconscious). Bu kuram ‘rüya analizi’ olayını da geliştirmiştir. Freud’un psikanalizi üç parçaya ayırarak kullandığı belirtilmiştir. Zihnin en önemli bu üç parçası tamamen bilici ilgilendiren ve bilince komut veren öğelerdir: id, ego ve süperego. İd, zihnin bilinçaltı parçasını temsil ederek bireyin en ilkel yönünü oluşturur. İlkel yönü oluştururken de sadece memnuniyeti ve zevk almayı önemser. İd, içgüdüler konağıdır. Ego, id ve süperego arasındaki müthiş bir terazi olarak bilinir. Zihnin bilinç kısmını temsil eder ve gerçekler konağıdır. Ayrıca ego, çoğunlukla mantıklı tarafı ve karar verici olanı temsil eder. Son olarak süperego, toplumda –ve özellikle gerçeklikte- doğru ve kabul edilebilir olan ne ise onları içerir. Bireyin bilinçli kısmından oluşur; ayrıca bilinç öncesi olarak bilinir ve ahlaklı olmayı temsil eder. Haz ilkesi (id), gerçeklik ilkesi (süperego) ile kendini dengelemek için çabalar; bu dengeleyici işlevini gören mekanizma da benlik ilkesi(ego)dir. Bu sisteme göre bastırılmış her istek yakaladığı en küçük fırsatta su üstüne çıkar (Gaarder, 1991: 485). Analistlerin ilgilerini

bilinçdışı içeriklerden bilinçlilik durumuna çekmeleri Freud'un *Ego ve İd* (1923) eserini yayımlaması ile başlar (McWilliams, 2011: 27). İd, ego ve süperegoU ayrı ayrı çatılarda inceleyecek olursak:

1.1. PSİKANALİTİK KURAMDAKİ ELEMENTLER

1.1.1. İD, EGO, SÜPEREGO

İD

Psikanalitik yaklaşıma göre bilinçaltı, dinamik ve kendini her alanda hissettiren bir gerçekliktir. Bilinçaltı bize korkularımızdan saklanma duygusunu yaşatır; aynı zamanda onlara tutunma imkânı da sağlar. İd, zevk uğruna özellikle de cinsel istekler konusunda bir bireyin haz ilkesine göre hareket eden tek birimdir (Stone, 2014: 2). İd isteklerinin anında ve orada karşılanmasını ister. İd'in isteklerini yerine getirirken yetersizlik yaşayan bireyler nevroitik ve dengesiz bir kişilik geliştirirler. İd sonunda mutluluk olmasını isteyen kontrolsüz ve tamamen içgüdüye bağlı bir evredir. İstenmeyen ve rahatsız edici duyguları, gerginlikleri ve depresyona sürükleyecek düşünceleri elemeyi veya kısmen gidermeyi amaçlar. İd, mantıksız çabalama, dilek-korku birleşimi ve fantezileri içeren bölümdür ve ani ve hızlı tatminkârlık arayışındadır; işte bu yüzden tamamen 'bencil'dir (McWilliams, 2011:27). İd'in zaman, mekân, ahlak-etik, sınırlama veya zıtlık ihtimali yoktur ve olamaz da.

“İd içgüdülerden kaynaklanan bir enerji ile yüklüdür...” (Muz, 2009: 23). İd'in isteklerini karşılayabilme veya karşılayamama seviyeleri insanlara mutluluk veya stres ve kaygı getirir. İd'in dengesizliklerine bireyin dışında kalan toplumsal karmaşık çevre sebep olur. Buna bağlı olarak, id kişilik kuramının en ilkel yönünü oluşturduğu için küçük ve cahil bir çocuk gibi hareket eder; etrafında gördüğü her şeyle doyurulmak ister. Mutluluk ilkesi onun için tek kuraldır. Her bireyin id seviyesi ve ilkeleri birbirinden farklı olmasına rağmen bireylerin etrafında yaşanan olaylar bu farklılığı en aza indirger ve her bireyin neredeyse aynı hazlardan zevk almak istemesine sebep olur. Konfüçyüs'ün “Düşünmeden öğrenmek faydasız, öğrenmeden düşünmek tehlikelidir.” cümlesi id'in işleyiş tarzının tam tersini yansıtmaktadır (Jiang, 2016: 612). İstek gerçekleştirimi (wish-fulfillment) konusunda sınırları olmayan tek yapıdır id (Friedman ve Weingast, 1993: 4). İd zamanda yolculuk

yapmaz; onun isteklerinde sınır ve çelişki olmaz; sadece id'in isteklerinin bazen onaya ihtiyacı olur ve işte onay alamadığı zaman istekleri konusunda daha hırslı bir yapı haline gelerek kendi içinde bir otorite kurar. Fromm, Freud'un birey ve id hakkındaki düşüncelerini şu şekilde tanımlar: "insanı salt içgüdüsel isteklerinin karşılıklı olarak doyurulması zorunluluğuyla öteki insanlarla ilişki kuran ve özünde bencillik yatan bir yaratık olarak görüyordu. Freud'un gözünde haz bir sevinç ve kıvanç yaşantısı olmaktan çok gerilimden kurtulup gevşemekten daha ileri bir şey değildi; insanı da anlama ve yargı yeteneğiyle (anlık yeteneği "intellect") duyguları arasında ikiye bölünmüş olarak görüyordu" (Fromm, 1956/1974: 23). "Alt-ben mantık dışıdır, içgüdüsel, dirimsel ve bilinçaltıdır. Gizli arzular, olmayacak istekler ve yoğun korkular burada yer alır" (Çubukçu, 2002).

Özetleyecek olursak, id temel içgüdüsel dürtülerin rezervuarıdır. Daima memnuniyet peşindedir. Böylelikle de toplumun etik kurallarına aykırı davranır (Lapsley ve Stey, 2011: 3). "İd'te bulunan ihtiyaçların sebep olduğu gerilimlerin arka planında varlığını sürdüren içgüdüler (dürtü), psikanalizde organizmayı bir amaca yönelten enerji yükünü içeren dinamik güçler olarak tanımlanır (Eliuz ve Seferoğlu, 2016)." Bu durum Freud'un kuramında ise "...dürtü [içgüdü] kavramı insan cinselliğinin tanımlanması süreci içinde gelişmiştir... Dürtü; kaynağı, amacı, nesnesi ve belli bir baskısı (pressure) olan bir güç olarak değerlendirilmiştir (Çalpak, 2010: 34)".

EGO

Freud'un teorisine göre ego mantıklı ve ulaşılabilir meselelerin temlini oluşturmaktadır. Ego, sosyal ve etik normları gerektiği seviyede ve dengeli bir şekilde karşılamaya çalışır. Ego çoğunlukla id'in farklılaşması ve gelişim göstermesi durumunda ortaya çıkar. Bu bağlamda ego, id'in kısmen yönetimi altındadır denilebilir (Jiang, 2016: 611). İd'in uzun dönemli mutluluk arayışında ego devreye girer ve acı veya gerginlik oluşmaması için çaba sarf eder. Ego, gerçekliğin saf halidir; karar verici mekanizmadır. Psikolojik olarak id ve süperegö ile başa çıkmak için ego devreye girmek zorundadır. İd'in istediği ani arzuları ve süperegönün gerçekleştirmek istediği mükemmeliyetçiliği arasında bir denge kurmaya özen gösterir. Her ikisinin de isteklerini gerçeklik ölçüsünde karşılamaya çalışır. Özetle

ego, dürtülerle hareket eden is ve sınırlayıcı süperego arasındaki uzlaştırıcı birimdir (Friedman ve Weinngast, 1993: 4).

Egonun üstlendiği üç önemli görev vardır: (1) bireyin her zaman her yerde aç olan iştahlı isteğini karşılamak- idi kontrol altına almak, (2) bireyin mükemmel derecede olmasını istediği bilincini sakinleştirmek- süperegoyu kontrol altında tutmak ve (3) gerçeklik tarafından dayatılan dış sınırları göz ardı etmemek. Bu üç işlev kusursuz bir şekilde yerine getirildiği takdirde insan psikolojisi çok az tedirginlik yaşar. Freud'a göre medeni olmak libidonun isteklerini görmezden gelmeyi gerektirir; bu durumu da ancak ego sağlayabilir.

Ego, kültüre, aileye ve özellikle topluma zıt düşmeyecek yollar bularak hayatın zaruretlerine adaptasyon sağlama amacıyla Freud'un bulduğu bir tür işlevler sistemidir. Bireyin çocukluk döneminde başlasa bile hayat boyu süren bir gelişim gösterir. Egonun doğum yeri gerçekliktir ve 'ikinci süreç' düşüncesidir. İd'in isteklerini ve aynı zamanda da gerçekliğin ve toplumun sınırlamalarını dikkate alarak çalışır ve bu şekilde hem bilinçli hem bilinçsiz olma özelliği kazanır. Bilinçli yanı 'kendi' ve 'ben' ile ilişkilendirilirken bilinçsiz yanı da gerileme, yerdeğişim, akla uygunlaştırma ve arıtmayı kapsar (McWilliams, 2011: 28).

SÜPEREGO

Süperego ise daha değerli ve her konuda en ideal olanın gerçekleşmesini ister. İnsan ruhunun mükemmeliyetçi birimidir demek yanlış olmaz. Ego, idin isteklerini hafifletmeye çalışırken, süperego egoyu bu konuda cesaretlendirir; çünkü süperego ve id birbirlerine tam zıt düşünceler içeren mekanizmalardır. Süperego kurallarını topluma ve iş çevreye göre oluşturur; bunu yaparken de ahlaki değerler dışına çıkmamaya çalışır. Bu tutumunu sürdürmek için çabalarken id ile karşı karşıya kalır. Süperego mükemmel prensiplerle yönetilirken, id çocuksudur ve toplumsal düzeni önemsemez. Süperego haz arayışını bırakıp topluma uygun olan rol modeli oluşturmak ister. Birey, toplumun kültürel kurallarına ne kadar uyarsa süperegoya göre o birey o kadar mutlu yaşar. Birey kendi arzularını göz ardı edebildiği süreçte doğru adım atmış olur; sırf kendi memnuniyetini önemsemeyen kişi toplum adına faydalı olur. Süperego aslında kendi kendini gözlemlemekle meşguldür.

Süperego 'benlik ötesi' diye adlandırılmasıyla da ön plana çıkar. En iyi yaptığımız şeyi kutlayan ve standartlarımızın altına düştüğümüzde bizi sert bir şekilde eleştiren, sık sık insanın iç sesini duyuran ve çoğunlukla gelişimin son evrelerine doğru kendi kendine uyanan bir mekanizmadır. Kısmen bilinçli ve kısmen bilinçsizdir. Freud -bir birey olarak- ve psikanaliz -bir hareket olarak- empatik olarak hedonistik değildir, ancak sık sık amacı olan zorba süperegonun evcilleştirilmesidir; uygulama aşamasında kınayıcı süperego sürekli olarak etik davranışları cesaretlendirme yönünde çalışır (McWilliams 29-30).

Süperegonun çok ileri düzeyde olması durumu, memnuniyet arayışı peşine düşen bireyin eninde sonunda mutluluğu bulacağı yerin etik kurallara bağlı olduğu kanıtını oluşturur (Friedman ve Weingast, 1993: 15). Süperegoya göre mutluluğun nihayet bağlı olduğu durum bireyin diğer insanlarla ortak bir düzen içerisinde yaşamasına bağlıdır. Birey, bütün yaşamı boyunca kendi içinde mücadele ettiği süperegosunun değerleri ve kendi içgüdülerine yenik düşer ama her defasında süperegosuyla daha çok çatışır ve id'in itelemesiyle içgüdüsel olarak olmak istediği yere varır. Kısa'ya göre evren ve evrenin içinde bulunan her şeye gerçeklik hissi veren, onları anlamlandıran dürtü insanın bilincidir (Kısa 653).

Jerry M. Burger, "Bir yanım bir şey yapmamı istiyor, öte yanım bambaşka bir şey yapmamı istiyor." diyen insanların id, ego, süperego çatışmasının en belirgin örneğini yaşadıklarını öne sürmektedir (Burger, 2006: 78). Freud'a göre doğduğumuz zaman sadece alt benlik olan id var olmaktadır; id insanın bencil kısmıdır ve sadece kişisel isteklerin peşinde koşar. Kişisel istekleri tatmin etmeye çalışmasının sebebi haz ilkesine göre hareket etmesinden ve toplumsal sınırlamaları dikkate almamasından kaynaklanır. İd, ne kendini ne başkasını düşünür çünkü reflekssel hareket eden bir yapıdır. Birey sağlıklıysa alt benlik, diğer yapılar tarafından kontrol edilebilir. İkinci yapı olan benlik (ego) , 2 yaş ve altındayken kendini göstermeye başlar. Ego gerçeklik ilkesidir ve onun dışına çıkmamaya çalışır. Ego'nun ilk görevi içinde bulunduğu gerçekliği de dikkate alarak id'in dürtülerini tatmin etmeye çalışmaktır. Ego, bu dürtüleri bilinçaltında tutmaya çalışır çünkü bazen bizi tehdit edecek düzeyde olabilirler. Ego, insan beyninin bilinç, bilinç öncesi ve bilinçaltı kısımlarında rahat bir şekilde kararlar alabilir. Ego'nun tek işlevi id'in

amacına ulaşmasını engellemeye çalışmak değildir; bir diğer amacı, 5 yaşına geldiğimizde oluşan üst belik (süperego) yapısına ayak uydurmaktır. Süperego insana kısıtlamalar getirir; bir nevi insanın vicdanıdır. Doğru ve yanlış toplumdan topluma değişir nitekim vicdan ortak paydada buluşur. Benlik (ego), üst benlik (süperego) ve alt benlik (id) arasındaki terazi birimdir. Üç ayrı köşeden insanı çeken bu yapılar birbirini hem tamamlar hem de birbirleriyle çelişir. İd, ego, süperego üçlüsü, bireyin yaşamının ve doğal olarak türünün sürdürülmesi amacına hizmet edip büyüme, gelişme ve yaratıcı olma doğrultusunda bireyi yönetim altında tutmaktadır (Corey 68). Birey sağlıklı bir psikolojik duruma sahipse üçünü de gerektiği kadar ve dengeli kullanır. Burger'in bu üç yapı hakkındaki özetlemesi tam yerinde olacaktır:

“Freud’un kuramına göre sağlıklı bir kişilikte benlik, alt benlik dürtülerini ve üst benlik taleplerini denetler. Bu doğrultuda, benlik çoğu zaman savunma mekanizmaları kullanır. Sarsıcı bir bilginin bilinçten çıkarılması anlamına gelen bastırma bunlardan biridir. Diğer savunma mekanizmaları yüceltme, yer değiştirme, karşıt tepki geliştirme, inkâr, mantığa bürüme ve yansıtmadır. Yüceltme hariç, benliğin kullandığı savunma mekanizmalarının bir bedeli vardır” (Burger, 2006: 108). Freud öz-geliştirme arzusuna karşı inançsızlık duyarak, egonun içgüdüsel itkilerin talepleriyle dış dünyanın ve yasaklar-sınırlar koyan bilincin talepleri arasında sıkışıp kalmış zayıf bir yapı olduğunu belirtir (Horney, 1967: 19).

İnsan ruhunun bu üç parçasının yanı sıra regresyon (gerileme) de insanı daha genç zamanlarına hatta bebeklik dönemlerine zihin olarak götürmeyi temsil eder (Stone, 2014). Bu terim kısaca insanın endişe durumunda veya stres altında kaldığında yaş olarak önceki dönemlerindeki alışkanlıklarına dönmesini betimler. Gerileme, gelişimin anal evresinde daha çok görülür. Gerileme gerçekleştiğinde bireyin ilgisi ve önem verdiği durumlar sabit ve düzenli olmalıdır.

Freud’un psikanalizini edebiyat açısından izah etmek de yerinde bir olgudur. Psikanalitik kuramda, kişiliğin üç bölüme ayrıldığına ve bunların neler olduğuna değindik. İd, ego ve süperego keşfedildiklerinden bu yana bir buzdağını örnek vererek temsil edildi. İd’in bütünü ve süperegonun da bir kısmı görünmeyen buzdağının temsilidir; fakat kapladıkları kısım görünen kısma göre daha büyüktür. İd’in has ilkesine göre hareket edip dürtülere ve isteklere ev sahipliği yaptığı bilinir.

Ego, mantıkla hareket etme kısmıdır; id'i mantığa davet eder. Süperegö ise vicdan gibi hareket ederek ailenin ve toplumun bireye dayattığı etik değerleri karşılamaya çalışıp geleneklere uyum sağlar. İd ve süperegö sürekli çatışma halindedir ve bu çatışma bireyin içerisinde kaygı durumunu oluşturur. Aradaki gerilimi ego dengelemeye çalışır.

Psikanalitik kuram, temelde eserin yaratıcısına gözleri açık halde rüya görmekte olan bir hasta olarak yaklaşır (Şenödeyici, 2008). Bu yüzden edebi eseri oluşturan bireylerdeki güdülenme hastalık olarak ele alınabilir. Moran (1994), yazarın eserinin psikanaliz tedavisi görmekte olan bir hastanın cümleleri gibi değerlendirilebileceğini ve böylece yazarın bilinçaltı dünyasını irdelemek için eserinin incelenebileceğini belirtir (Moran, 1994: 137).

1.1.2. RÜYA ANALİZİ

Rüya, uykunun belli aşamaları esnasında zihinde bilinçsiz bir şekilde ortaya çıkan görüntü, duygu, düşünce ve algıların bütünü olarak tanımlanabilir (Wikipedia). Rüya; ya görüntü, his veya mental aktivitelerin bir bütünü oluşturur ya da uykunun sembolik ürünlerini içerir (Budak, 2000). Zihin pasif bir durumdaymış gibi görünürken aslında uyku sürecinde çok aktiftir ve vücut aktifliğini sürdürmektedir. Uyuyan kişi uyku sırasında tanımlanması zor olan birtakım olaylarla deneyim kazanır. Günümüzde bilim adamları insanların neden uyumak zorunda olduklarını ve rüyaların nasıl ortaya çıktığını hala bulamadılar. Eski çağlardan beri rüyalar insanları cezp etmiştir ve insanlar rüyaların anlamlarını arar olmuşlardır. Böylelikle insanlar daima kendilerinin ve başkalarının rüyalarına ilgili olmuşlardır (Canik, 2010). Rüyalar genellikle vücut, ruh, din, ahlak, çocukluk ve günlük işlerle bağlantılıdır. Hayatımızdaki bu öğeler değiştikçe, rüya analizleri de farklı anlamlar kazanır. Birçok bilim adamı, insanların rüyaları bilinçli ve istekli bir şekilde gördüklerine inanır; çünkü rüyalar insanların gün içerisinde ve özellikle uyumadan önce ciddi şekilde odaklandıkları problemlerden oluşmaktadır. Psikanalizin başlangıç noktası 1900lere dayanan rüya analizidir. Freud, bilinçaltına itilen duygu ve düşüncelerin rüya esnasında görünür olduğunu, bu şekilde rüyaların insanları bilinçaltlarına götürdüğünü ve insanlardaki psikolojinin muhteşem belirtileri olduğunu savunur.

“Freud rüyaları bilinçdışına giden kral yolu olarak niteler. Rüya, uyku sırasında oluşan halüsinasyon (varsanım) niteliğinde bir yaşantıdır. Bilinçdışı güçler boşalma ve doyuma erişmek için bilinci zorlayan içgüdüsel istek ve gereksinimlerle doludur. Bunların içinde, şu ya da bu nedenle, doyurulması derin ego tarafından uygun görülmeyip bilinçdışına bastırılanlar orada korunmakta ve birikmektedir. Uyku sırasında derin egonun gerçeklikle ilişkisi kesilmekte ve böylece bilinçdışı yasaklanmış isteklerle ilgili uyanıklılığı azalmaktadır. Boşalmak için fırsat kollayan bu istekler ise uykuda derin ego tarafından çok daha gevşek bir sansür uygulandığı için bilince çıkmaya hazır durumda beklemektedir.” (Keçe, 2009:289).

Rüyalar içgüdülerimizin ifade edilmesidir. Bilinçaltı çalışmalarımızı sunabileceğimiz güvenilir ve sağlıklı yerlerdir (Burger, 2006: 118). Gültekin ve Akın, Freud’un baskılanmış ve bilinçaltına itilmiş duyguları gerçeğe dökme ve bireyin nevrotik davranışları altında yatan sebepleri ortaya çıkarma açısından rüya olgusunun önemli bir özelliğe sahip olduğunu düşündüğünü savunurlar (gültekin ve Akın, 2016: 112). Freud’a göre, birey unuttuğunu varsaydığı her şeyi bilincinde depolar; bilinçdışına iter (Freud, 1993). Bu bağlamda bilinçdışına itilen veya unutulmaya çalışılan duygular rüya yoluyla ortaya çıkmaktadırlar. Rüyaların içeriğinde, Freud’a göre, baskılanmış ve itilmiş olan bazı arzulara ilişkin ‘bilinçdışı hatıralar (repressed memories)’ vardır. Bu hatıralar, rüyanın ortaya çıkmasından birkaç gün öncesine ait anılarla ilgilidir (Budak, 2000: 14). Freud tarafından rüya olgusu için ilginç bir yaklaşım söz konusudur: rüyanın, bilinçaltında bastırılmış olan bir arzunun kıyafet değiştirerek kendini dışarıya sunma biçimi olduğunu vurgular (1977).

1.1.3. AYNA EVRESİ

Çocukluk sürecinin insan hayatındaki tüm süreçlerde derin etkisi görülür ve bu etki ‘ayna evresi’nin temelini oluşturur. Freud’un psikanaliz açıklamalarını yeniden ele alan Jacques Lacan, temel olarak ego terimi üzerine kurguladığı teorilerden esinlenerek psiakanalitik kuramı geliştirmiştir (Wright, 1998:100). Lacan’a göre, çocukluk sonraki dönemler için sadece cinsellik açısından değil de hemen hemen her yönden ayna işlevi görmektedir (Emre, 2006: 112) ‘Ayna evresi’nde birey, ilişkileri kendi değerlerini oluşturma çabasıyla tanır ve dış dünyayı algılayarak benlik ve ötekilik arasındaki ilişkinin farkına varır. Ayna evresi bireyin ileriki dönemlerinde

yaşayacağı deneyimlere veya karşılaşacağı güçlüklerle arka plan oluşturacak niteliktedir (Özgen, 2014: 80). Kristeva ayna teorisinin çocuğun kendi bireysel imgesinden koparak mekânsal görü terimi oluşturduğunu, “göstergelerde ve cümlelerdeki anlamlandırmanın kalbinde” (1984: 41) yer aldığını vurgular. Bu açıdan ele alındığında Lacan zamansal olarak bireyde ayna evresinden kalan kurtarıcı duyguyu vurgulama eğiliminde olduğunu yansıtır (Chanter, 2009).

Lacan ayna evresini geliştirirken Freud’un id-ego-süperego üçlüsünden faydalanmıştır. Freud’un üçe ayırdığı insan zihnini Lacan kendince bir model geliştirerek yansıtır. Lacan’ın modeli, Freud’un biyolojik belirleyici düşünme şeklinin tersine, konuyu biraz daha dilsel boyuta taşır. Bu modeldeki üçlü yapı ‘imgesel-simgesel-gerçek’ düzlemlerini içerir (Bowie 91). Balkaya’ya göre de “insan gerçeğinin üç düzlemi” (Balkaya, 2005: 31) olarak adlandırılan bu modelde hiçbir düzlem birbirinden ayrılamaz; çünkü topoloji oluşturan bu üç yapının birinin eksikliği demek diğerlerini bağlantısız bırakmak demektir (32-33). Lacan’ın insanın özneleşmesi adına girdiği süreçte oluşturduğu kuramın ilk düzeyi imgeseldir ve ayna imgeleri, özdeşimler ve karşılıklı olma durumlarından meydana gelmektedir.

İngesel anlam olarak, dünyaya yakın zamanda gelen ve konuşamayan bireyin imgelerin egemen olduğu bir çevrede varoluş durumu demektir. Bu sebeple de simgeselden önce gelir çünkü simgesel sözü önceleyen bir görsel kayıt dönemi gibidir. Simgesel evreye geçince imgesel azalmaz aynı şekilde devam eder (Sarup, 2004: 43). Bireyin kendi varlığına dair farkındalık oluşturmaya başladığı ana denk gelen ayna evresi, egonun oluşma ve özneleşme sürecini başlatır (Turan, 2013). Turan’a göre, çocuğun anneye olan ilişkisinin dışsal bir etkiyle bozulması veya yavaş yavaş simgesel düzeye geçmesi ile sonuçlanan süreç, Freud’un psikanaliz tanımında Oidipus Kompleksine denk gelmektedir. Clero, *Lacan Sözlüğü* kitabında Oidipus Kompleksi için şu cümleleri kullanır: “Öznenin anneye sahip olmanın yasını tutma ve babaya özdeşim kurma yoluyla imgesel düzenden simgesel düzene geçişin temsil edilmesidir” (Clero, 2011: 89). Lacan’ın ayna evresi de bu süreci başlattığı düşünülen temel deneyim olarak kabul görmektedir (Tura, 2007: 181-182). Ayna evresinin dikkate değer özelliği insanın kendi imgesi ile başkasının imgesini ayırt etmesine müsaade ediyor olmasıdır; bu yüzden ayna evresi kısa süren bir an olarak

değil de hayatın akışına göre devam edecek olan bir kavram şeklinde değerlendirilmelidir. İmgesel dönemin Freud'daki karşılığı da narsisizm dönemidir (Tüzünoğlu, 2004).

Simgesel, imgesel aşamada oluşmaya başlayan egonun, dilsel ve kültürel şekilde özneleşme sürecini gerçekleştireceği düzeydir (Zizek, 2005:232). Nesnelere ayırt edebilmek için onları adlandırmak ve açıklamak gerekir; bu da onları simgesel düzeye dâhil ederek gerçekleşir. Bu bağlamda, simgesel düzeyde tam olarak gerçekleşen durum, çocuğun ilk düzey olan imgeselde annesiyle olan tekliliğinin yerine çevresindeki diğer şeyleri de tanıyıp anlamlandırması ve bu şekilde öznel dünyaya geçişini sağlamasıdır (Hilav, 1982: 143). Hilav'a göre imgesel düzeyden, simgesel düzeye geçişin önemli oluşumlarından biri de bilinçdışının bu süreçte kendini belli etmeye başlamasıdır (147). Özneleşme sürecinin burada kazandığı önem dile geçişi kolaylaştırır; dil öznenin temel belirleyicisidir. Dil tek başına yeterli olmadığı için üçüncü düzey olan gerçek aşaması devreye girer.

Lacan'ın gerçek düzeyi, zihinsel ve fiziksel dünyanın her ikisini kapsayan ve simgesel dışında kalan şeylerin bütünü oluşturduğu evredir. Bu yönüyle simgeselleştirme durumuna direnir ve dilin ötesine uzanır (Sarup, 2004: 45). Bireyi, hem bireysel hem toplumsal açıdan öne alan ve sonrasını da içeren her türlü olay gerçek düzeyde yaşanır. Gerçek kavramının asıl rolü, simgesel durumların tutarlı olmasını sağlamaktır; yani günlük hayattaki gerçekliğin bozulmasını engellemeye çalışır. "Lacan, insan "gerçeklik ilkesi"nin söz konusu ettiği "gerçekliğin" doğal bir gerçeklik değil insani, simgesel, kül-türel bir gerçeklik olduğu görüşündedir" (Tüzünoğlu, 2004). Bu bağlamda, insani gerçeklik ilkesi doğal hayal kırıklıklarından çok kültürel simge düzeyinde yaşadığı sevinç ve hayal kırıklıklarına bağlıdır. Baba işlevinin önemi ve anlamı da bireyin yaşadığı bu kültürel düzeyden kaynaklanır.

Yukarıda tek tek incelediğimiz psikanalitik kavramlar postmodern yaşam tarzının etkisiyle günlük hayatımızın bir parçası haline gelmiştir. Böylelikle halk arasında da bilinirlik kazanmıştır. Bilinen bir şey de hissedilmeye her zaman daha yatkındır. Psikanalitik kavramlar arasında kardeş rekabeti, aşağılık kompleksleri ve savunma mekanizmaları gittikçe yaygınlaşmaktadır. Kullanım alanı olarak sık yer verilse de anlam olarak gerçekte pek birey tarafından bilinmez. Psikanalizin derinliğine

inildiğinde insanoğlunun en özeli olan varlığını tehdit ettiği görülür. İnsana kendini hasta bir varlık olarak bile hissettirir (Tyson, 2014: 155). Psikanalitik teori, bireylerin aile içinde başlayan psikolojik geçmişlerine dayanarak ve çocukluk yaşlarındaki tecrübelerinin sonucu olarak yetişkinlik dönemlerine yansıyan duygu ve düşünceler üzerine odaklanır (Tyson, 2014: 156). Psikanalizin temel amacı bireyleri kusurlarından ve psikolojik sorunlarından kurtarmaktır ve bunu yaparken yıkıcı davranış kalıplarının üzerinde durur. Birey genellikle yıkıcı davranışının farkında olmaz ve bilinçaltına iter. Bu bağlamda psikanaliz, düşüncelerin merkezi konumuna müdahale ederek tartışmaya açık hale getirme durumuyla ilgilenir. Her birey, çocukluk yaşlarında başlayan psikolojik-ruhsal bir geçmişe ve bu yaşlarda kazandığı tecrübelerin sonucuyla sonraki yaşlarında davranış desenlerine sahiptirler. Psikanalizin amacı ve görevi bu davranış desenlerine bireyin ayak uydurmasını sağlamaktır. Davranışların temelinde problem varsa ve birey bu problemin farkında değilse davranışın sebebinin ve dolayısıyla çözümünü bulamaz. O yüzden psikanalitik yaklaşımın odağı olan ‘bilinçaltının varlığı’ ile düşünmeye başlamak gerekir. Bilinçaltı insanın deposudur; aldığı yaralar, korktuğu durumlar, hissettiği suçluluk duyguları ve gerçekleşmemiş hayalleri bilinçaltı deposunda saklanmaktadır. Bilinçaltı mekanizması erken yaşlarda kendini belli eder, acıları ortadan kaldırmaya odaklanır ama duyguları yok edemez. Buradan da görüleceği gibi Freud’un radikal anlayışına dayanan bilinçaltı güdülemesi- farkında olmadan korkularımız, arzularımız veya ihtiyaçlarımız tarafından motive edilmemiz- klasik psikanaliz yöntemini etkilemektedir.

Bunlara ek olarak psikolojide Gestalt Terapi yöntemi de kullanılır. Gestalt Terapi 1940lı yıllarda Fritz Perls ve eşi Laura Posner Perls tarafından geliştirilmiştir (Muz, 2009: 31). Perls çiftinin bu terapide savunduğu amaç, bireyin kendi bilincinin farkına varmasıdır. Psikanalitik kuramla aynı amaç taşıyarak bireyin bastırıldığı duygu ve düşünceleri su yüzüne çıkararak bireyde farkındalık oluşturmayı amaçlar. Düşünce ve duygularının farkına varamayan bireyler öz kontrollerini yitirmektedirler. Bu terapi yöntemi üç aşamada gerçekleşir. Birinci aşama keşfedip ortaya çıkarma aşaması olarak tanımlanır; bu aşamada birey kendisiyle ilgili yeni gerçekler olduğunu keşfeder. Bir sonraki aşama uyum sağlama aşamasıdır; bireyin kendi başına tercih veya seçim yapabileceğini fark ettiği aşamadır. Son aşama ise

özümsemenin yaşandığı kısımdır; birey çevresini nasıl etkilediğinin farkına varır. Üç aşama sağlıklı ilerlerse birey zorluklarla baş etmeye başlar (Karahan 179-180).

Lois Tyson “Psikanalitik Eleştiri” adlı yazısında Rolling Stones grubunun bir şarkı üzerinden psikanalitik kuramın özünü vermektedir: “Her zaman istediğini alamazsın.” Tyson’a göre bu cümle “Her zaman bilinçli olarak istediğini alamazsın, ancak bilinçsiz şekilde ihtiyacın olanı alabilirsin.” şeklinde değiştirildiğinde psikanalitik düşünceyi tam anlamıyla betimlemiş olur. Burada verilmek istenen düşünce bizi yine Freud’un klasik psikanaliz tanımına götürür. Yani insanlar farkına varmadan arzuları, ihtiyaçları ve hatta korkuları tarafından bilinçsizce güdülenir (Tyson, 2014: 156).

Freud dışında psikanalitiği geliştiren, biraz daha öteye taşıyan isimler de mevcuttur. Jerry M. Burger’in dilimize İnan Deniz Erguvan Sarioğlu tarafından *Kişilik* olarak çevrilen eseri *Personality* diğer psikanalistleri açıklamada bize ışık tutacaktır.

1.2. PSİKANALİTİK KURAMIN DİĞER TEMSİLCİLERİ

1.2.1. ALFRED ADLER

Alfred Adler (1870 – 1937) de psikanalizin önemli isimlerinden sayılmasına rağmen Freud’la zıt düşer. Adler’e göre kişiliği anlamamıza yardım edecek etkenler ‘üstün olma çabası’, ‘ebeveyn etkisi’ ve ‘doğum sırasının önemi’ gibi durumlardır. Adler, üstünlük çabası içinde olan bireyin kendi yaşamındaki güdüleyici güce sahip olduğunu savunur. Bütün diğer güdüler bu çaba altında toplanır. “Bütün sorunlarımızın altında bu yatar ve bu çaba, sorunlarla başa çıkma yöntemlerimizde de kendini belli eder. Bütün işlevlerimiz üstün olma arzusu yolundadır” (Ansbacher & Ansbacher, 1956: 103) açıklaması Adler’in üstün olma çabasına duyduğu önemi kanıtlar niteliktedir. Bir diğer etken olan kişilik gelişimde ebeveyn etkisi bireyin çocukluğunun ilk birkaç yılından yetişkinlik sürecine kadar oldukça önemlidir. Adler’e göre ebeveynlerin iki tür davranışı bireyde kişilik sorunu oluşturabilir: şımartma ve ihmal etme. Şımartılan birey kendi hayatıyla baş etmede zorlanırken ihmal edilen birey de samimiyet kurup çevre oluşturmada zorlanacak ve her iki

durumda da birey toplumsal kurallara ayak uydurmada sıkıntı yaşayacaktır. Doğum sırasının önemi ise bireyde farklı özellikler oluşmasına sebep olur. Kendi çevremizde de ilk, ortanca ve son çocuk arasında farklılıklar gözlemleyebiliyoruz. İşte bu bağlamda Adler'e göre bu durum başarı, hayal kırıklığı ve karar verme yetenekleri gibi becerileri etkiler (Burger, 2006:154).

1.2.2. CARL GUSTAV JUNG

Carl Gustav Jung (1875 – 1961) Freud'la uzun süre aynı görüş üzerinde çalışsa da belli bir çalışma sürecinden sonra yolunu farklı yöne çevirmiştir. Jung, diğer ülkelerdeki kültürlerden doğacak olan psikolojik özellikleri gözlemlemek için bir nevi dünya turuna çıkar. Elde ettiği bilgiler ışığında Jung, kişisel bilinçaltımız dışında hepimizin 'ortak bir bilinçaltına' sahip olduğumuzu savunur. Ortak bilinçaltı da bilinç düzeyine çıkarılması oldukça zor olan düşüncelerle doludur ama bu düşünceler sıkı sıkıya bastırılmaya çalışılmaz. Jung bazı fiziksel özelliklerimizi kalıtım yoluyla atalarımızdan aldığımız gibi bilinçaltındaki psişik özellikleri de aldığımızı belirtir. Jung'un psikoterapist olarak kanıtları laboratuvar çalışmalarından çok mitoloji, rüyalar, kültürel simgeler gibi durumlara dayanır. Jung'un en önemli buluşu da 'arketip' dediği imgeleri içinde bulunduran ortak bilinçaltı kavramıdır. Arketiplerin en önemlileri de anima, animus ve gölgedir (Burger, 2006:196). Anima, erkeğin içinde bulunan dişi yönü temsil ederken animus da tam tersi şekilde dişinin içindeki erkeksi yöndür. Bu iki arketipin temel amaçları eş seçimini doğru yapmak ve ilişki yürütebilme becerisine sahip olmaktır. Gölge arketipi ise kişiliğin karanlıkta kalan yönünün temsilidir. Gölge, bireydeki kötülüğe meyilli olan taraftır. Arketipler tamamen saf fikir değildir; bazı hareket biçimlerine göre doğuştan gelen ve yapısal eğilimde olan kaynaklardır. Bu bağlamda arketip ve sembol birbiriyle karıştırılmamalıdır. Sembol de Jung düşüncelerinde kendine yer bulan önemli bir kavramdır: "libidonun eşdeğer ifadesini sağlayıp onu yeni bir forma kanalize edebilen bir temsil, göstergedir" (Jacobi 91). Bu tanımıyla sembol, Freud'un sembol kavramına özellikle de düş sembollerine daha yakın bir işleyiş gösterir. Jung'un arketiplerinde birbiriyle çelişen iki terim 'persona' ve 'gölge'dir (Yılmaz, 1996). Anima ve animus içe dönük kişilikleri temsil ederken, persona da bireyin dışarıya yönelik yüzünü gösterir. Persona ve gölge arasındaki ilişki Freud'un id ve süperego

arasındaki ilişkiye benzerdir ancak Jung'un kullanmayı tercih ettiği terimler çok daha belirsiz ve aslında sanatsaldır. Jung, Freud'a göre bilimsellikten uzak ve bir o kadar da şiirselliğe yakın çalışmıştır; sanatsal bir düşünce yapısını benimseyerek psikolojiye yaklaşmıştır.

1.2.3. ERİK HOMBURGER ERİKSON

Erik Homburger Erikson (1902 – 1994) ilk psikanalitik eğitimini Sigmund Freud'un kızı Anna Freud'dan almıştır. Erikson “insan kişiliğinin doğasına dönük kendi görüşlerini oluşturmaya başladı” (Burger, 2006:163). Psikanalitik kurama en büyük katkısı ‘benlik kavramı’ ve ‘kişilik gelişim modeli’ olmuştur denebilir. Erikson benlik kavramını açıklarken çok dikkatli davranmaya çalışmıştır. Ona göre benlik (ego) kişiliğin en güçlü yapısıdır ve tamamen bağımsız bir bölümdür. Benliğin çalışma amacı bireyin kendi bağımsız kimliğini oluşturmak ve bu durumu korumaktır. ‘Kimlik bunalımı’ kavramı buradan hareketle Erikson tarafından çıkarılmıştır. Erikson'a göre güçlü bir kimlik duygusu kuramayan bireyin yaşadığı kafa karışıklığı kimlik bunalımıdır. Erikson'un insan psikolojisine sağladığı en büyük destek kuşkusuz kişilik gelişimi aşamalarıdır. Kişilik gelişimi bebeklikten yaşlılığa doğru yürünülen bir yoldur; nitekim bu yol sekiz bölümden oluşmaktadır. Her bir yolda birey iki seçenekle karşı karşıya kalmaktadır; bu ikisinden birini seçmek bireyin kişilik gelişimindeki dönüm noktalarıdır. Bu noktalar Erikson'un kendi deyimiyle ‘bunalımlar’dır.

1.2.4. KAREN HORNEY

Karen Horney (1885 – 1952) bir bayan olması yönüyle diğer psikanalistlerden ayrılır. Horney'in psikanalize etkisi şöyle açıklanabilir: “Davranışın doğuştan gelen nedenlerden çok, toplumsal etkilerle belirlendiğini söyleyerek psikanalitik yaklaşıma iki büyük katkıda bulundu: ‘nevroz üzerine görüşleri’ ve ‘kadın psikolojisi’ ” (Burger, 2006:171). Nevrotik tanımını içeren insanlar genellikle yetersizlik ve güvensizlik duyguları yaşarlar ve bu duygularla çaresizlik içinde baş etmeye çalışırlar. Birçoğu acınacak durumda olan insanlardır; bunun sebebi de içlerinde sürekli korku yaşamalarıyla alakalıdır. Horney'e göre nevroz yaşayan kişilerin en belirgin özellikleri kendilerine zarar veren bir tarzın içine sıkışmış

olmalarıdır (Burger, 2006:173). Sosyal ilişki kurmaya çalışırken yıkıcı bir tarz kullanmaları kaygılarını azaltmaya çalıştıklarını gösterir. Freud ve Horney nevrotik bireylerin ortak noktalarını farklı şekilde açıklarlar: Freud'a göre bilinçaltı çatışmalar ortak noktayken Horney çocuklukta yaşanan ilişkilerdeki bozukluklara atıfta bulunur. Horney'in psikanalize diğer önemli katkısı kadın psikolojisi üzerine olmuştur. Kadın psikolojisi kavramıyla aslında Horney, cinsiyet eşitliğine dikkat çekmeye çalışmıştır. Freud'un kız çocuklarında yaşanan erkek olma isteğine tamamen karşı çıkıp farklı bir yolda ilerlemiştir (Burger, 2006:176) . Horney, bu çalışmasında da oldukça başarılı olmuş ve Freud'un cinsiyetçi yaklaşımını bir ölçüde yıkmıştır.

1.2.5. HARRY STARK SULLIVAN

Harry Stark Sullivan (1892 – 1949) kendi deneyimleriyle özellikle de şizofreni tedavisinde kullandığı yöntemlerle ilerleyerek kendi kişilik kuramının ilk adımlarını atmıştır. Sullivan kişiliği “İnsanın yaşadığı ve varlığını bulduğu karmaşık kişiler arası ilişkilerden asla soyutlanamaz” (Sullivan, 1953: 10) cümlesiyle açıklar. Sullivan, psikanalitik kuramı ‘kişileştirmeler’ ve ‘kişisel gelişim aşamaları’ ile ilerletir. Kişileştirmeler kavramı, kendimiz ve etrafımızdaki diğer insanlar için oluşturduğumuz birtakım zihinsel imgeleri kapsamaktadır. Bu bağlamda Sullivan imgeleri üç sınıfta ele alır: iyi-ben, kötü-ben ve ben-değil. İyi-ben kişileştirme kavramı, güven duyduğumuz ve kaygı yaşamadığımız davranışlardır. Kötü-ben kişileştirme kavramı iyi-ben kavramının tam tersidir; düşünmek istemediğimiz, kaygıyla özdeşleşen davranışlardır. İyi-ben ve kötü-ben kavramları büyük ölçüde bilinç düzeyindedir. Ben-değil kavramı ise bilinçaltında saklanan yönleri yansıtır. Birey, ben-değil kişileştirmesini uyurken veya nevrotik rahatsızlık geçirdiğinde fark eder. Sullivan da diğer psikanalistlere benzer olarak psikolojide çocukluğun ve hatta bebekliğin önemli olduğunu savunur; bu sebeple de yedi önemli gelişim evresi belirler. Bu evreler: bebeklik, çocukluk, gençlik, ön-ergenlik, erken ergenlik, geç ergenlik ve yetişkinlik olarak adlandırılır (Burger, 2006: 179). Bu evreler Sullivan'a göre toplumsal durumlarla belirlenir.

1.2.6. ERICH FROMM

Erich Fromm (1900 – 1980), Freud'un ve Karl Marx'ın eserleri sayesinde hayatı boyunca kendine yön bulduğunu açıklar. Fromm'un psikanalitik kuramı tamamen kaygı durumları ve kaygı durumlarından kurtulma üzerinedir. Savaş dönemlerine şahitlik eden Fromm, kuramını daha çok özgürlük üzerine temellendirir. İnsanlar güçsüz ve kaygılı hallerini aşmalıdır ve bunun için üç ana strateji kullanmak durumundadırlar: otoritecilik, yıkıcılık ve konformizm (mekanik uyumluluk). Gücü hissedebilmek adına otoriteci bir kişilik benimser bireyler; otorite sahibi olarak aşağılık duygularından arınmaya çalışırlar. İkinci yöntem olan yıkıcılık, karşılaşılan zor durumlardan onları yok sayarak veya yıkıp geçerek kaçmayı deneme ile gerçekleşir. Bireylerin kullandığı son yöntem konformizm ise toplumun uygun gördüğü rolü benimseyip o role uygun yaşamayı tercih etme durumu olarak değerlendirilebilir.

Görüldüğü üzere diğer psikanalistler Freud'un çalışmalarıyla yetinmeyip ara sıra zıt düşerek ara sıra da destekleyici olarak katkılar sunmuşlardır. Her biri psikanalizi bir adım daha öne taşıyarak gelişim sağlamışlardır. Günümüzde psikanalizin daha iyi uygulanabiliyor olması bu çeşitlilikten kaynaklanmaktadır.

BÖLÜM 2: DÜNDEN BUGÜNE AFGANİSTAN

2.1. AFGANİSTAN'IN COĞRAFİ KONUMUNA, NÜFUSUNA VE RESMİ DİLİNE ANA HATLARIYLA BAKIŞ

Afganistan, “insanlığın Müslüman bir ülkede, bir kez daha başarısız olduğu ve kanayan bir yaraya çare olmak şöyle dursun, onu kangrenleştirdiği bir coğrafyanın adıdır” (Aytekin, 2017).

Afganistan'ın yaşadığı olumsuz durumları daha iyi anlamak için ülkenin coğrafi konumunu ve stratejik önemini bilmek gereklidir. Afganistan aslında coğrafi konumundan dolayı tam bir kilit ülke durumundadır (Büyükbaş, 2006: 4). Bunun sebebi Orta Doğu, Kafkasya, Orta Asya ve Güney Asya arasında birleşme noktasında yer alan bir ülke olmasıdır. Siyasi ve dini coğrafyası sebebi ile Güney Asya ve Orta Doğu'ya yakın olan Afganistan kültürel, tarihi ve coğrafi yapısıyla da Orta Asya'ya yakınlaşmaktadır. Ahmet Raşid'in de dediği gibi Afganistan'ın bir taraftan İran-Arap Denizi ve Hindistan, bir taraftan da Orta Asya ve Güney Asya arasında olması onu bir kavşak noktası yaparak tarih boyunca önem kazandırmıştır (Raşid, 2001:11).

Afganistan kurak bir tarım ülkesi olduğu için topraklarının çok küçük bir oranı tarım alanı olabilmektedir. Geri kalan kısımlar genel olarak otlak, ormanlık, dağlık ve bozkır alanlardır. Afganistan'ın içinde bir kısmı yer almakta olan Hindukuş Dağları dünyadaki en yüksek ikinci dağ sistemidir. Doğu Afganistan olarak bilinen kısım Pakistan sınırındadır; bu bölümde Peştunlar'ın yaşadığı Süleyman Dağları vardır. Batı ve Güney Afganistan'ı oluşturan kısım ise İran Platosu'nun doğu ucundadır (Raşid, 2001: 12).

Ülkenin nüfusuna bakacak olursak iki tane ciddi anlamda sayım yapılmıştır. Ülkede 1962 ve 1974 yıllarında yapılan iki nüfus sayımı birbiriyle çelişkili durumdadır (Erol ve Burget, 2001). İlk sayımda ülke nüfusu ortalama 15 milyon 200 bin şeklinde tespit edilirken (Gubar 1967:113) 1974'teki sayımda ortalama nüfus 20 milyon olarak belirlenmiştir (Clifford, 1993). Son tahminlere göre 2005 itibari ile Afganistan'daki nüfus 29 milyon 900 bin civarındadır (The Word Factbook).

Ülke genelinde konuşulan dil çeşidi oldukça fazladır; 30'a yakın dil bulunmaktadır. Ancak Afganistan Anayasasının 16.maddesine göre ülkenin resmi dili Peştunca ve Darice'dir (Afganistan Anayasası, Md.16). Afganistan'ın herhangi bir bölgesinde Peştunca ve Darice dışında çoğunluk tarafından konuşulan üçüncü bir dil olursa üçüncü resmi dil olarak kabul edileceği de belirtilmiştir (Bozatay ve Meriç, 2013).

Brzezinski'ye göre, Afganistan küresel bir dengesizliğin merkezidir çünkü etnik çeşitlilik ve mücadelenin yanı sıra çok kalabalıktır ve aynı zamanda dini açıdan da çok karmaşıktır; bu sebeple Avrasya Balkanları'nda sorun teşkil eden 9 ülkeden biridir (Brzezinski, 1998:140-143).

Afganistan, tam bir boylar ve aşiretler ülkesidir; yüzyıllar boyunca sürekli değişik etnik boylar tarafından işgal edilip farklı birçok devletin hüküm sürdüğü bir yer halindedir. Bu durum Afgan ulusunun ortaya çıkmasını bir hayli geciktirmiştir (Raşid, 2001:15). Kendi içinde bütünleşme eksikliği yaşayan Afganistan'da ulusal bir kimlik oluşamaması büyük bir toplumsal sorundur (Ülger, 1998-99). Burada insanlar kendilerini hiçbir zaman tam anlamıyla bir ulusa ait hissedememiştir ve kendilerini ait oldukları etnik bir aşiret ya da boy ile adlandırmışlardır (Oğuz, 1999: 35). Afganistan tam da bir boylar ve aşiretler ülkesidir. Ülkede bulunan bazı aşiretler Peştunlar, Tacikler, Türkler, Özbekler, Türkmenler, Hazaralar, Aymaklar, Avşar Türkleri, Beluciler, Nuristaniler, Brahuiler.). Afganistan'ın nüfusunun çoğunluğunu Peştunlar, Tacikler ve Türkler oluşturmaktadır (Saray 12). Ülkede Afgan kelimesi aslında Peştunları ifade etmektedir (Oğuz, 1999: 35). Tez içeriği olarak Peştunlar ve Hazaralar'ı kısaca incelemek yerinde olacaktır:

2.2. UÇURTMA AVCISI'NDA BASKIN OLAN İKİ AŞİRET: PEŞTUNLAR VE HAZARALAR

PEŞTUNLAR (AFGANLAR)

Afganistan'ın coğrafi alanlarında hâkimiyet kuran devletler 18.yüzyılda zayıflamıştır ve böylelikle Peştunlar siyasi bir birlik oluşturup etkinlik kazanmıştır. Bu tarihten 19.yüzyıl sonuna kadar şu anki Afganistan sınırlarının tamamına dağılarak yaşamışlardır (Erol ve Burget, 2001: 105). Peştunların çoğunluğu Hanefi

Sünni Müslümanlardır; kalan çok az bir kısmın Şii olduğu söylenebilir (Büyükbaş, 2006: 15). Peştunların kullandığı dil Peştunca, sosyal yaşamları ve kültürü de **Peştunveli** kuralları olarak adlandırılır. Bu kurallara bağlı olarak yaşayan Peştunlar savaşçı yapıdadırlar ve hala süren en katı kuralları kan davasıdır (Oğuz, 1999: 37). Peştunlar, 1747'den günümüze Afganistan'ın hâkim olan siyasi birliğidir.

HAZARALAR

Hazaralar, Afganistan'da bir çoğunluk oluşturmaktadır; kendilerinin Türk olduklarına inanırlar fakat Türk olup olmadıkları günümüzde bile bir tartışma konusudur. Kullandıkları dil Farsça'dır ve Şii Müslüman kökenlidirler; bir nevi Peştunlar ile zıt mezheptedirler. Afganistan'ın merkezinde dağlık alanda bulunan 'Hazaracat' yani 'Hazara Ülkesi' olarak bilinen kısmında yaşarlar. Hazaralar, liderlerine mir veya kaan olarak hitap ederler; bu yönleriyle Moğollara da benzetilirler. Dini ihtiyaçlarına hizmet ettiği düşünülen en etkili bireyleri Seyyid dedikleri kişilerdir. Liderleri aşiret içi her türlü sorun ile geleneksel kurallar çerçevesinde ilgilenir. Emir Abdurrahman döneminde Hazara sayılan liderlerin toplumdaki siyasi güçleri fazlasıyla azaltılmıştır. Peştun iktidarı, Hazaralar'ın yaşadığı bölgelere katı vergi politikaları uygulamıştır (Dursun, 1998-1999).

Peştunlar ve Hazaralar mezhep olarak zıt düşmektedirler. Peştun aşiretleri hiçbir zaman Hazaralar'ı kendi ülkelerine ait saymamışlardır.

2.3. AFGANİSTAN'IN SOVYETLERE BAĞIMLI HALE GELMESİ

1933 yılında Afganistan'ın başında olan Nadir Şah'ın vurulmasıyla oğlu Zahir Şah Afgan hükümdarı olmuştur. İktidarı eline alır almaz Zahir Şah ülkeye iyi bir şeyler yapma yolunda hemen adım atarak ABD'den Afganistan'a yardımda bulunmasını talep etmiştir. ABD tarafından beklediği yardımı alamayınca, Sovyetlere dönük yardımlar talep etmiştir. Böylelikle Afgan-Sovyet ilişkilerinde yeni bir durum oluşmuştur (Uysal, 1996: 77). Ülkeye sürekli yardım alabilmek için Zahir Şah Sovyetlere yakın politikalar benimsemiştir. İstatistik bilgiler doğrultusunda 1956-1978 seneleri arasında Sovyetler ülkeye ekonomik ve askeri olarak büyük ölçüde bir yardım sunmuştur. Aslında bu dönemde ABD, Afganistan'a ilgisiz kalarak ülkeyi adeta Sovyetlere bağımlı hale getirmiştir (Raşid 2001: 20).

Afganistan'ın ABD'den beklediği ve istediği yardımı bir türlü alamaması ve Afganistan ile Pakistan arasındaki **Peştunistan meselesinin** ciddiyeti Sovyetler için bir fırsat oluşturmuştur ve Sovyetler Afganistan'a sürekli yardım teklif etmiştir. Afganistan'daki birçok projede Sovyet teknisyenler görev almıştır ve stratejik önemi olan yapılarda çalışmışlardır. Sovyetlerin bu kadar önemli yapıların inşasında aktif olmaları yıllar sonra Afganistan işgalinde işlerini kolaylaştırıcaktır (Oğuz, 1999: 63; Saray, 174-175). Sovyet-Afgan ilişkileri ilerledikçe Sovyetler Afganistan üzerinde iyice söz sahibi olmuşlardır ve orduya danışmanlık etme konusunda Sovyet danışmanlar tekelleşmiştir (Broxup, 1985:2).

1955 senesinde Pakistan Afganistan'a kendisi üzerinden transit geçişi yasaklayıp Afganistan'ın ithalat ve ihracatını engellemeye çalışmıştır. Bunun üzerine yeni bir fırsat yakalayan Sovyetler, Afganistan'ın ithalat ve ihracat işlemlerini Sovyetler Birliği üzerinden yapabileceğini içeren bir antlaşma imzalamışlardır. Bu antlaşma ile Afganistan artık dış dünya ile olan irtibatını yalnızca Sovyetler aracılığı ile yapmak zorunda kalmıştır (Saray 180; Oğuz, 1999: 64).

İlerleyen zamanlarda 1960 yılında gelişen ilişkilerle Sovyet-Afgan hükümetleri arasında yepyeni maddeleri olan Kültür Antlaşması imzalanmıştır ve bu antlaşmaya göre öğrenim amacıyla öğrenciler Sovyet Rusya'ya gidebilecekti ve üniversitelerdeki profesörler karşılıklı olarak iki ülkede derslere girip konferans verebilecekti. Sovyet profesörlerin eline geçen bu imkânla derslerinde ağırlıklı olarak Marksizm'e yer vermeleri kendiliğinden oluşan bir fırsat olmuştur (Saray, 2002:177).

1960lı yıllardan sonra Afganistanlı liderler, özellikle Başbakan Davut Han, Sovyetlerin komünizmi Afganistan'da rahat bir şekilde yayamayacaklarını düşündüler. Sovyetler ise tam tersi düşüncedeydiler; ülkeye yapacakları ekonomik yardım sonucunda komünizm için kolay bir şekilde uygun koşullar üretebileceklerini düşünüyorlardı (Saray, 2002: 174-175).

Sovyetlerin planlı ve dikkatli bir şekilde yönettikleri Marksist propaganda yavaş yavaş işe yaradığını göstermeye başlamıştı ve Sovyet Birliği ile Afganistan'ın arasındaki bir anlaşma sayesinde Afgan subayların Sovyetlerde eğitilmesi sonucuyla

subayların birçoğu Komünist propagandasını benimsemiş ve ülkelerine var olan düzeni değiştirmek amacıyla dönmüşlerdi (Oğuz, 1999: 63-64; Saray, 2002: 177).

1963 yılında Zahir Şah ülkedeki otoriter yönetim biçimini değiştirmeye karar vermiştir ve Davut Han'ı Başbakanlıktan alarak babasının zamanından kalan anayasa yerine de daha liberal bir anayasa hazırlatmıştır. Anayasa değişikliğindeki amacı ülkede meşrutiyet sağlamaktır. Yeni anayasanın kabulü ve yürürlüğe girmesiyle birlikte ülkede karışık bir dönem başlamıştır. Yeni anayasa ile birlikte ülkede iki büyük siyasi parti kurulmuştur: Davut Han'ın başında olduğu Vihzelmeyan (Bilinçli Gençler) Partisi ve Taraki'nin yönettiği Afganistan Demokratik Halk Partisi (ADHP). ADHP, Sovyet Komünist Partisinin tüzüğüne benzer bir içerikle kurulup komünist bir parti olarak işlev görmüştür (Uysal, 1996:77).

1970 yılına kadar Afganistan'ın dış politikasında değişiklikler olmuştur. ABD, Afganistan ile ilişkilerini kısmen düzeltmiştir ve Afganistan hem ABD'den hem Sovyetlerden yardım alarak ülkeyi kalkındırmışlardır. Afganlar ABD ile Sovyet Rusya arasında ancak 1970lerin başlarına kadar dengeli bir politika izleyebilmiştir (Saray, 2002:183-184).

Bu arada sol görüşlü partilerin etkisiyle okullarda materyalist yaklaşım benimsetilmeye çalışılmıştır ve bunun üzerine muhafazakâr Afgan halkı çocuklarını okullardansa medreselere göndermeyi tercih etmiştir. Halk arasında okullu-medreseli çatışması başlamıştır; zengin aileler arasında ağırlıklı olarak Marksist düşünce yayılırken fakir ailelerde İslam düşüncesi yaygın hale gelmiştir. Eğitim kurumları ve halk birbirinden çok bağımsızlaşmıştır. Bu dönemde Kabil Üniversitesi İslami hareketin de doğuş noktası sayılmıştır (Osmanoğlu, 1990:75). Kabil Üniversitesi'ndeki bu hareket etkili olarak muhafazakâr gruplar ile komünist gruplar arasında şiddetli çatışmalara yol açmıştır (Broxup, 1985:3).

Ülkedeki siyasi dengesizlik önce üniversite ortamında görülse de yavaşça ülkede kargaşa yaratmaya ve her gün daha da kötü bir duruma gelmeye başlamıştır. Ülke o dönemde sadece siyasi sorunlarla değil ayrıca kuraklık ve kıtlık sonucunda binlerce insanın ölümüyle de sarsılmıştır. ABD'den yardım alarak ülkeyi rahatlatmaya çalışan Zahir Şah kalıcı bir çözüm önerisi üretememiştir (Uysal, 1996:

77-78). Ülkenin bu karışıklık döneminde eski Başbakan Davut Han bazı solcu subayların ve sivil Marksistlerin yardımı ile Zahir Şah'ı bir darbeyle devirip ülkenin başına geçmiştir; hemen meşrutiyeti kaldırıp Cumhuriyeti ilan etmiştir (Sander, 1998: 503-504; Broxup, 1985: 3).

Davut Han ülkede uzun süredir baş gösteren İslami hareketleri bitirmek için bazı sert tedbirler alıyordu; bu konuda destek aldığı kesimler ordudaki solcular ve komünist Perçem Partisi olmuştur (Raşid, 2001: 20; Broxup, 1985: 4). Süregelen karışıklıklar ülkeyi yeniden büyük bir gerginliğe sürüklemiştir. Davut Han bazı politikalarıyla batıyla siyasi ilişkilerini düzeltmeye gayret gösterirken Sovyetler bu durumdan oldukça rahatsız olmuşlardır ve böylece ülkede kendilerine bağlı bir politika oluşturmaya çalışmışlardır (Bal, 2002). Bu olaylar neticesinde 1978'de Davut Han öldürülmüştür ve Nur Muhammed Taraki ve Babrak Karmal hükümeti oluşturmaya çalışmışlardır. Yapılan bu darbeye fiilen destek veren Sovyetler ülkeye her türlü silahı getirmişlerdir (Broxup, 1985: 7; Uysal, 1996:78-80; Bal, 2002: 275). Taraki kendi çabalarının sonuç vermesiyle ülkenin başına geçmiştir ve birçok alandan İslamiyeti çekip çıkarmaya çalışmıştır. Afganistan çapında gerçekleşen komünistliğe direniş, toprak sahiplerinin isyanları gibi çatışmalar ülkeyi tamamen silahlı bir mücadele içine sokmuştur (Uysal, 1996:85-89). Bu deneyimler ülkede kanlı bir dönem süreceğinin kanıtıdır (Beg, 2001:19).

Başkan Taraki de bir süre sonra ortadan kaldırılmıştır ve Sovyetler Babrak Karmal'ı başa getirmeye çalışmışlardır (Saray, 2002:190). Karmal'ı başa getirerek Sovyet Birlikleri de ülkenin birçok stratejik bölgesini ele geçirmişlerdir (Sander, 1998:505; Bal, 2002: 275).

1970li yılların sonlarına doğru ülkede yaşanan halk-hükümet çatışması (Komünist-İslam çatışması) bağımsız olan Afganistan'ı işgale kadar sürüklemiştir. Bütün ülkede isyanlar baş göstermiştir; nitekim çok kısa bir sürede Sovyet Birliklerinin ülkeyi işgal etmesiyle isyanlar sona ulaşmıştır (Raşid, 2001:21). 1978 senesinde Amerika bile Kabil'deki işgali yarı el altından yapıldığını iddia etmiştir: "Ruslar sonunda Büyük Oyun (Great Game 1837-1944)'u kazandı" (Amstutz, 1986:3).

Büyükbaş'ın hazırladığı teze göre 28 Aralık 1979 günü Afganistan tarihinin yeni bir başlangıcıdır; ülkenin kontrolü tamamen Sovyetlerin eline geçmiştir ve Babrak Karmal ülkenin cumhurbaşkanı olmuştur (Büyükbaş, 2006: 48). Erman'ın tespitleri de yukarıdaki görüşleri destekleyici niteliktedir; işgalin Afganistan'da çok dramatik bir manzara yarattığı anlaşılıyor (Erman, 2015). Afganistan'ın işgal sonucu uğradığı silahlı çatışmalar sonrasında Afgan ordusunda 59 bin can kaybı (Giustozzi, 2000:27), 2 milyon sivil can kaybı ve ayrıca 1,5 milyon da yaralı sayısı kaydedilmiştir (Erman, 2015). Bu sonuçların yanı sıra 7,5 milyon insan da kendş topraklarını terk etmek zorunda kalmıştır (Noorzoy, 2009). Ülkedeki karmaşa ve Sovyet işgali on yıl sürmesine rağmen sonrasında ülkede yaşanan iç çatışmalar son derece büyük bir yıkım yapmıştır (Büyükbaş, 2006: 59).

2.4. TALİBAN REJİMİ

'Talib' kelimesi Arapça'da dini öğrenci anlamına gelmektedir ve Farsça ve Peştunca dillerinde de 'Taliban' Talib kelimesinin çoğulu olarak bilinir. Tam kelime anlamıyla Taliban, medreselerde tamamen dini eğitim görüp bunları uygulayan öğrenci grupları demektir. Bahsedilen öğrenciler üzüntü ve umutsuzluk dolu Afgan hayatından kaçmanın bir yolu olarak bu medreselere katılmışlardır. Taliban hareketi, Afgan işgali yıllarında baş gösterip filizlenen ve devamında Kabil'in başına geçip orayı kontrol etme amacıyla olan siyasi bir arayış olarak tanımlar kendini

Taliban ilk olarak Afganistan'da modern yaşam tarzına ve demokratik yapıya karşı durmasıyla (Fasihuddin, 2009) şiddetin şekil bulmuş haliydi. Taliban'ın ortaya çıkışına sebep olan olayların tarihi Zahir Şah'ın başa geçtiği zamana dayanır. Ülkenin en büyük etnik grubu olan Peştunlar, İslami duygularla direnmiş ve Taliban kimliği altında Afganistan'ı etkileri altına almışlardır (Dedeoğlu, 2009). Şiddetin gelişip yaygınlaşması için en uygun ortam insanların başka insanlar tarafından sömürüldüğü yerlerdir (Bozatay ve Meriç, 2013). Sovyet işgalinin hemen ardından Afganistan'ın sosyo-ekonomik altyapı özellikleri şiddete ortam yaratan unsurların başında gelir. Afganistan'da Taliban rejimine altyapı hazırlayan birçok öge vardır: itaat etme kültürü, demokratik sayılmayacak gelenekler, güç üstünlüğü ve şiddeti hoş görme, istibdat, dini fanatizm, milliyetçilik, boylar arası çatışmalar, geçmişteki

patriarşi, etnik grup ve mezhep ayrılığı (Gümüş, 2006). Bunlar sayesinde Taliban yönetimi bu ortamı hazır halde bulup kolayca rejimini başlatmıştır.

Taliban adlı örgüt, Afganistan'ın masum ve güzel yüzlü halkını tam anlamıyla karanlığa sürükleyen bir dönem başlatmışlardır. Taliban temelde çıktığı haliyle son derece muhafazakâr ve şeriata bağlı kuralları uygulamaya çalışan İslami bir anlayışın temsilcisidir (Aytekin, 2017). Taliban rejiminin uyguladığı baskı düşünüldüğünde İslam ilişkisi bir yana bu rejimin insanlıkla bile ilişkisi olduğundan kuşku duyulur. Bu örgüt, belli saatlerde sokağa çıkma yasağı uygular, kızların okula gitmesini yasaklar ve en acıklısı kadınların hastanede tedavi görmesine bile yasak getirir. Oğuz, “kadınların dışarıda çalışması, okula gitmesi, şık giyinmesi, süslenmesi, hastanelerde erkeklerin yattığı odaları ziyaret etmesi, şeriat kurallarına aykırı giyinmesi, topuklu ayakkabı giymesi” (Oğuz, 2001: 321-322) şeklinde sıraladığı Taliban yasaklarıyla konuya açıklık getirir. Taliban sadece kadınlara yasaklar getirmekle kalmaz, erkekleri de birçok şeye zorlardı. Örnek olarak erkeklerin sakal bırakması mecburi bir durumdu.

Taliban lideri Molla Muhammed Ömer, Kâbil radyosundan bir bildiri yayınlayıp tüm erkeklere sakal bırakma mecburiyeti getirildiğini, tıraş bıçağı satışlarının yasaklandığını, sakal bırakmayanların veya sakalını kesenlerin en sert biçimde cezalandırılacağını açıkladı. Molla Ömer'in sözlerine göre sakal yasası Kâbil'de yeni kurulan İslam Polisi sakalsız erkekleri kırbaçlarken, sakal tıraşı yapan berberlerin de iki parmağını kesecekti, Molla Ömer köselerinde sakal yasasına uymak zorunda olduklarını söylüyordu. Onlar da takma sakal kullanacaklardı (Oğuz, 2001: 321).

Taliban, dünya çapında ve özellikle de ABD'de Ladin'e ve El Kaide'ye çeşitli imkânlar sunan bir yönetimdir. Bunun yanı sıra öyle kararları vardır ki uluslar arası normları alt üst etmeyi başarır; Taliban rejiminin siyasi yapısı insan haklarını önemsemeyen ve hatta yok sayan, kadın ve çocuklara eziyet etmekten çekinmeyen, kendi halkına esir muamelesi yapan çağın dışında kalmış bir kurulumdur (Uslubaş, 2010:143).

1994 yılında Taliban olarak bilinen bir grup Peştun bölgelerinden başlamak üzere ülkenin tamamını ele geçirmek için çabalamışlardır (Ülger, 1998-1999). Kısa süre içerisinde Kabil de dâhil birçok yeri Taliban ele geçirmiştir (Atay, 1998-1999). 2001 senesinin Ekim ayında ABD, İkiz Kuleler saldırısında rolü bulunması sebebiyle Taliban yönetimini devirmiştir; şu ana kadar da ülke ABD ve Avrupa ülkelerinin işgali altındadır (Şeyhanlıoğlu, 2008). Taliban döneminde neredeyse her evden birilerinin ya bacağı ya da kolu yoktu. Etraf sakat bırakan mayınlar ile doluydu. “Yaralı bir Afganlı, ölü bir Afganlıya göre Sovyetlerin daha çok işine yarar, çünkü yaralanan arkadaşlarına yardım etmek diğer Afganları uzun süreli olarak bağlar” (Krakowski, 1987). Krakowski’nin bu açıklaması Sovyet işgali sırasında yürütülen bir politika olarak bilinse bile Taliban da bunu benimsemiş ve uygulamıştır. Taliban’ın en kanlı eylemlerinden biri de 18 Ağustos 1998 tarihli Mezar-ı Şerif olayıdır. Bu tarihte “Mezar-ı Şerif’in Taliban’ın eline geçmesi sonucunda içinde 9 İranlı diplomatın da bulunduğu 5000e yakın kişi öldürülmüştür” (Bozatay ve Meriç, 2013).

Afganistan Darbesi’ni özetleyecek olursak 1945’ten 1979’a kadar süren 34 senelik Sovyet işgali sırasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) Afgan iç işlerinde en önemli ulus haline gelmiştir (Amstutz, 1986:19). 1979 yılında Afganistan’ın Sovyetler Birliği tarafından işgaliyle baş gösteren ülke içi karmaşa 20. yüzyılın belki de en önemli sayılabilecek siyasi ve askeri temelli olaylarından biridir. Karmaşa ve karışıklık durumu ülkenin sınırları dışına çıkmış ve küresel etkilere sebep olmuştur. Sovyetlerin 1989 yılında çekilmesi sonucunda ise Afganistan iç savaşla sarsılmıştır. Mücahit grupların iktidar için mücadele içinde olmaları da ülkeyi siyasi iktidarsızlığa kaçınılmaz bir son olarak sürüklemiştir. Bu süreç ülkeyi iyice güçsüzleştirerek 1994-1998 yılları arasında Taliban’ın neredeyse ülkenin tamamında hâkimiyet kurmasına sebep olmuştur (Erman, 2015).

Afganistan, ülkede hâkimiyet kuran Taliban örgütünün en sert, en şiddetli, en acımasız ve anlatmaya çabalamanın bile imkânsız olduğu kanlı eylemlerin oynandığı bir sahnedir. Afganların öyküsü, dış güçlerin baskısı altında sergilenen gövde gösterilerine kurban edilmeleridir. Afganistan, bahçelerinde mahsul yerine mayın ve bomba gören çocukların hikâyesidir. En kötüsü de İslam adı altında yapılan ama

İslam ile hiçbir şekilde ilişkisi olmayan hak ihlallerinin en acımasızca uygulandığı yerdir Afganistan.

BÖLÜM 3

3.1. HALİT HÜSEYİNİ

Halit Hüseyini, toplumdaki insan problemlerine vurgu yapan edebi eserleriyle tanınmaktadır. Halit Hüseyini 4 Mart 1965'te Kabil'de beş çocuklu bir ailenin en büyüğü olarak dünyaya gelmiştir. Babası Afgan Dışişleri Bakanlığında diplomat olarak çalışırken annesi de kız lisesinde Farsça ve Tarih öğretmenliği yapmaktaydı. Hüseyini 5 yaşındayken ailesi Kabil'den Tahran'a babasının iş görevi nedeniyle taşınmıştır ve 1973 yılında Kabil'e geri dönmüşlerdir. Hüseyini ailesi 1976 yılında tekrar Afganistan'dan taşınmak zorunda kalmışlardır; bu defa rotaları Paris'i göstermektedir. Paris'te görev süreleri dolduğu zaman da 1978 senesinde Afganistan Demokratik Halk Partisi'nin hükümeti devirmesi ve Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesi üzerine Hüseyini'nin ailesi Kabil'e dönmek yerine ABD'de siyasi bir iltica grubuna katılmaya karar verdi. Hüseyini'nin liseden mezun olduğu San Jone eyaletine, Kaliforniya'ya yerleştiler. Hüseyini daha sonra Santa Clara Üniversitesi'ne yerleşti ve biyoloji bölümünde öğrenim gördü.

Üniversiteyi bitirdikten sonra doktor olmaya karar verdi. Bunun üzerine San Diego'daki Kaliforniya Üniversitesi'nde tıp okumaya gitti ve Los Angeles'taki Cedars-Sinai Hastanesi'nde ihtisasını tamamladı. 1996-2004 yılları arasında büyük bir sağlık yönetim kurulunda pratisyen hekim olarak görev aldı. Bethesda doğumlu ve aynı zamanda avukat olan Roya ile evlendi ve biri erkek biri kız olmak üzere iki çocuk babasıdır: oğlu Haris ve kızı Farah'tır. Hüseyini nihayetinde 2003 yılında Kabil'e dönebilmiştir ve Afgan ailelere ne olduğunu, çocukluğundaki yerlerin durumunu gözlemleyerek orada iki haftasını geçirmiştir (Stuhr, 2009: 2).

2006 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) için İyi Niyet Elçisi olarak seçildi ve Afganistan'a dönerek Birleşmiş Milletler'den aldığı bir görevle Çad'daki mülteci kamplarını gezerek gözlem yaptı.

Hüseyini daha genç yaşlarında hikâye anlatmaya çok ilgi duyardı (Stuhr, 2009: 2). Mir Tamim Ansery, Hüseyini'den bahsederken şöyle söyler: “işinden

sonraki tutkusu yazmak olan genç Afgan doktor- gazel değil, kaside değil, rubai değil, gerçek geleneksel korku hikâyeleri yazmak” (Ansery, 2013).

Hüseyini ciddi anlamda yayına göndereceği eserler için 1999 yılında yazmaya başladı ve iki sene içinde *Uçurtma Avcısı*’nı üretmeye başladı. Aslında bu roman kendinden iki sene önce yazılmış olan kısa bir hikâyeden türemiştir. Kısa hikâyesini rafta tutmuş olan Hüseyini bir gün eşine ve kayınpederine okutmuştur; kayınpederi okurken çok daha uzun sürmesini dilediğini belirtince Hüseyini bir roman üzerinde çalışabileceğinin farkına vardı. Hüseyini romanı üzerinde işe gitmeden bir mesai saati şeklinde sabah saatleri 5 ve 8 arasında çalışıyordu (Stuhr, 2009: 3). 11 Eylül saldırısı olduğu zaman çalışmasının üçte ikisi neredeyse hazırды. Hüseyini yaşanan olaylar nedeniyle, çocukluğundaki Kabil veya Afganistan betimlemesinin böyle şiddet içeren haberlerle anılmasından sonra oralar ile ilgili tek bir kelime bile etmemesi gerektiği düşüncesiyle romanını bırakmak istedi (Jones, 2007). Sadece ailesini temaya alarak yazmaya devam etmeyi düşündü; nitekim eşi Roya Afgan insanların gerçek durumlarının resmedilmesi gerektiğine Hüseyini’yi ikna etti. Bu cesaret ile Hüseyini kitabı bitirmek için tekrar yola koyuldu ve yayınevi arama başladı.

Hüseyini bazı arkadaşlarına *Uçurtma Avcısı*’nın otobiyografik olaylarla başladığını söylemiştir. Kitap incelendiğinde görülüyor ki Emir ve babası gibi Hüseyini ailesi de Sovyet işgal üzerine ABD’ye göç etmiştir. Her iki baba figürü de Komünist darbesinden sonra her şeylerini kaybedip sığınmak arayışına girmiştir. Dikkat edildiği zaman Emir’in çocukluğunun Hüseyini’nin Kabil’deki çocukluk anılarına dayandığı açıkça görülür. Yine ikisi arasındaki en büyük benzerlik uçurtma uçurmaktır. Otobiyografik bilgiler dışında Hüseyini’nin romanlarında vurguladığı noktalar çocukluğu sırasında gözlemlendiği siyasi Afganistan koşulları ve 2003’te Kabil’e döndüğünde karşılaştığı manzaralardır. Hüseyini’ye göre edindiği kendi bilgisinden çok gördükleri ve duydukları onun için romanın ana temasını oluşturuyordu.

Hüseyini kitabını yayınladıktan sonra hem Afgan hem Afgan olmayan okuyucu kitesinden olumlu tepkilerle karşılaştı. Birçok Afgan okuyucu “kendileri tarafından anlatılan hikâyelerinin bir parçasını” (Sethna, 2003) hissettiklerini vurgular. Hüseyini olumlu düşüncelerin dışında eleştirilerle de karşı karşıya kaldı;

eserinin ırk ayrımı, faşizm ve etnik eşitsizlik gibi konular işleyerek bölücü olduğunu iddia eden kesimler de mevcuttu. Hüseyini her türlü yoruma, yazdığı konuların birer tabu olmadığını, önem arz eden meseleler olduğunu söyleyerek karşılıklıta bulundu. Bu zor konuları işlemek ve tartışmaya açık hale getirmek, eser yazmanın bir gereği belki de bir rolüydü. Afgan olmayan okuyucular, Batı Edebiyatında arkadaşlık, ihanet, günahlardan arınma, suç gibi konulara daima ilgi duyarlar. Hüseyini'nin eserindeki amacı edebiyata yeni bir soluk kazandırmaktı: Batılı okuyucu kitlesinin taze bir bakış açısıyla eserlere bakmasını umuyordu. Romanında yakındığı en büyük durum Afganistan'da yaşanan çeşitli iç savaşlar, uyuşturucu ticareti ve terör olaylarıdır. Afgan insanların kendileri, kültür ve gelenekleri, ülkelerinde nasıl yaşadıkları ve sürgüne nasıl gittikleri ile ilgili o kadar az şey söylenmektedir ki *Uçurtma Avcısı* bu olayların adeta canlı tanığı ve sesidir.

Uyandırdığı yankı dışında *Uçurtma Avcısı*'ni Hüseyini asla Afgan Edebiyatı içinde tutmaz; ona göre eseri batı tarzında oluşturulmuş edebi bir kurgudur. Kendi yazısını dolaylı değil direkt olarak görmesini yanı sıra yazı yazmanın onda doğal bir yetenek olduğunun da farkındadır. Çocukken de sürekli Klasik Dari şiirleri ve Mickey Spillane ile Âlice Harikalar Diyarı kitabını da içeren Farsçaya çevrilen eserleri okurdu. *Uçurtma Avcısı*'ndaki Emir gibi Hüseyini de batılıları bir çocuk olarak çok severdi ve favori filmi Muhteşem Yedili adlı filmi (Hansen, 2003).

Hüseyini ABD'ye gidene kadar İngilizce okumayı bilmiyordu ve tamamen okuyup anladığı ilk kitap John Steinbeck'in *Gazap Üzümleri* eseridir (Stuhr, 2009: 6). Yerli bir yazar olması durumu Hüseyini'ye otantiklik kazandırıyor. Bildiğini yazdığı için Hüseyini hep çok rahat olmuştur. Neredeyse Afganistan'daki bütün hükümet oluşumlarına tanıklık etmişti; monarşinin son yıllarını, cumhuriyetin oluşumunu ve Davut Han'ın liderliğinin ilk yıllarını yaşamıştı. Ancak Taliban rejimi ile ilgili anlattıkları kendi deneyimleri dışındaydı; o yıllarda Afganistan'da bulunup daha sonra ABD'ye sığınan Afganlardan dinlediği hikâyeler vardı.

Hüseyini *Uçurtma Avcısı*'nda kendisi de dâhil Afgan göçmenlerin önemli yönlerini Emir'in temsil ettiğini belirtir. Özellikle de Emir'in memleketi Afganistan için duyduğu özlem ve hasret öyle bir çarpıcı bir şekilde gösterilir ki Hüseyini'nin kendi özlemini hissetmemek imkânsızdır. Hüseyini, Emir'in çocukluğunu

betimlerken 1960lar ve 1970ler sırasındaki kendi Kabil anılarını canlı tutmaya çalışır; bu tarihler tam da sınıflanmaların Altın Çağ'denilebilecek bir zamana denk gelmektedir. Tüm bunları anlatırken kitap dışında da Hüseyini kendisinin Amerika'nın kültürü içerisinde asimile olduğunu düşünür. Nitekim Hüseyini için kültürü korumanın en önemli yolu dilini devam ettirebilmektir (Stuhr, 2009: 7). Amerika'da dahi olsalar Hüseyini ve diğer göçmen Afganlar geleneklerine devam etmeye ve hatta Ramazan ayı ile Ramazan Bayramı'nı bile uygulamaya çalışırlar.

Hüseyini'nin romanı ayrıca 2008 yılının kışında Marc Foster yönetmenliğinde film olarak çekilir. Filmin genç aktörleri tecavüz sahnesinden dolayı tehditler alırlar; ancak Hüseyini konunun bütünlüğü açısından o sahnenin önemli olduğunu savunur. Milvy, Hüseyini'ye "Tecavüzün olduğu sahneyi bilmeden birilerinin bu filmi görmesi ve sonuca yaklaşması bana göre akıl almaz bir durumdur. Bu, sokak aralarında ne olduğunu açığa vuran, başka türlü hiç kimsenin aktaramayacağı bir filmidir" (Milvy, 2007) cümleleriyle destek vermiştir.

3.1.1. UÇURTMA AVCISI

Psikanaliz uygulamasını gerçekleştireceğimiz eser Halit Hüseyini'nin *Uçurtma Avcısı* adlı romanıdır. *Uçurtma Avcısı*, günlük olayların, trajedi ve komikliklerin, insan davranışlarının genişletilmiş bir hikâyesi olarak işlev görür. Bu yaygın tanımının yanı sıra bu eser için alt kategorilerdeki birçok terim de kullanılır: kişinin geçmişten günümüze kadar olan hayatını anlatan roman (bildungsroman), yazarın gelişimini anlatan roman (künstlerroman- bildungsromanın benzeridir) ve tarihi roman denilmektedir. Diğer alt başlıklar da göç romanı, etik roman, diasporal kurgu, otobiyografik roman, tarz ve davranış romanı, bölgesel roman olarak sıralanırken, ayrıca deneysel roman, bilim-kurgu, romans, dedektif romanı, genç erişkin romanı, kentsel bölge romanı olarak da adlandırılabilir (Stuhr, 2009: 11).

Romanın türü dışında çeşitli anlatım yöntemlerine de başvurulmuştur. Bilinç akışı (stream of consciousness), birinci şahıs anlatısı, bilge anlatıcı ve bunların hepsinin birleşmiş halleri romanda sunulmuştur. Bu tanımlayıcı terimler aslında değişkendir ve bazen de tartışmalara yol açan tanımlar olmuşlardır. Çünkü bir romanın mitik ve arketipik yapısı doğum, ölüm, sevgi, nefret, kayıp, zafer gibi

günlük olayları kapsar. *Uçurtma Avcısı*, her şeye sahip olan bir çocuk ve babasının uşağının oğlu arasındaki alışılmadık dostluğun kalpleri acıtan ve unutulması imkânsız olan hikâyesidir (Saraswat, 2014). Bu roman, ihanetin hikâyesi, günahların bedeli, baba-oğul çatışması, sevgi, yalanlar ve bir ülkenin yok oluşudur.

Uçurtma Avcısı, Sovyet istilasası sırasında Pakistan'a toplu göçler ve Taliban rejiminin yükselmesiyle Afganistan'daki monarşinin düşüşü sırasında Afganistan'ı resimleyen ve hatta adeta portre haline getiren bir romandır. 2003 yılında Bloomsbury Publishing PLC tarafından yayınlanmıştır ve Bestseller yazar olan Halit Hüseyini'nin ilk romanıdır. Nielsen Bookscan'a göre *Uçurtma Avcısı* ABD'de 2005 yılında ilk en iyi satan roman olmuştur. 2006 yılında ise en iyi okuyan grup kitabı olarak seçilmiştir. Roman toplamda 42 dile çevrilmiştir. The New York Times Book Review zalimlikle şiddeti ve aslında telafi edilmesi gereken sevgiyi bu kadar güçlü anlatan ilk roman olduğunu belirtir.

Halit Hüseyini'nin genç anlatıcısı Emir'in ağzından ülkenin Rus güçler tarafından işgalinden hemen önceki son huzurlu monarşi günlerini dinliyoruz. Dramatik olayların yanı sıra siyasi gelişmeler de bu romanın çok önemli bir parçasını oluşturur. Hüseyini o kadar berrak ve çekici bir hikâye sunmaktadır ki insanların şiddet güçleri altında nasıl tepki verdiklerine yakından şahitlik etmekteyiz. Çoğu zaman rahatsız edici de olsa sürükleyici bir içerikle, karakterlerle ve olay örgüsü aracılığıyla Hüseyini kendi kültürüne ve çok sevdiği memleketine bir ders vermektedir.

Romandaki karakterler üzerinde psikanalitik edebi eleştiriyi daha iyi anlamak adına romanın bazı detaylarından bahsetmek yerinde olacaktır. Karakter ve eserin içeriği tahlil edildiği durumda psikanalitik teorinin daha iyi anlaşılacağı kesindir.

Söz konusu roman Afganistan'da büyüyen fakat hayatlarının onları farklı patikalara sevk ettiği iki erkek çocuğun hikâyesidir. Hikâye kendini açığa çıkarmaya başladıkça kültür, din ve trajedi açısından çocukların hayatlarının aslında tamamen birbirine dolandığını keşfetmeye başlar okuyucu. İki karakterimizden birisi olan Emir, oldukça zengin ve Peştun- Sunni Müslüman sınıf- kökenli bir babanın (Emir'in babasının ismi de Baba olarak anılmaktadır) oğluyken, diğer karakterimiz

Hasan Baba'nın Hazara kökenli uşağının oğludur ve dolayısıyla kendisi de uşaktır. Emir'in kafası babasının Hasan'a olan düşkünlüğünden ve sürekli onu övmesinden dolayı karmakarışık olur; kendisinin emrinde bir uşak olan ve aynı zamanda tek arkadaşı olan Hasan'ı içten içe kıskanır. Bu iki çocuğun yollarını farklılaştıran olay bir uçurtma turnuvası ile başlar. Emir çok çabalar çünkü yarışı kazandığı takdirde babasının güvenini kazanacaktır ve bu kazanç onun için turnuva sonucundan çok daha fazla öneme sahiptir. Turnuvanın kuralı gökyüzünde uçurtmanla başka bir uçurtmayı kesmek ve kesilen uçurtmayı düştüğü yerden bulup almaktır. Hasan en iyi uçurtma koşucu(avcı)larından birisi olduğu için turnuva esnasında Emir'in uçurtmasıyla kestiği son rakip uçurtmanın arkasından koşar. Mahallenin kabadayısı sayılan Asaf ve takibinde birkaç çocuk Hasan'ı takip eder. Hasan rakip uçurtmayı bulmuştur ve en yakın arkadaşı Emir'e götürmek için sabırsızlanır. Fakat kendisini takip eden yaşça daha büyük olan çocuklar uçurtmayı almak isterler ve Hasan vermeyi reddedince onun üzerinde söylenmesi bile iç karartıcı olan bir günah işlerler. Bu günah işlenirken Emir uzaktan olaya şahitlik etmesine rağmen Hasan'a yardım etmemeyi tercih eder. Bunun yerine çocuklar oradan uzaklaşana kadar saklanır ve sonra hiçbir şey görmemiş gibi numara yapmaya karar verir. Emir için o anda dini tolerans olması veya olmaması bir mesele halinde değildir. Çocuk aklıyla tek istediği Baba'nın gözünde bir numara olmaktır ve bu uçurtma sayesinde turnuvayı kazanarak isteğini gerçekleştirecektir. Aklını kurcalayan tek nokta Baba'nın ona söylediği günah meselesidir: Baba'ya göre tek dini günah hırsızlıktır ve yalan söylemek de birilerinin hayatından bir şey çalmakla aynı anlama geldiği için o da büyük bir günah sayılmaktadır. Artık Hasan için hayat çok durgunlaşmıştır ve Peştun kabadayı çocukların sırf kendisi Hazara kökenli diye yaptıkları o büyük hatayı unutamamaktadır; aynı zamanda kimseye de anlatmaz durumu. Hasan gittikçe içine kapanır ve Emir ile de yolları ayrılır. Hasan'ın babası bu kırgınlık içerisinde yaşamak istememektedir; bu sebeple de Hasan'ı alarak Baba'nın hizmetinden ayrılır ve Hazarajat kentine giderler. Aynı zamanda 1970lerin sonunda Rus istilasının Afganistan'da karmaşa yaratması dolayısıyla Baba ve Emir de 1980lerin başında Kaliforniya'ya doğru yol alırlar. Yolculuk her ikisi için de çok zor olur ve zaman zaman kaçak bir şekilde zaman zaman da bir benzin deposunda yolculuk etmek zorunda kalırlar; nihayetinde Kaliforniya'ya vararak Baba kendisine bir iş kurar ve

zaman ikisi için de oldukça hızlı akmaktadır. Baba zamanla hastalanır ve çok geçmeden hayata gözlerini yumar. Emir evlenir fakat karısı hamile kalamamaktadır. Hasan da yaşadığı yerde evlenmiştir ve bir çocuk sahibi olmuştur. Hasan Rus güçlerine karşı çıkması sebebiyle karısıyla birlikte çocukları Sohrab'ın önünde öldürülür. Sohrab bir yetimhaneye bırakılır. Emir'in geriye dönüşleyle okuduğumuz roman bir telefon konuşmasıyla bölünür. Şu ana kadar Emir anlattı ve okuyucu büyük bir hazla ve duygu yoğunluğuyla takip etti. Gelen arama Baba'nın Afganistan'dan çok yakın bir arkadaşı olan ve şu an Pakistan'da yaşayan Rahim Han'dandır. Rahim Han Emir'den Pakistan'a gelmesini ve son bir defa kendisini görmesini rica eder. Emir'in Rahim Han'la buluşması Emir için bir dönüm noktasıdır; hayatının en büyük şokuyla ve babasının kendisine karşı işlemiş olduğu en büyük günahla karşı karşıyadır: Hasan da aslında Baba'nın oğludur ve dolayısıyla Emir'in üvey kardeşidir. Yiğenin yetimhanede olduğunu duyan Emir hemen harekete geçer ve Sohrab'ı bulmaya gider. Trajedi konusuna ağırlık veren romanda duygu yoğunluğu hala çözülmez. Yetimhaneden Sohrab'ı birinin kendi evine aldığını öğrenir ve o eve gittiğinde Hasan'a çocukken hayatının en büyük acısını yaşatan Asaf ile karşılaşır. Emir Sohrab'ı almak isteyince Asaf ile aralarında bir arbede yaşanır; Emir'i Hasan'ın oğlu Sohrab ölümden kurtarır, tıpkı babası Hasan'ın küçükken Emir'i birçok şeyden kurtardığı gibi. Romanın sonlarına doğru Emir'in Sohrab'ı Kaliforniya'ya götürme çabalarından bahsedilir ve sonunda Sohrab evlatlık olarak Emir ve eşine verilir.

Uçurtma Avcısı, Afganistan'daki etnik ayrımcılık, Taliban rejimi, sosyal-ahlaki sorumluluklar, Sovyet işgali gibi önemli konulara eğilen bir romandır. Bu durumlar içerisinde ağırlıklı olarak Peştunlar ve Hazaralar arasındaki sınıf ve mezhep çatışmalarına da yer verir. Peştunların Hazaralardan üstün gördüklerini gözler önüne sermek için çabalar. Roman Taliban rejimini Assef karakteriyle vermektedir. *Uçurtma Avcısı*'nda Taliban yönetimi rüşvetçilik, zalimlik ve aralıksız süren baskılarıyla sunulmaktadır. Assef da bu bağlamda Taliban yönetiminin güçlü bir ayağını temsil etmektedir. Diğer karakterlerimiz Emir ve Hasan'a baktığımızda da onlar aracılığı ile sosyal ve ahlaki sorumlulukların betimlendiğini görebiliriz. Emir'in Hasan'ı babasından kıskanması sonucu içinde yaşadığı korkular derinlemesine yansıtılır. Aslında Hasan, Emir'in bir gün olmak istediği kişidir.

EMİR

Emir, bu hikâyede acılarla dolu çocukluğundan kaçan bir karakterdir. Emir, iyi ve kötünün bir arada nasıl oluştuğunun canlı bir portresidir. Romanın ilk bölümünde betimlenen Emir'in "telafisi olmayan günahları" onun bilincini tamamen ele geçirmektedir ve bu şekilde bütün neşesini, canlılığını baskıcı bir şekilde gölgelemektedir. Emir, hikâyesini anlattığında memleketi Afganistan'dan çok uzak bir yerde evlenmiş ve hayatını tamamen yoluna koymuş bir konumdadır. Nitekim geçmişin izleri bir telefonla Emir'i şu anki düzeninden uyandıracak durumdadır.

Emir, zengin bir işadamı olan, Peştun soyundan gelen Baba'nın oğludur. Her çocuk gibi oyunu seven, annesiz yetiştiği için babasından aşırı ilgi bekleyen bir kişilik yapısına sahiptir. Anne figürü Emir'in zihninde yok gibidir. Emir, uydurma hikâyeler yazma işine fazlasıyla ilgi duyar ve okuduğu kitaplardan yola çıkarak sürekli bir şeyler yazmaya çalışır. Roman, başkarakter Emir'in ağzından anlatılmaktadır ve her detayı Emir'in hafızasına göre takip ederiz. Pişmanlık ve suçluluk duygusunun ağır bastığı bir acıyla tüm olanları ilk yaşandığı an gibi taze şekilde anlatır. Emir aslında aile, sevgi, arkadaşlık gibi duyguların yanı sıra Afganistan'ın son otuz yılda çöken ve içindeki insanları tahrip eden hikâyesini anlatır (Saraswat, 2014: 166). Kendi hikâyesini sunarken kullandığı cümleler arasında yok edilen ülkesinin anıları da vardır. Çocukluğunda düşkün olduğu yazma eylemini devam ettirir ve Emir artık bir yazar olmuştur. "Emir'in kıskanılacak bir yazar olması çok basit bir kazanç gibi görünür, çünkü o, sürgün edilen bir Afgan generalin kızıyla evlidir. Hüseyni, bu sert gerçeklerden bazen kaçınır" (Shivani, 2007). Shivani'ye göre Emir'in zor koşullarla şu an içinde bulunduğu duruma gelmiş olması tabii ki kaçınılmaz bir gerçektir. Ancak Hüseyni'yi bazı olumlu etkileri de atlama konusunda eleştirir.

Hüseyni, Emir karakterini oluştururken, Emir'i içtenlik, sadakat, bütünlük gibi bazı karakteristik özelliklerden yoksun olarak sunar. Hasan'ı etnik kökeninden dolayı kurban eden bir karakterdir ve üzerindeki suçluluk psikolojisi ile Hasan'ın üzerine hırsızlık suçu atarak, Baba'nın asla kabul etmeyeceği bir suç, onu evden göndermek için çabalar. Yazar, Emir'e tüm dünya onun etrafında dönüyormuş gibi hissettirir ve onu yalanlara, sırlara, ihanetlere boğar. Emir, en sonunda Baba'nın da

kendisi gibi bir yalancı olduğunu fark ettiğinde kendisindeki günahların kefaretinin iki misli arttığını hisseder (Shah, 2013). Emir, Hasan'ın kendi kardeşi olduğunu öğrendiği zaman bile Amerika'yı ve kurduğu aileyi bırakıp gitmek istemez; hala üzerinde kendini düşünen id ögesi baskındır.

BABA

Baba Afganistan'da yaşayan erkek güç sembollerinin vücut bulmuş halidir. Peştun soyundan gelen zengin bir iş adamı olarak tanıtılır. Romanda bu karakterin ismi gerçek anlamda Baba kelimesi ile verilir. Baba'nın karısı vefat etmiştir; bu sebeple oğlu Emir, uşağı Ali ve Ali'nin oğlu Hasan'la yaşamaktadır. Yakın dostu Rahim Han adında biridir. Baba, aslında sert kuralları olan, Afgan kültürüne sadık bir şekilde yaşamaya çalışan bir kişiliğe sahiptir. Oğlu Emir'den beklentisi oldukça yüksektir. Her türlü başarıda Emir'in isminin geçmesini istemekte ve beklemektedir. Baba'ya göre dünyadaki tek ve en büyük günah hırsızlıktır; yalan söylemek bile bir hırsızlıktır çünkü gerçeği çalmış olursunuz. Halbuki kendi karakteriyle en zıt düşen birey Baba'dır; hayatının en büyük hırsızlığını oğullarına karşı yapmıştır. Hasan'ın kendi oğlu olduğunu saklayarak Hasan'dan yaşayabileceği güzel bir hayatı, Emir'den ise bir kardeşi çalmıştır.

Genel anlamda Hüseyini, Baba karakterini asil bir kişi gibi göstermeye çalışsa da aslında kişiliğinde dürüstlük, sadakat ve namus özellikleri belli ölçüde silinmiştir. Kendi değerleriyle zıt düşerek Hazara bir kadınla birlikte olmuş ve yasadışı bir çocuğa sahip olmuştur. En yakın arkadaşı ve uşağı olan Ali'ye ihanet edip onun karısını hamile bırakmıştır. Hasan'ın biyolojik babası olduğu halde bu durumu birkaç kişi dışında kimse bilmemektedir. Roman boyunca hep Hasan'ı sever, destekler ve kollar. Emir, Baba'nın bu durumundan bahsederken Afgan bir adamın işleyebileceği en büyük günah olduğunu kast ederek anlatımına devam eder. Baba karakteri, etnik kökenin sembolü olarak romanda yer almaktadır (Hosseini, 2004: 167).

Afganistan'daki olayların her Afgan bireyi etkilediği gibi Baba'yı da etkilediği çok açıktır. Amerika'ya sığıncaya kadar birçok zorluktan geçmiş, çeşitli şekillerde yolculuklar yapmışlardır. Amerika'da kendine özgü bir iş yeri açmıştır ve birey olarak kimseye bağımlı kalmak istememiştir; maddi yardımları kolay kolay

kabul etmeyen biridir. Baba'nın Amerika'da hastalanıp güç kaybetmesi, kültürel sınırlarının dışına çıkması, yeni mezhepler ve hatta yeni dinler tanınmasıyla yakından ilişkilidir. Baba'nın hastalığının görünürdeki ismi kanser olsa da gerçek hastalığı Amerikan kimliğidir. İronik bir şekilde Hüseyini, Emir'in anlatımıyla Baba'nın hastalığını kötüleşen bir fiziksel durum ve son olarak kanser teşhisiyle sunar. Baba, Amerika ile bütünleşme konusunda sıkıntı yaşamaktadır ve bu yüzden hızlı bir şekilde fiziksel bir tahribat yaşar.

Emir'in çocukluk döneminde Afganistan'da Baba ile paylaştığı sorunlu ilişki Amerika'da karşılıklı saygı ve yakınlıkla yer değiştirir. Baba ve Emir'in Amerika'daki durumları Afganistan'daki yaşamlarına sadece manevi olarak değil maddi olarak da zıt durumdadır; Emir, Afganistan'da beceriksiz bir çocuk olarak sunulurken Baba çok başarılı ve saygı duyulan bir isimdir. Hâlbuki Amerika'da Emir başarılı ve yetenekli bir yazar olup ün yaparken Baba artık hem maddi hem manevi yönden güçsüzdür; Baba bu bağlamda Amerika'da para ve gücün tecessümü değildir. Emir de kendini Baba'nın aşırı güç temsil eden hâkimiyetinde görmemektedir. Baba, Afgan hayatı sürdürmeye çalışırken Emir, Amerikan toplumunu daha kolay kabullenmiştir. Bu çatışma Baba'nın id yapısını çok zorlar ve kendi benliğini devreye sokamadığı için id Baba'yı güçsüz kılar. İd hazlarının hemen doyurulmasını istediği için Baba üzerinde baskı kurar ve Emir'in yine Baba'ya göre hareket etmesini ister. Nitekim hiçbir şey eskisi gibi değildir; Baba içinde hissettiği sıkıntılarla gittikçe çöker ve hayatını sürdürmeye devam edemez.

HASAN

Roman boyunca Hasan tasvir edilirken en çok kullanılan sıfat 'tavşandudaklı' kelimesi olmuştur. Hasan, romanın başlarında Baba'nın uşağı olan Ali'nin oğlu olarak, Hazara soyundan gelen bir çocuk olarak tanıtılmaktadır. Hasan, aslında Baba'nın yasadışı oğludur ve hayatı boyunca bu gerçeği öğrenemez. Assef'in istismarına sürekli maruz kalan Hasan Afganistan'a ait olmadığı gerekçesiyle Assef ve zorba arkadaşları tarafından rahatsız edilir. Hasan, roman boyunca cesareti temsil ederek betimlenir fakat romanda zirve sayılabilecek olan olay tecavüz gerçekleştiğinde karşı koyamaz; bunun amacı Emir'in uçurtmasına sahip çıkmaktır. Aşağılanmayı ve kendisine yapılan tacizi kabul ederek, Emir'e uçurtmayı götürme

çabasındadır. Emir'e karşı sahip olduğu sadakat okuyucuya öyle derinden hissettirilir ki tecavüz kurbanı olmanın bile onu yıldırmadığı açıkça gösterilir.

Yazar, Hasan karakterinin çirkinliğinden, fiziksel kusurlarından roman boyunca bahseder. Onun dudağının şekli toplumdaki pozisyonunun, Hazara gibi kabul edilmeyen ve aşağılanan bir soydan geldiğinin temsilidir. Emir karakteri, açık bir şekilde Hasan'a psikolojik eziyet eder; içten içe de onun Hazara olduğu için yaptıklarını hak ettiğini düşünerek vicdanını rahatlatır. Hasan ve babası Ali üzerine atılan hırsızlık suçlaması ile Baba'nın evinden ayrılmıştır ve Hazarajat'a yerleşmiştir. Orada kendine bir hayat kurup evlenmiştir Hasan. Baba'nın evine sahip çıkmak için tekrar Kabil'e gelen Hasan'ın ölümü Taliban'ın elinden olur. Hüseyini, Hasan karakterini Afgan toplumundaki orantısız güç ilişkisinin orantısız temsili olarak sunmaktadır.

ALİ

Ali, Peştunların acınası bir kurbanı olarak sunulan bir karakter niteliğindedir. Ali üzerinden Afganistan'daki etik köken ayrımı daha detaylı verilmektedir; Hazara ailenin reisi Ali'dir çünkü. Yazar, Ali'yi olabildiğinde ezilmiş göstermek adına onun fiziksel özelliklerini bile olumsuz olarak betimler. Hasan'ın babası olarak sunulan Ali, Baba'nın uşağıdır. Çocukluk dönemlerinde Baba'nın babası Ali'nin ailesi bir kazada öldüğünde Ali'yi yanlarına almıştır ve Ali'nin çocuk felci geçirdiği ek bilgi olarak verilir. Bu durum Ali'nin sağ bacağına işlevsiz kılmaktadır. Bu özrü sebebiyle ve aslen Hazara olması nedeniyle kasabadaki çocukların sürekli dalga geçmelerine maruz kalmaktadır. Hüseyini, Ali'yi orantısız fiziksel betimleme ile verir: doğuştan felçli, sürekli asık suratlı ve yatık burunlu. Çocuklar onunla 'çekik gözlü eşek' diyerek bile dalga geçerler (Hosseini, 2004: 169).

Romanın ilerleyen bölümlerde Ali'nin kısır olduğunu, karısının kendisini Baba ile anlattığını öğrenmekteyiz. Yani, sonuç olarak Ali, bütün olumsuz özelliklere sahip bir birey olarak tanıtılan, Hazara soyundan geldiği için dışlanan bir karakterdir.

ASSEF

Assef karakteri, insanlıkla alakası olan birçok kişilik özelliğinden yoksun bir birey çerçevesinde tanıtılır. Aslında romanın kötü başkarakteridir. Hüseyini, Assef'i anlatırken Afgan bir baba ile Alman bir anneye sahip şekilde betimler. Hazaralar üzerinde Peştunların acımasız olabileceğinin en belirgin kanıtı Assef'tir. Bir delikanlı iken, mahallesinin zorbası denebilecek özelliklere sahiptir. Emir roman içerisinde Assef'i tanımlarken onun için "sosyopat" (Hosseini, 2004: 9) kelimesini uygun bulur. Çocukluk dönemlerinde Assef, sırf Hazara olduğu gerekçesiyle Hasan'a tecavüz etmiştir.

Assef yetişkin bir birey olduğu zaman ise Taliban'ın aktif adamlarından birini temsil etmektedir ve bu konumdayken Hasan'ın oğlu Sohrab'ı yanına alarak onu da kötüye kullanıp istismar etmiştir. Assef, hikâye boyunca yaptığı hiçbir şeyden asla pişmanlık duymaz; onun gözünde iyi veya kötü kavramları yoktur. Kendisi dışında hiç kimseyi, hiçbir şeyi umursamaz durumdadır. İnsanları incittiği zaman bu durumdan zevk alır. Assef karakterinde ego ve süperegonun izlerini bulmak mümkün değildir; kişiliğini yönlendiren tek birim id yapısıdır. Yaptığı şeylerin yanlış olduğu kanaatine varamaz (Shah, 2013: 168). Sohrab ve onun gibi başka çocukları da Assef Taliban yönetiminin gücüyle istismar eder ve yaptıklarından dolayı kendisinde vicdan azabı görülmez. Üstünlüğünün ve önceliğinin Hazaralar üzerinde baskın olduğuna inanır ve bunu uygulamaktan çekinmez. İnsani olmayan bütün özellikleri ile birlikte diğer insanlara zorbalık yapmaktan kaçınmaz; Freud'un topografik modeline göre id evresinde saplantılı kalmış, diğer evrelere geçmeyi becerememiş sağlıklı bir bireydir.

Romanda Assef karakteri aracılığıyla Taliban örgütünün yansıması verilmek istenir; Assef, Taliban'ı temsil edecek bütün kişilik özelliklerini kendi içinde barındırmaktadır. Bu bağlamda romandaki etnik, sosyal ve en önemlisi siyasi yapıyı anlama açısından Assef karakteri önem teşkil etmektedir.

Ayrıca Assef, Adolf Hitler hayranı olarak da tanıtılır. Emir'e doğum gününde Adolf Hitler'in biyografisini anlatan bir kitap hediye eder. Assef'in amacı, Emir ve Baba'nın da Hazaralara kötü davranmasına yol açmaktır; onların Hazaraları sevip

evlerinde beslemelerine katlamamaktadır. Özetle, Assef, Hazara düşmanıdır hem çocukken hem yetişkin olduğunda; kendisini Afganistan'ın kurucu soyundan görmektedir ve Taliban aracılığıyla Afganistan'ı Hazara ve benzeri etnik soylardan temizleyeceklerine inanmaktadır.

SOHRAB

Sohrab, Hasan'ın oğlu olarak çizilen karakterdir. Önemli bir karakter olmasının sebebi Emir'i günahlarından, roman boyunca okuduğumuz vicdan azabından kurtarmasından kaynaklanır. Afganistan'daki Hazara soyunun devam edeceğine dair en büyük kanıt Sohrab'dır. Devam edecek olan tek şey Hazara soyu değildir; ayrıca aşağılama, baskı, otorite ve sindirme de nesilden nesle sürecektir. Assef ve Taliban, Sohrab üzerinde baskıcı ve yıkıcı olmuşlardır. Psikolojik açıdan, Sohrab oldukça içine kapanık bir birey olarak tanıtılır; annesi ve babası gözleri önünde öldürülmüştür. Uzun bir süre, yaşadıklarının etkisi ile konuşmaz ve kendisini kirli olarak hisseder. Romanın bağlanma noktasında, en son bölümde Sohrab Emir ile birlikte Amerika'da yaşamaya başlar.

BÖLÜM 4:
PSİKANALİZ VE EDEBİYAT
4.1.PSİKANALİTİK EDEBİYAT KURAMI VE BU KURAMIN EDEBİ
ESERLERE UYGULANMA BİÇİMİ

1900lü yıllarda Freud'un geliştirdiği psikanaliz kuramı zamanla diğer disiplinleri, özellikle sanat ve edebiyat incelemelerini etkilemiştir. Kuşkusuz, edebiyatın psikanaliz metoduyla tanışması yine Freud'un klinik psikoloji alanındaki çalışmaları ile olmuştur (Gültekin ve Akın,2016: 108). Psikanaliz çeşitli yöntemler kullanarak zihinsel bozukluklara çare olmayı hedefler gibi görünse de zamanla uygulama alanı genişlemiş ve edebiyat dünyasına da el atmıştır. Psikanalizin edebiyatta kendisine yer açmasının ilk örnekleri, Freud'un Dostoyevski'nin *Kramazov Kardeşler* romanında baba katili olan karakter üzerine yaptığı psikanalitik çalışma ve Marie Bonaparte'ın *Edgar Poe* isimli çalışmasıdır (Yücel, 1991).

Psikanalizin edebiyata uygulanması esasen ilk olarak Freud'un oluşturduğu bir düşünce değildir. Bu uygulama ilk kez Viyana İmparatorluk Tiyatrosu direktörü Alfred von Berger tarafından düşünülmüştür (Yılmaz, 1996). 1895 senesinde Freud'un bu konudaki teorilerini sıkı bir şekilde takip eden Berger böyle bir yaklaşımın şairler tarafından zaten seneler önce kullanıldığı görüşündeydi. Berger'a göre Shakespeare, psikanalizin babası Freud ve bu konudaki ortağı Breuer ile benzer düşüncelere sahip olmuştur. Lady Macbeth'in psikolojik süreçlerinin Freud'un oluşturduğu yargılarla benzer olduğunu öne sürerek bu düşüncesine kanıt oluşturur Berger. Lady Macbeth oyunundaki diğer karakter Duncan'ın öldürülmesinden dolayı içine düştüğü dehşet ve anksiyete duygusunu bilincinden zorla atmak üzere düzenli bir nevroz durumuna maruz kalmaktadır (232). Berger, bu tarz örnekler sunarak Freud ve Breuer'un teorilerinin edebi eserlerde karakterlerin davranışlarını açıklamak için kullanabileceklerini iddia eder.

Freud, çalışmalarıyla yazara dönük eleştiriye ağırlık vermiş, sanatçı hakkındaki biyografik bilgilere ve yaratıcının ruh haline odaklanmıştır. Edebiyat ve psikoloji 20. yüzyılın başlarından günümüze değin gittikçe önem kazanan bir ilişki içerisinde. Bu ilişkinin önemli olmasının temel sebebi Freud'un insan psikolojisinin üzerine yaptığı çalışmaların yanı sıra psikanaliz metodunu da edebi

eserlere dayandırmasıdır (Freud, 1999: 2). Günümüz şartlarında psikanalitik eleştiri uygulanırken yazardan ziyade yazarın yarattığı karakterler üzerine odaklanılır ve yorumlar yapılır (Soylu, 2001).Freud'a göre bastırılan arzu ve istekler asla yok olmaz; kendilerini bilinçaltında depolayarak hissedilirler. Tam bu noktada sanatçıların da eserlerinde söylediklerinin, kendilerinin bilinçaltlarına ittiklerinin bir çeşit yansıması olduğunu varsayarak eserlerine yaklaşması bu durumla ilgilidir. Tekrar psikanalizin anlamını düşünecek olursak bilinçaltına itilip zuhura gelmeyi bekleyen arzuların temelinde cinsellik ve saldırganlık yatar demek yanlış olmaz (Şenödeyici, 2008). Psikanalitik eleştirinin amaçlarından biri, yazarın bastırmak zorunda olduğu duygularını, endişelerini, geçmişle ilgili korkularını, cinsel isteklerini veya aşk hayatlarını da içeren gerçek verilere ulaşmaktır (Emre, 2006).

Modern yaklaşımlardan biri olan psikanaliz, edebiyatta dikkate değer bir yer edinmiştir. Edebiyatın kendini mükemmel şekilde tamamlayabilmesi için başta tarih olmak üzere, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, hukuk, siyaset, eğitim, din, dil, matematik, fizik vb. dallara yakından ve uzaktan mutlaka ihtiyacı vardır. Bu alanların her biri ele alındığı zaman edebiyatın hareketli bir birim olduğu rahatlıkla görülebilir. Her bilim dalı birbiriyle etkileşim içindedir fakat edebiyat kendini tamamlamak adına en çok psikolojiye ihtiyaç duyar. Psikolojiyi diğer bilim dallarından daha özel kılan durum ise edebi metnin yazarının zihnine yönelik açık incelemeler yapmasıdır; yazarların zihinleri üzerine yapılan araştırmalar, yazar ve metin arasındaki ilişkiyi anlaşılır kılar ve bu durum psikolojiyi devreye sokar. Psikoloji dalının bir bilim olmasının yanı sıra sanatsal özelliği de vardır; psikoloji bilinmeyen, gizemli ve mahrem olanı gözler önüne serme sanatıdır (Çetinkaya, 2015). Edebiyat ve psikolojinin ortak özellikleri vardır; birbirlerini besleyip tamamlar niteliktedirler; birbirlerinin öğelerine ihtiyaç duyarlar. Psikolojinin edebiyata en dikkat çekici katkısı kuşkusuz yazarların zihnine direkt ulaşılabilir bir kapı sunması ve karakter-okuyucu arasında ayrıntılı bir köprü kurabilmesidir. Bu işlevini yerine getirmek için psikoloji psikanalitik yaklaşımı kullanır. Psikanaliz metoduyla yazarların iç dünyasına ulaşılır ve böylelikle karakterler analiz edilir. Psikanaliz edebi metinlere uygulandığı zaman bu metinlerin tamamen gizli kalan yanları üzerinde durur.

Psikanalitik edebi eleştiri, Freud'un *Creative Writers and Daydreaming* (1908) adlı eseriyle ün kazandı (Brooks, 2014). Edebi eserlerde söz konusu birey olduğu zaman edebiyat psikolojiye ihtiyaç duyar. Eserlerin daha derinlerine yolculuk edebilmek için psikanaliz dikkatle uygulanmalıdır. Bu bağlamda psikanaliz yöntemi, yazarların ve böylelikle de karakterlerin iç seslerinin belirsiz dünyalarını ortaya çıkarmak için gayret gösterir. Edebi metinlerin gizli kalan yanlarının üstünü açar. Psikolojinin alt dallarından olan psikanaliz, karakterlerin iç dünyalarına girmeleri için okuyucuya analiz etme imkânı sağlar. Karakterlerin davranışları altında yatan temel sebepleri izah eder. Bu fırsatı sadece okuyucuya sunma imkânı sağlamaz ayrıca eleştirmenlere de karakterlerin kendini nasıl ifade ettiklerini anlama seçeneği sunar.

Psikanalizin Freud dışındaki temsilcileri de – Freud'la zıt düşen görüşleri dahi olsa- edebiyat ve psikolojiyi etkileşime sokan bir şeylerin var olduğunu savunmuşlardır. Psikanaliz derinlemesine anlaşıldığı zaman görülüyor ki bu ikiliyi etkileşime sokan sebep, sanatçının geçmişine dair birtakım izler, içinde bulunduğu ve yaşadığı şartlar, çocukluktan yetişkinliğe kadar aldığı eğitim, ülkesinde bulunan siyasi ve sosyal gelişmeler, çocukluk döneminden kalan korku ve kaygı belirtileri gibi öğelerin sanatçının psikolojisini etkileyip yaratacağı eserine olan izdüşümüdür. Bu etki ortaya çıkan eserde tematik yapıyı, kahramanları, dili ve üslubu değiştirir. Böylelikle “psikoloji ve psikiyatri bilim dallarının olanaklarından faydalanılarak kişilerin bilinçaltı çözümlenmelerini yapmak maksadıyla Sigmund Freud tarafından kurulan ‘psikanaliz’ biliminin yazarlara ve daha sonra ise edebi metnin kahramanlarına uygulanmasıyla ortaya çıkan ‘psikanalitik edebiyat kuramı’ edebi metinlerin çözümlenmesinde kısa sürede önemli bir yer edinmiştir” (Atlı, 2012: 258). Bu bağlamda, eserin çözümlenme sürecinde psikanalitik edebiyat kuramı yazar veya eser odaklı inceleme yaparak, yazardan karakterlere veya eserden karakterlere yaklaşımı esas alır.

Psikanalitik edebiyat kuramını edebi eserler çerçevesinde ele alan isimler Freud dışında Jacques Lacan ve Rollo May olmuştur. Lacan, iletişim aracı olan dili ciddi bir psikoloji unsuru olarak ele alır ve dilbilimle psikanaliz arasında bağlantı kuran çalışmalar üzerine odaklanır. Bir bakıma, psikolojiyi bilinçten alıp bireyin

konusmasına –diline- götürür. Dil ve bilinç arasında ortak noktalar bulma yoluna gider (Emre, 2006:108). Lacan’a göre dil de bilinçaltından farksız olarak işlev gören bir araçtır. Rollo May psikanalitik edebi kuramı, yazar-eser odaklı değil de yaratıcılık kavramı ile değerlendirir. May *Yaratma Cesareti* adlı eseriyle edebi eserlerin yazılım aşamalarına ışık tutar ve bu aşamalarda yazarların eser üzerlerindeki rollerini tespit eder. May, Freud’un psikanaliz çalışmalarından destek almıştır ve Freud’un felsefi eğilimlerinin oluşturduğu görüşleri birleştiren çalışmalar ortaya koymuştur (Özgen, 2014: 80). May’e göre yazarın eseri ortaya koyma girişimi ölüme karşı ölümsüzlüğü kanıtlama çabasıdır. Yaratma sürecinin bitiminde ortaya çıkan eser, Freud’a göre katarsis (arınma); Lacan’a göre ise arkaik duyguları gözler önüne serme eylemidir. “Yeteneğin hastalık, yaratıcılığın da nevroz olduğunu sokuşturmaya çalışan bu savlara karşı gerçekten güçlü bir tavır” (May, 2013: 63) olması gerektiğini vurgular. Bachelard ise yazısında şu sözleriyle bu görüşlere ışık tutar: “Edebi eserin kaynağında bilinç ile bilinçaltı konfigürasyonlarının çatışması olduğunu söylerken, aynı zamanda edebi eseri sağlıklı bir zihnin (!) yaratım süreci olarak görür” (Bachelard, 2012).

Psikanalitik edebiyat kuramı, yazarın psikolojisi üzerine odaklanarak bilinçaltı dünyasını ortaya çıkarma metodolojisiyle eserleri yorumlamak ve eserlerdeki karakterlerin davranış biçimlerini psikolojik bağlamda inceleyip açıklamak amacıyla yol alır (Moran 149-150). Moran’ın da üzerinde durduğu üzere psikanalizin ortaya çıkardığı yöntem; sanatçının psikolojisini ve ruh halini ortaya çıkarmak, elde ettiği bilgiler doğrultusunda sanatçının eserini anlamlandırmak ve eserlerin bireylerinin davranışlarını psikolojik bağlamda yorumlamak ve sanatçının yaratma etkinliğinin altındaki kaynaklara ulaşmak olabilir.

Psikanalitik yaklaşım başka bir şekilde ele alınacak olursa, eser-sanatçı araştırma ve incelemelerindeki “bir bütün olarak kişiyi, hatıralarını, çevresiyle kurduğu ilişkilerini ve nesnelere çeşitliliğini kapsamına alması” ile tanımlanabilir (Lagache, 2014: 147-148). Psikanaliz kısaca eser ve yazarın iç dünyasına ışık tutmak konusunda en büyük araçtır. Edebi eserler, içlerinde taşıdıkları psikolojik göndermelerle insan olma durumuna odaklanır.

Jung, Freud ve Adler'in yazılarını da içeren *Psikanaliz Açısından Edebiyat* adlı kitapta bulunan "Psikoloji ve Edebiyat" başlıklı makalede psikolojinin edebiyat üzerindeki önemi ve etkisi şöyle anlatılır: "Psikişik süreçlerin incelemesinden başka bir şey olmayan psikoloji, edebiyatın incelenmesi konusuna da el atabilir; çünkü insan ruhu (psyche) bütün bilimlerin ve sanatların kaynağıdır. Bir yandan belli bir sanat eserinin oluşumunu açıklamasını, öte yandan bir kimseyi sanat bakımından yaratıcı kılan faktörleri ortaya çıkarmasını, psikolojik araştırmadan bekleyebiliriz" (53). Bu bağlamda psikanalizin sözel sanat eserlerinin oluşumlarını açıklamaya yardımcı olabilecek yeterlilikte bir alan olduğu söylenebilir. Çünkü sözel sanat eserlerinden olan edebi ürünler kaynaklarını sanatçı ruhundan almaktadır. Bu şekilde ortaya çıkan sanat eseri yaratıcısının hayatına dair bilgiler düşündürebilir. Jung'a göre Freud sanat eserini oluşturan kişinin özel hayatından yola çıkarak eseri yorumlamayı öne sürer ve bu şekilde problemleri çözecek bir yol bulunduğunu düşünür.

Edebiyat ve psikoloji ikilisinin en önemli etkenlerinden biri psikanalitik kuramın kurucusu Freud'un insan psikolojisi üzerine yaptığı çalışmalar ve elde ettiği saptanalar dışında psikanaliz metodunu oluşturan ana elementlerin edebi metinlerdeki yansımalarını belirtmesidir (Özgen, 2014: 79). Sanatçının hayatındaki her durum yazılan eseri etkiler. Örnek verecek olursak, sanatın üreticisinin geçmişinde yaşadığı bazı olaylar, içinde bulunduğu konum ve şartlar, almış olduğu eğitim, yaşadığı dönemdeki kültürel, siyasi ve sosyal değişimler, zihninde yer edinmiş olan kaygı durumları, büyük korkuları gibi unsurların yansımaları sanatçının eserlerinde varlıklarını gösterirler. Psikanalitik edebiyat kuramını uygularken dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta da farklı kültürlerin edebi eserlerinin farklı uygulamalar isteyecek olmasıdır. Bu çerçevede düşünürsek sorunun sadece edebi eserle veya eserin yaratıcısıyla sınırlı kalmasının yerine eserin oluşturulduğu toplumun kültürel ortamının da hesaba katılarak değerlendirilmesi gerekir. Her dönemin, her toplumun insanlığa ve yaşam tarzlarına yaklaşımı farklıdır; şartlar ve zaman bireyleri etkisi altına alarak onların yaşam tarzlarını farklı seviyelere taşımıştır.

Psikanaliz, sadece metni ele almaz, bunun yanı sıra metnin üretim sürecini de göz önünde bulundurarak şüpheye yer verip yorum bilgisine ulaşır; bu sayede

psikanalitik kuram şüphesiz bireye psiko-sosyolojik rahatsızlıkların doğası hakkında bilgi verir. (Biricik, 2017). Psikanalitik kuram, yaratıcılığı anlamlandırmaya çalışırken birincil ve ikincil düşünce süreçlerinden bahseder (Maçkalı, Gülöksüz ve Oral, 2013:3). Birincil düşünce süreci Freud'a göre karmaşık anlatımların olduğu, gerçekliğin simgesel ve dağınık görüldüğü ilkel dürtülerle temellenen süreçtir; dolayısıyla anlam bütünlüğü olması da söz konusu değildir. Glazer'a göre bu bağlamda birincil süreç, düşüncelerin akıcı ve esnek olmasına olanak sağlayarak ırsak düşünmeyi kolay hale getirir (Glazer, 2009). Bu süreç duygusal ve bilişsel öğeleri içinde barındırır. Birincil süreç sanatsal yaratıcılığı kendi başına ortaya çıkarmada yetersiz kaldığı için ikincil sürece de ihtiyaç duyulur. İkincil sürecin düşünce biçiminde ise mantık ve anlam duygulardan daha önemlidir; bu süreç düşüncelerin diğer bireylere anlamlı bir şekilde iletilmesine imkân verir (Alper, 2002).

Kolcu (2008) psikanalitik kuram yardımıyla bir eserde bulunan nevrotik karakterlerin ortaya çıkarılabileceği görüşündedir. Karakterlerin kendi içsel “davranışlarının anlamlandırılması yolunda kullanılan göstergelerin ve rüyaların” (Sarı 5; akt. Yılmaz 15) psikanalitik kuram ile araştırılıp incelenmesi mümkündür (Gültekin ve Akın, 2016: 108). Bu bağlamda, N. Holland'ın- psikanalist edebiyat eleştirmeni- edebi eserleri okuyucusunda bilinçdışı fanteziler ve savunma mekanizmaları oluşturan süreçler olarak ele alması doğruluk payı kazanır (Biricik, 2017:65). Buradan hareketle söylenebilir ki psikanalitik edebiyat kuramına göre edebi eserler yaratıcısının trans hali gibi bir durum içerisinde ‘gündüz düşü’ oluşturmasıyla ortaya çıkan yapıtlardır (Çelebi, 2015).

Psikanalitik kuram ve edebiyat arasında şu ana kadar gözlemlediğimiz ilişki, eseri anlamlandırırken ve yorumlarken yol göstermektedir (Eliuz ve Seferoğlu, 2016). Eserini oluştururken karakterinin bilinçdışına ulaşmayı başarıp eseri güçlü bir öznellik ve estetik düzenle sergileyen yazar, psikanalitik tedavi gören ruh hastası ile yakın özelliklere sahip sayılabilir. Freud, Jensen'in Gradiva'sını yorumlarken, bilim adamı olan kendisinin ve sanatçı olan Jensen'in insan zihni denildiğinde ikisinin ellerinde de aynı sonuçların olduğunu belirtir ve bu durumu daha da derinleştirir. Freud'a göre bu durumun iki açıklaması olabilir: birinci açıklama ulaşılan sonucun

ortak olması durumu varılmış olan yargının doğru olduğunu ispat etmesi iken ikinci açıklama ise edebiyat ve bilim arasında bir kıyas yapılacak ise iyi bir sanatçının bilim adamından daha üstün sayılmasıdır. Çünkü sanatçı yalnızca bilinçdışına ulaşarak hiçbir bilimsel veriyle ortaya çıkarılmamış bulguları su üzerine çıkarır (Freud, 1999: 91-92).

Bizim dünyamızda, çocuklar hayal güçlerini kullanarak ve gördükleri yetişkin hareketlerini gözlemleyerek kendilerine kurgusal bir ortam, yepyeni bir dünya oluştururlar ve bu ortamda kendi bildikleri gerçeklere göre yaşarlar. Aslında yaptıkları şey gerçek dünyayı taklit etmektir. Freud, bu bağlamda, edebi eser sanatçısını çocuğa benzetmektedir ve sanat eserlerinin ortaya çıkışını oyunlara bağlamaktadır. Sanatçı da çocuk gibi kendine kurgusal bir dünya yaratmaktadır ve bu yarattığı dünyaya kendinden de parçalar katarak gerçeklik duygusu vermeye çalışmaktadır. Freud, çocuk oyunu ve edebi eser arasındaki bağın dille de ilişkili olduğunu belirtir: “Dil çocukların oyunu ile şiirsel arasındaki bu ilişkiyi korumuştur. Kavranabilir nesnelere ilişkilendirilmeye gerek duyan ve temsil edilebilmeye elverişli imgelemsel yazı biçimlerine ‘Spiel’[oyun] adını verir. Bir ‘Lustspiel’ ya da ‘Trauerspiel’den [‘komedi’ ya da ‘tragedya’: sözcük olarak ‘haz oyunu’ ya da ‘yas oyunu’] söz eder ve temsili gerçekleştirenleri ‘Schauspieler’ [‘oyuncular’: sözcük anlamı olarak ‘gösteri oyuncuları’] olarak tanımlar(Freud, 1999: 125).”

Eluiz ve Seferoğlu, Freud’un bu yaklaşımına katılarak çocuğun yetişkin bir birey olduğunda oyundan vazgeçmiş gibi görüldüğünü ama aslında durumun böyle olmadığını belirtirler (2016). İnsanoğlunun içindeki çocuk yetişkin olduğunda da varlığını sürdüren gizli bir mekanizmadır; tadını alıp beğendiği bir haza da sırtını dönmeye değildir. Bu sebeple yetişkin olan biri oyundan vazgeçiyorsa, sadece gerçek nesnelere ile oyunu bağdaştırmaya son veriyordur ve bu açıdan incelediğimizde yukarıdaki bölümlerde de bahsettiğimiz gibi düş kurma olayı gerçekleşir ve gündüz düşleri denilen şey var olur. İşte bu noktada da edebi eseri anlamaya yardımcı olması açısından ‘rüya analizi’ni kullanma amacıyla psikanalize başvurulur.

Psikanaliz kuramının çalışmalarının yazara dönük eleştirilere yer verdiğine değindik ve bu kurama göre sanatçının sadece ruh haline değil, yaşam öyküsüne ve yaşadığı toplumun kültürel özelliklerine de odaklanılmalıdır (Soylu, 2001: 30).

Moran yine kitabında bu konuyla ilgili şöyle bir açıklama sunmuştur: “Freud’un bilinçaltıyla ilgili buluşlarına dayanan psikanalitik yaklaşım yöntemini, bir kısım sanatçı kendi psikolojisini, bilinçaltı dünyasını, cinsel komplekslerini ortaya çıkarmak için kullanırken bir kısım sanatçı ise ortaya çıkarılan bu dürtüleri eserlerini yorumlamak için kullanmış” (Moran, 1994:132). Bu açıdan bakıldığında görülür ki psikanalitik kuramın bireye en büyük faydalarından biri de “ben” ve “ben olmayanı”, içsel olanla dışsal olanı ayırt etmeye olanak sağlamasıdır (Eliuz ve Seferoğlu, 2016). Edebi eserlerde bazen olay örgüsü iç monolog ve iç hesaplaşma ile devam ettirilmektedir. Bu bağlamda, karakterler kendi ruh hallerini geçmiş yaşantıları ve şu an yaşadıkları an ile iç içe yansıtır. Eliuz ve Seferoğlu’nun söylediği gibi içsel olan olayları (şu anı) ve dışsal olanları (geçmiş) ayırt ederek sunarlar. Lacan kendi anlattığı psikanalitik edebi kuramda, kişinin kendisine etkinlik durumları yaratmasını kendini imgesel alandan henüz tamamen koparamadığının kanıtı olarak gösterir (Şen, 2015).

Terry Eagleton’a göre ise “psikanalitik edebiyat eleştirisi ele aldığı konular açısından dörde bölünebilir. Psikanalitik edebiyat eleştirisi yapıtın yazarını, içeriğini, biçimsel yapısını ve okurunu nesne olarak alabilir” (Eagleton, 2014: 199). Bireyin bilinçaltında yaşadığı durum bire bir bilinç düzeyini yansıtmaz. Eserlerde kişi bilinçaltındaki süreci bilinç düzeyine çıkardığında kendisiyle bir çatışma yaşar; bu çatışmayı eserin yazarı ortaya çıkararak içeriği oluşturur ve eserin biçimsel yapısında değişimler yaratarak bireyin bu çatışmasını okuyucunun çözümlemesini bekler. Bu çatışma aslında egonun da devreye girmesi ile alakalıdır. Birey id’den kaynaklı hazlarla kendi benliğinden uzaklaşır ve bunun sonucunda ego kişiyi kendi benliğiyle uzlaştırmaya çalışır. Bireyin içinde yaşadığı karmaşık ve yoğun duygusal durumunu ve onu yöneten içgüdülerini ego kaldıramaz. Ego bu durum karşısında kendi dengesini kuramayarak bütünlüğünü koruyamaz ve sonuç olarak bireyde nevroz durumu ortaya çıkar. Freud bu durumu “emosyonel” (Freud, 1999: 424) olarak adlandırır ve emosyonel durum (duygusal, dokunaklı-kişinin duygu durumu) anormal olan bir psikişik yaşamın dışavurumudur. Emosyonel durum halinde bir sanatçı eserin arka planına inmeli ve eserin vurgulamak istediklerine ses olmalıdır; arka plan bilinçaltını oluşturur. Psikanalist, danışanın ruh dünyasına girip

davranışın köküne inerek çözüm arıyorsa sanatçı da benzer davranarak eserin arka planına eğilmek zorundadır (Özbek, 2007: 17).

Psikanaliz yönteminde rüya tekniğinin de önemi üzerinde durulmuştur. Edebi eserlerde düş kavramının işlevsel olması, metni oluşturan yazara sağladığı olanaklar, normal ile anormal olanın arasındaki bağı kurmadaki etkisi ve yazarın bilinçaltındaki düşüncelerini metnine aktarmasındaki gerçeklikler psikanalitik edebiyat kuramının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu sebeple eserin, yazar ve diğer karakterler ışığında da değerlendirilmesi gerekmektedir (Öner, 2016). Tükel, Freud'un "her düşün bir istek doyurmayı temsil ettiği biçimindeki görüşü düş kuramının temeli" olarak gördüğünü belirtmektedir (Tükel, 2000: 15). Kurulan düşler, edebi eser sanatçısının bilinçaltında güdüleyici unsurlar bulunduğu için sanatçının kurgu dünyasını oluşturan öğeler hakkında bilgiler barındırır. Fakat farklı görüşler olması bu durumu değiştirmez. "Edebi düşler pek o kadar işe yarar görünmez, çünkü yazarların çoğu, düşlerinde gerçekten yaşadıklarını aktarmayı amaçlayıp, düşleri hikâyelerinin sanatsal gereksinimlerine uyacak şekle sokmak için çaba harcar" cümlesiyle Sorlin yukarıdaki görüşlere karşı çıkmaktadır (Tükel, 2000: 19).

"Freud, Adler, Jung, Lacan ve Rollo May olmak üzere psikanalist düşünürler, sanat eseri incelenmesinde; sanatçının çocukluğu, cinsel yaşamı, yetiştiği toplumun dinamikleri ve yaratıcılığının da göz önünde bulundurulması gerektiğini savunurlar. Bu noktadan hareketle psikanalitik edebiyat kuramı eseri anlama ve yorumlamada klavuz niteliğindedir" (Eliuz ve Seferoğlu, 2016).

Nihayet şunu söyleyebiliriz ki, insan ruhunu ve zihnini, insanın içinde sakladığı ve hatta kendine bile söyleyemediği isteklerini inceleyen psikanaliz, bastırılan tüm bu duyguları farklı yöntemlerle sanata yansıtmıştır. Bu şekilde ortaya çıkma olanağı yakaladığında edebiyatın içine de girerek, eserleri yazarlar için bir maske haline getirmiş ve yazarları bu maskelerin altından çıkarmaya çalışmıştır. Asıl hedeflenen durum, eserin diplerinde okurun bulması beklenen şeylerin gün yüzüne çıkmasıdır.

Waugh, düşüncenin psikanalitik yorumlamasını edebi çalışmalardaki yansımalarını da göz önüne alarak altı şekilde açıklama yapar. İlk olarak psikanalizin

edebi eserlere uygulanmasını oluşturan psikanalitik edebi eleştirinin en erken girişimleri ele alınır. Çoğunlukla Freud'un sanat ve edebiyat üzerine yazdığı makalelerin etkisiyle bu girişimler, aydınlatıcı olmaktan ziyade artistik ve sanatsal kabul edilir. İkinci açıklamada, psikanalizin edebiyatla veya sanatla ilgili eserlerde psiko-biyografik içerikle alakası olmadığı fakat onların oluşturulma mekanizmasını önemsediği vurgulanır. Psikanalitik edebi eleştirinin gelişimi, içerikten resmi metin tarzına taşınarak belirlenir. Üçüncü olarak, içerikten metne olan değişim, bilinçaltı ve edebi sürecin birçok açıdan birbirine benzediği fikrini oluşturur. Bu durum da bilinçaltının dilsel yorumlamasını oluşturan dördüncü açıklamayı doğurur. Dördüncü ve beşinci açıklamalar bilinçaltı üzerine odaklanmayı ve edebi eser üzerinde yorum yapmayı içerir. Son olarak da analizin uygun nesnesini oluşturan şey sorgulanır. Bu bağlamda yazar, okuyucu, karakter ve hatta metin edebiyata psikanalitik yaklaşımlarla dâhil olur (Waugh, 2006:200).

4.2. PSİKANALİTİK EDEBİ ELEŞTİRİNİN *UÇURTMA AVCISI* ÜZERİNDE UYGULANMASI

Edebi eserlerin psikanaliz açısından incelenmesinde, eseri oluşturan sanatçının geçmişinde travmatik bir olay yatması ve bu olayı yüceltme yöntemi ile sanat eserine dönüştürmesi gerçeği sanatçının içinde bulunduğu zamanın gerçekleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir (Cebeci, 138). Zamanın önemli olması, o dönemde üretilen eserin hangi akımla yazıldığı açısından dikkat çekmektedir. *Uçurtma Avcısı*, postmodern bir eser olarak kabul edildiği için sanatta önem verilen şeyin yaratıcılık mı, yetenek mi, gerçekçilik mi, mükemmeliyetçilik mi yoksa ego kontrolündeki zihinsel süreç mi olduğu sorgulanır.

Freud'a göre birey sadece hipnoz altındayken geçmişle ilgili bilgi vermez; bilinçaltı onu uygun koşullar sağlandığı takdirde bilinçaltında gizli kalan anıları da açıklamaya sürükler (Burger, 2006: 73). Bu sistem esasen üzerinde durduğumuz Serbest Çağrışım tekniğiyle alakalıdır. Emir geçmişte yaşadığı bir durumun şu anki oluşum biçiminin sebebi olduğunu düşünmektedir. On iki yaşındayken şahitlik ettiği bir olay kalan bütün hayatını etkilemektedir. Psikanaliz kuramcılarının savunduğu

görüşü kanıtlar niteliktedir. “Tam anımı çok iyi anımsıyorum; yıkık, toprak bir duvarın arkasına çömelmiş, donmuş derenin yakınındaki dar, çıkmaz sokağa bakıyordum”(Hosseini, 2004:1). Emir’in sokağa bakmasıyla bilinçaltı devreye girer. Üzerinden yirmi altı sene geçtiği halde Emir’in bilinci bu durumu terk edememektedir. Vicdanını devreye sokan süperego baskın halde Emir’i rahatsız etmektedir; süperego toplumun ahlak kurallarını önemser ve birey bu durumu belli bir olgunluğa erişinceye dek fark edemez. Romanda ilk paragrafta ilk olarak bu cümle kullanılarak daha o anda romanın Peştun-Hazara etnik kökeninin katı sonuçlarına gebe olduğunu anlarız.“...geçmiş pençeleriyle kendine bir çıkış yolu açmayı becerse de.” (Hosseini, 2004: 1), sözüyle yazar etkisinden kurtulamadığı geçmişine atıfta bulunur; Emir geçmişin etkisini süperegonun baskısıyla her an yaşar. Emir bunları söylediği zaman Hasan’ın tecavüze uğradığı anlara gider ve o olayın olduğu sokağa bakmaktadır. Bu cümleler okuyucuya anlatıcının çocukken hayatını değiştirecek bir olay yaşadığını düşündürmeye başlamıştır bile. Hazara olması sebebiyle bir çocuğa uygulanan cinsel istismar romanın tematik pozisyonunu sunarak başlangıç yapar ve esasen yazarın gizli kalan özelliğini belirtmeye çalışmaktadır. Birini bölümün sonunda aynı cinsel istismara gönderme yapılır “Her şeyi değiştiren ve beni bugün neysem yapan kişi” (Hosseini, 2004: 2) ifadesi yine romanın etnik yapı hakkında bilgi vereceğine kanıt niteliğindedir.

Freud’un topografik modeli kişiliği üçe ayırmaktadır: bilinç, bilinç öncesi ve bilinçaltı. “Ve ansızın, Hasan kulağıma fısıldadı: *Senin için, bin tane olsa yakalarım. Hasan, tavşandudaklı uçurtma avcısı*” (Hosseini, 2004: 2). Emir’in bilinci bu sözlerle tamamen farkında olduğu düşünceleri içermektedir. Ulaşmak isteyip kolayca hatırlayabildiğimiz bilgi haznesi de bilinç öncesi kısmımızdır. Emir, bu durumda bilinç öncesi kısımdan çağrışım yapmaktadır.

Emir, Amerika’yı işgalden kaçış olarak değil günahlarından arındığı yer olarak görmektedir: “...artık memleketim dediğim San Francisco kentine bakan...” (Hosseini, 2004: 2). Bu bağlamda Emir, bilinçaltında Afganistan’daki hayatını bastırmış, unutmaya çalışmıştır. Psikanalitik teorilere göre birey bazen bütün hayatı boyunca yok saydığı bir durumu yaşlandığında bile hatırlayabilir. Yapısalcı kurama göre bu hatırlatmayı sağlayan mekanizma yine vicdandır, yani doğrudan

süperegodur. Emir, geçmişini düşünürken “kefareti ödenmemiş günahlarımla dolu” (Hosseini, 2004: 2) tarifiyle süperegosunu devreye sokar.

Kendi anlayışımızın oluşmasına yol açan kimlik tespiti olayı – Lacan’ın ayna evresine atıfta bulunur- çocuğun kendine bir ayna tutmuşçasına kendini görmesi, yansıyan görüntüsü ile kendini tanıyarak bir kişilik geliştirmesi ve tutarlı bir algı oluşturmasıyla başlar (Leach, 1997: 77). İnsan kimliğini dış dünya ve diğer insanlarla etkileşim içinde oluşturur. Emir, bu teorilere göre kimlik oluşumunu otuzlu yaşlarına geldiğinde Kaliforniya’daki Afgan kültürünün bir parçası olduğu zamanlarda tamamlar gibidir. Geçmişini onu bir hayalet gibi takip etmektedir ve yakın arkadaşı ve uşaklarının oğlu olan Hasan’ın tecavüze uğraması Emir’in gündüz bile gözlerinin önünden gitmemektedir. Freud’un psikanaliz terimine göre, Emir geçmişini unutamadığı için gündüz düşleri görmektedir. Baskılanmış ve bilinçaltına itilmiş duyguları ayna teorisini uygulayarak ve düşler yoluyla Emir’in zihnini meşgul etmektedir.

Hasan’ı o ağacın üzerinde hala görebiliyorum, yaprakların arsından sızan güneş ışığı, meşeden oyulmuş bir Çin bebeği kadar toparlak, kusursuzcasına yuvarlak yüzüne vuruyor: düz, yayık burnu, bambu yapraklarını andıran kısık, hafif çekik, ışığa göre sarı, yeşil, hatta safire dönen gözleri (Hosseini, 2004:3).

Bilincin olayları betimlerken bu kadar açık ve net detaylar vermesi olanları unutmak istememesinden kaynaklanır. Emir, gündüz düşlerine Hasan’ın uğradığı cinsel saldırı dışında onunla ilgili olumlu olabilecek özellikleri sığdırmaya çalışmaktadır. Bu hatırlananlar bilinçdışı itilmeden bilinç öncesinde depolanır ki birey hatırlamak istediğinde kolayca geri getirebilir. İnsanlar aslında bilinç ve bilinç öncesinde bulunan düşüncelerinin zihinlerinin büyük bir bölümünü kapladığını zanneder; ancak Freud’a göre bu sadece görünen küçük bir parçadır. Psikanalitik bakış açısına göre düşüncelerin büyük bir kısmı görünmeyen parça olan bilinçaltındadır (Burger, 2006: 77). Bu düşüncelere birey istediği zaman ulaşamaz; çünkü unutmak istediği için bilerek bilinçdışı itmiştir. Emir’in detay verdiği olaylar, betimlemeler psikanaliz açısından düşünüldüğünde bilinin ötesinde saklamadığı, sağlıklı bir birey olarak hatırlayabildiği anılardır. Hasan’dan

bahsederken bu denli güzel betimlemeler kurması Emir'in Hasan'a olan hayranlığını dile getirmesidir. Psikanalitik kuram açısından birey bilinçaltında sakladığı duyguları ancak çok hassas dönemlerde ortaya çıkarabilir. Bilinçaltının özellikle anormal davranışların üzerinde bulunan etkisini çözmek, psikanalitik bakış açısını fark etmenin bir yoludur. Bu bağlamda Emir'in Hasan'dan bahsederken bu tarz güzel tabirler kullanması anormal davranış olarak kabul edilebilir. Bunun sebebi Emir'in çocukluğu boyunca kıskandığı Hasan'ın aslında yerinde olmayı içten içe istediği bir birey olmasından kaynaklanır.

Emir, hikâyesinin geçmiş kısmını anlatırken Hasan'ın yapmak istemediği şeyleri de sadece Emir kendisi isteyerek Hasan'a yaptırdığını ifade eder: "...ama ben istersem, *gerçekten* istersem beni kırmazdı" (Hosseini, 2004: 4). Emir, kişiliğinin en ilkel yapısı olan id kısmıyla hareket edip, arzularını zorla Hasan'a yaptırmaktadır. İd, kişinin bencil kısmını oluşturduğu için Emir'e her türlü bencilliği yüklüyordu. İd, fiziksel ve toplumsal sınırlamayı asla dikkate almadığından (Burger, 2006: 78) Emir, Hasan'ı sapanıyla komşularının Alman kurduna ceviz fırlatmaya razı ederdi. O anda Emir için toplumun ne diyeceği hiç önemli değildi; tek istediği içinde var olan id'in isteklerini karşılamaktı. Freud'a göre id bazen gereksinimlerini karşılayabilmek adına 'dilek gerçekleştirme' yöntemini kullanır. Bu yöntemle göre id istediği şeyi elde edemiyorsa, alt-benlik istediği şeyin hayalini kurduracak ve o konu ilerleyen zamanlarda yine gerçekleşmeyi bekleyen bir durum olacaktır.

İd, yasakları çok seven bir yapıdır ve yasak konulan durumu bir şekilde gerçekleştirmek için çabalar. Hüseyini, romanın daha ilk sayfalarında Baba'nın yaşam tarzından bahsederken evinde 'sigara odası' diye bilinen, tütün ve tarçın kokularıyla dolu olan, Baba ve arkadaşlarının yemek sonrası çekilip siyah, deri koltuklara yayıldığı (Hosseini, 2004:5) bir oda olduğundan bahseder. Emir için bu oda çok cazip görünen ama büyükler içerdeyken girilmesi yasak olan bir yerdir. Baba ve arkadaşları her toplandığında Emir de bu odada onlara katılmak ister fakat "Bu, yetişkinlerin zamanı" (Hosseini, 2004: 5) cevabını alarak geri çevrilir. Bu odada Emir'e yasak olduğu için neden yetişkinlerin içerde olduğunu merak edip durur ve alt-benliği Emir'i içerideki sohbeti dinlemeye teşvik ederdi. Birey, kendi zihin sisteminde alt-benlik dürtülerini gerçekçi bulur ve bu dürtülere odaklanarak

zihninden geçeni yapar. Emir, dürtülerinin peşinde giderek, sigara odasından gelen kahkahaları dinlerken büyük bir zevk alır çünkü alt-benliğini doyurmuş durumdadır. Dışlanmışlık duygusu da bireyin ileriki hayatını tehlikeye atacak en önemli etkenlerden biridir. Burada yaşanan durum Emir'in belki de hayatı boyunca sağlıklı kararlar alıp bağlanma duygusunu yaşamasına engel olacaktır.

Yukarıdaki duruma benzer bir yasak ihlali de bu defa Emir ve Hasan tarafından gerçekleşir. Mahallelerinde bulunan askeri kışla tarafındaki yolu kullanmaları Baba tarafından yasaklanmıştı. Bu iki saf çocuk, Baba'nın o sıralarda Pakistan'da olmasını fırsat bilerek (Hosseini, 2004: 7) kışlayı çeviren yolu kullanmaya karar verirler. İkisinin de karar mekanizmaları id devrededir. İkisi de içten içe yaptıklarının yanlış olduğunu bilir; egoları onları durdurmak için çabalar. Ego, kışladaki askerlerin onları görmesi konusunda uyarılarda bulunur ama yaşları gereği kişiliklerindeki id o kadar baskındır ki egonun uyarısını dikkate almazlar. İd yine bu bağlamda bireyleri tehdit edecek biçimde ortaya çıkar ve benlik işlevini yerine getiremez. Ego, çocukların içindeki dürtüleri bilinçaltında tutmayı başarabilseydi, askerlerin Hasan'a "Sen! Hazara!" (Hosseini, 2004: 7) diye seslenmesini göze alıp da o yolu tercih etmeyeceklerdi. Ancak egonun tek işlevi id'i sınırlamak olmadığı için bu durum gerçekleşirken tam anlamıyla karşı koyamaz. Freud'a göre insan davranışları herhangi bir gereksinim karşılanmadığında ortaya çıkan gerginliği azaltmaya odaklanır (Burger, 2006: 79). Askerlerle yaşadıkları olay sonucunda –nihayet dediğimiz anda- Emir benliğini kullanarak ortamın gerginliğini azaltmaya çalışır. Hasan'a kendisine yönelik yapılan hareketi yanlış anlamış olabileceğini aktararak onu rahatlatmaya çalışır: "Seni başkasıyla karıştırdı" (Hosseini, 2004:8) cümlesiyle Emir psikolojik olarak sağlıklı bir birey portresi çizer.

Anne figürü baskın şekilde ortaya konmaktadır. Her iki çocuk da annesiz yetişmiştir. Hasan ve babası Ali, Hazara soyundan olup Şii kökenliyken Emir ve Baba, Peştun soyundan olup Sünni kökenlidirler. Dolayısıyla her iki çocuğun anne ve babaları düşman sayılabilecek soylara sahiptir. Baba gibi Kabil'in en zengin işadamlarından olan bir adamın neden düşman bir soydan uşak aldığı da romanın başında bir sır oluşturmaktadır. Kardeş gibi büyüyen Emir ve Hasan babalarının soylarını hiç düşünmeden yaşamaktadırlar ve sadece anne özlemi çekmektedirler.

“Hasan da onu merak ediyor muydu? Özlüyor muydu- benim hiç tanımadığım annemi özlediğim gibi” (Hosseini, 2004: 7)? Emir aslında annesine duyduğu özlemin başkasında da olmasını diliyor ve her konuda olduğu gibi bu konuda da yalnız olmamayı ümit ediyordu. Psikanalitik açıdan bireyde anneye bağlılığın çocukluk döneminde güçlü olması sıkıntı yaşatacak bir durum değildir ama ileriki yaşlarda anneye duyulan bağlılık haz ilkesine göre hareket ederse toplumsal sınırlamaları aşan bir hal alır. Lacan açısından ‘öteki’ terimi, bireyin baba otoritesine ilişkin işlev veya babanın koyduğu sembolik yasağı –anne oğul ilişkisindeki yasa- bir yasa olarak kabullenmesini temsil eden bir metafordur (Chanter, 2009). Öteki, annenin yerini alır ya da “anne (çocuğun ayna evresiyle ve kastrasyonla nihai olarak ayrıldığı) değildir artık” (Kristeva, 1984). Yani, çocuğun sembolik dünyaya adım atışı ve sembolik dünyanın sebep olduğu toplumsal kısıtlamalar anneye alakalı bir yasağa göre şekillendirilir. Erkek çocuk annesine bağlı olmak yerine ileriki hayatında karısı olacak kadına karşı sahip olacağı bağlılığı geçirmek mecburiyetindedir. Emir ve Hasan, annelerini tanımadan yetişen iki çocuktur ve her ikisi de bu açıklamalara dayalı olarak anne bağımlılığını yaşamayan ama buna rağmen ileriki hayatlarında eşlerine son derece bağlı olan bireyler olmuşlardır. Hayatlarına giren kadınlarla oldukça sağlıklı ilişkiler kurabilmişlerdir; anne figürünün eksikliği eşlerinde doyum sağlamalarına yol açmaktadır.

Horney, psikanalizin alanına tekrarlanan yanlış arkadaş veya sevgili seçimi gibi zorlanımlı kararsızlık yaratan durumları da dâhil eder (Horney, 1991: 7). Emir’in Peştun olması dolayısıyla doğum günü kutlamasına Baba’nın zengin dostları ve onların çocukları da katılır. Emir, Assef ile bir arkadaşlık kurmak zorundadır; bu iki çocuğun babaları yakındır ve Emir için bu yakınlıktan doğan yanlış bir arkadaşlık söz konusudur. Assef, bizim için baştan sona romanın karakterlerini olumsuz olarak etkileyen, Taliban’ı temsil eden, belki irdelendiğinde kendisinde de nevroz görülebilecek bir çocuktur. Yanlış arkadaş seçimi kadar doğru arkadaşlık fırsatını kaçırmak da nevrozlara yol açar. “İşin tuhafı ben de Hasan’ı arkadaşım olarak görmüyordum. Bildik anlamda, yani” (Hosseini, 2004:26). Yıllarca Emir’in kâbuslar görmesine sebep olan, aklının bir köşesinden hiç çıkmayan, kişiliğinin ilgi odağı olan Hasan’ın arkadaşlığını hak etmediğini içten içe biliyordu. Emir, aslında kendi kendini analiz etmektedir. Bunun sebebi ise “insanların ruh çöküntülerinden,

fobilerden ya da önemli rahatsızlıklardan yakınmaları değil, yaşamla başa çıkamadıklarını hissetmeleri ya da kendi içlerindeki etkenlerin kendilerini engellediğini ya da başkalarıyla olan ilişkilerini zedelediğini hissetmeleridir” (Horney, 1991: 8).

Psikanalitik yaklaşımın incelemelerinde id, ego ve süperego analizi yapılır ve baskın olan ögenin insanın kişiliğini ne denli etkilediği görülür. Baba karakteri hem Hasan hem Emir üzerinde her zaman süperego olgusunu oluşturmaya uğraşır ve çocukların vicdan sahibi bireyler olarak yetişmesi için uğraşır. “Çalmaktan daha kötü bir suç yoktur, Emir.” (Hosseini, 2004:20) Baba hayatın en büyük yanlışının ‘çalmak’ olduğunu düşünüyor. Ona göre yalan söylemek de çalmaktır; yalan söyleyince birilerinin hayatından bazı şeyler çalmış olmaktadır. Edebiyatta psikanalitik yaklaşım açısından düşünürsek Baba süperegosu oldukça baskın bir bireydir.

Psikanalizde kardeş rekabeti de sıkça karşılaşılan bir durumdur. Kardeş rekabeti, genellikle ebeveynleri kıskanma noktasında kendini göstermeye başlar. Bu rekabet karmaşaya ve bazı deneyimlere yol açar. Rekabet, kendi kimliklerimizi kurmanın ve bunu sağlıklı bir şekilde geliştirmenin en doğal yoludur. Emir, Hasan ile kardeş olduğunu bilmeden kardeş rekabeti yaşar. Freud’un teorisi altında düşündüğümüz zaman Emir, tek ebeveyni olan Baba’yı kaybetme korkusuyla karşı karşıyadır. Bu korkuyla birlikte yıkıcı davranışlara yönelir ve davranışlarının psikolojik motivasyonlarının farkına varamaz. “Keşke benim de, Baba’nın acıma duygularını harekete geçirecek bir yara izim olsaydı. Haksızlıktı bu. Hasan, Baba’nın sevgisini, ilgisini hak edecek hiçbir şey yapmamıştı ki; yalnızca şu gülünç tavşandudakla doğmuştu” (Hosseini, 2004: 47). Emir, babasının ilgisini o kadar fazla ister ki Baba’nın Hasan’a bir plastik cerrah ayarlayarak dudağındaki bozukluğu düzeltmek istemesini bile fazlasıyla kıskanır. Hasan’daki yara izinin kendisinde de olmasını isteyecek kadar büyük bir rekabet yaşamaktadır. İnsanlar, duygulanma yetilerini adeta içe kapanık bir ruh hastasında var olduğu şekliyle kaybederler. Bundan dolayı şüpheden, ruhsal çöküntüden ve tasadan kendilerini kurtaramazlar (Fromm, 1978: 14). Emir’in Hasan’ı bu denli kıskanıp içten içe yarısı olduğu için

haz duyup ama sırf Baba ona ilgi gösterecekse kendisinde de yara olmasını dilemesi o anda duygulanma yeteneğini Emir'e kaybettirmiştir.

İnsanoğlu kimliğini değişime kapalı olma ve farkına varamama etrafına kurmuştur (Tyson, 2014:159). Emir, Hasan'ın başına gelenlerin bilincinde değilmiş gibi davranarak kendi kimliğini koruma çabasıdadır; bildiğini belli ederse ortaya çıkacak şeylerden korkmaktadır. Bildiği her şeyi bilinçaltına atmak için uğraşır durur. Bireyin bilinçaltına atmak istediklerine savunma sistemleri hizmet eder. Savunma sistemleri, bastırmaya çalıştığımız veya bastırabildiğimiz davranışlarımızı gölgeleyen sistemlerdir. Seçici algı, seçici bellek, inkâr, kaçınma, yanlış konumlama ve yansıtma gibi savunma sistemlerimiz söz konusudur. Tyson'a göre bu sistemleri kısaca açıklayacak olursak; seçici algı, algımıza göre bizi rahatsız etmeyecek olayların farkında olma durumudur. Seçici bellek, acı veren olayları kendimizi üzgün hissetmemek için değiştirme veya unutmaya durumudur. İnkâr, yine acı veren olayları yaşanmamış saymak, olmamış gibi inanıp düşünmektir. Kaçınma, bastırılmış olduğumuz duygu ve düşüncelerimizi uyandıracığına inandığımız her şeyden ve herkesten uzak durmaktır. Yanlış konumlama, yaşatılan acının kaynağı olan kişi yerine başka birisinden hırsımızı çıkarmaya çalışma durumudur. Son olarak yansıtma, kendimizde olduğunu kabul etmediğimiz suçu başkasına mal ederek onu kınamamızdır (Tyson, 2014). Savunma sistemlerini Emir üzerinde yorumlanması şu şekilde olabilir: Emir, mahallelerinde yaşayan ve itici olan fakat popülerliği elinde tutan Assef'in her daim farkındadır. Emir'in seçici algısı Assef'i, babasının da ününden dolayı, kabullenmektedir. Hasan'ın başına Assef yüzünden gelen olayları Emir, seçici bellek sistemini kullanarak unutturur veya unutmaya çalışır. İnkâr boyutuna ulaştığı zaman Emir, Hasan'a olanları olmamış gibi düşünüp inandığı şekilde yaşamaya devam eder. Hayatının kalan diğer bölümünde her şeyin uyanıp gün yüzüne çıkacağını düşünerek kaçınma yaşar. Hasan'ın başına gelenleri saklamak zorunda olduğu için Hasan da bir şeyler saklıymuş gibi ona bazı oyunlar oynar ve yanlış konumlandırma sistemiyle hareket eder. En son yansıtma durumunu gerçekleştirme adına Hasan'ın saklıyor görüldüğü bir suçu ortaya çıkarır ve toplum içinde onu kınar. Emir'in tüm bu savunma sistemleri Hasan'ın başına gelen olayı kendi bilinçaltına atmak istemesine hizmet eder.

Psikanalizin temelde amacı, bireyi ‘bir şeylerden özgür kılmak’tır. Analizin gerçekleşmesi bu şekilde olumlu formüle edilir. Bireyi “içsel boyunduruklarından özgür kılarak” (Horney, 1991: 18) kendisini sahip olduğu en iyi, en başarılı potansiyellerini keşfedip geliştirmede özgürleştirmek analizin temelinde yatar. Emir’in okulunda *Şercanji* adlı bir tür şiir yarışması oynanırdı ve Emir bu konuda o kadar iyiydi ki sınıftaki herkes onu takımına almak isterdi. “Bir keresinde, bütün sınıfa karşı tek başıma oynadım ve kazandım. O akşam bunu Baba’ya anlattım; başını sallamakla yetindi, “Güzel” diye mırıldandı” (Hosseini, 2004: 20). Emir, kendisinde bulunan potansiyellerin Baba’yı memnun etmediğini gördükçe Horney’in teorisine göre psikolojik açıdan kendini analiz etmede yetersiz kalmaktadır. Baba’nın bu kayıtsızlığı Emir’i içe dönük bir birey olmaya, zaman zaman kendinden kaçmaya sürükleyen bir davranış olmuştur. Emir’in annesi bir şairdi ve Emir de onun gibi şiirlere ilgi duyarak okurdu. Nitekim Baba katı ve tipik kuralları olan Peştun soylu bir adamın özelliklerini birebir taşıdığı için Emir’in bu tarz potansiyellere sahip olması onun için kayda değer özellikler değildi. Burada birey, kendine duyulan güvensizlik nedeniyle bağlanma korkusu da geliştirmektedir. Erikson’un kişilik gelişim aşamalarının bebeklik döneminde gerçekleşen ‘güvene karşı güvensizlik’ basamağı bu bağlamda Emir üzerinde gerçekleşmektedir. Ne yazık ki beklediği sevgiyi ve ilgiyi göremeyen birey, temelde güvensizlik duygusu geliştirir. Bu tarz çocuklar yaşamlarına yabancılaşırlar ve içe kapanmaya başlarlar; dolayısıyla da ne kendilerine ne de hayatlarındaki diğer insanlara güvenirler (Burger, 2006: 165). Aynı şekilde Emir’in yaşadığı bu durum bir diğer kişilik gelişim aşamasıyla da bağlantılıdır: başarıya karşı aşağılık duygusu. Çocuklar okul çağlarında başarılı olursa yeterlik duyguları fazlasıyla gelişir ve toplumda sağlıklı bir birey olma yolunda adım atmış olurlar. Tam tersi durumda başarısızlık durumunda yetersizlik duygusu ortaya çıkar ve ileride üretken olma ihtimalleri azalır (Burger, 2006: 166). Burada dikkat çekecek durum Emir aslında yeterlik duygusu geliştirebilecekken Baba’nın tepkisi yüzünden yetersizlik duygusu geliştirmektedir. Baba’ya göre “...erkekler şiir okumazdı; hele şiir yazmak, Tanrı korusun! Gerçek erkekler –gerçek erkek çocukları- tıpkı Baba’nın gençken yaptığı gibi, futbol oynardı” (Hosseini, 2004: 21). Baba futbol tutkusunu Emir’e de aşlamak istediği için Emir’i bir takıma yazdırmıştı ama Emir kendini takımın yüz karası olarak ve acınacak durumda

görüyordu. Başarılı olduğu alan Baba tarafından görmezden gelindiği için Emir başarısızlık yaşamakta ve buna bağlı olarak aşağılık duygusu geliştirmektedir.

Bilinç aslında tüm zihnin sadece ince bir dilimidir. Bilinçaltı ise bireyin hayatındaki bütün deneyimleri, hatıraları, bastırılmış düşünceleri depolamaktadır. Farkında olmadan veya ulaşılamayan ihtiyaçlar ve arzular bilinç kısmının dışında kalır. Psikanalitik kuramda psikolojik fonksiyonların birçoğu bilincin dışında kalarak farkındalık oluşturmayan bir bölümü kaplar. Bu bağlamda psikanalizin amacı bilinçdışı yatan istekleri bilincin farkına varmasını sağlamaktır. Psikanalitik yaklaşıma göre davranışların altında yatan sebepleri anlamak için bilinçdışının işlevinin anlaşılması çok önemlidir (Corey, 2008: 70). Baba, Emir’le ilgili memnuniyetsizliğini dile getirirken Emir tüm söylediklerini duyar: “Doktorun onu karımın içinden çekip aldığını gözlerimle görmeseydim, oğlum olduğuna asla inanmazdım” (Hosseini, 2004: 24). Bir çocuk için yıkıcı olabilecek ve hatta nevroza sahip olabilecek cümleler niteliğindedir. Baba, Rahim Han’a dert yakınırken kendi bilinçaltında oğluya ilgili bastırıldığı düşüncelerini ortaya çıkarır. Baba’nın hayalleri Emir’in kendini savunması, bir erkek çocuk gibi davranması üzerinedir. Emir de Baba’nın hayallerini yıktığını duyunca kendi bilinçaltındaki arzular kıskançlık ve öfke olarak ortaya çıkar; etrafındakilere karşı gaddarca davranır.

Freud’un ilk takipçilerinden sayılan Hans Sachs’ın edebiyat eleştirisi bağlamında psikanalize orijinal katkıları bulunur. Sorguladığı durum, hayaller ve metin karşılaştırmasında, bir yapının öteki yapıya nasıl ve hangi sistemler aracılığıyla dönüştürüldüğüdür. Sachs’a göre hayaller tamamen ego merkezlidir; şekilsizdirler ve hayal kuran bireyin taleplerinin doğrudan ve açık bir şekilde yerine getirilmesi durumudur. Tam ters konumda, dilek ve isteklerin hemen yerine getirilmesi sadece düşük kalitedeki edebiyatta karşılaşılabilen bir durumdur. Hayallerden edebi eserlere geçerken edebi eserin karşılıklı bir düş yarattığı sonucu çıkar ortaya (Yılmaz, 1996). Edebi eser sanatçısı okuyucuyu ağına çekebilmek için karakterin hayallerini iyice kamufle edebilmelidir. Bunu başaran yazar okuyucuyu karakterin bilinçdışına sürüklemeyi başarmış durumdadır. Hüseyini, romanın her alanında Emir’in isteklerini kapalı kapılar arkasında sunar ve bizi Emir’in bilinçdışındaki hayallerini keşfetmeye sürükler. “Bir dakika kadar öylece durdum; bugüne kadar yaşadığım en uzun

dakikadır” (Hosseini, 2004: 32). Emir yazar olmanın hayalini kurar ve yazdığı ilk öyküyü Baba ile tanıştırmak ister. Baba ise o kadar umursamaz bir tavırla yaklaşır ki Emir hayatının en büyük hayal kırıklıklarından biriyle karşı karşıya kalır. Baba Emir’e öyküyü okumasını dahi teklif etmez. Sachs’a göre hayallerin ego merkezli olması ve hayal kuran kişinin taleplerini açıkça dile getirmesi durumunun yansıması Baba’da doğrudan görülmektedir; Baba Emir’in kendisi gibi olmasını hayal etmektedir ve ben-merkezci davranarak Emir’in kendi hayallerini önemsememektedir.

Bireyin psikanaliz incelemesindeyken çocukluk döneminde kendisi için önem teşkil eden insanlara, özellikle de ebeveynlere, karşı beslediği bilinçdışı olumlu veya olumsuz duygularını dışa vurması durumu ‘transferans’ olarak adlandırılır (Karahana, 2004). Emir yukarıda bahsettiğimiz durumun kurtarıcısı olarak Rahim Han’ı görür; Baba’nın okumaya tenezzül etmediği öyküsünü Rahim Han istemiş ve okumuştur. Emir’i yazar olmaya “pek çok övgüden çok daha fazla yazmaya teşvik eden bir şey söyledi: *Bravo*” (Hosseini, 2004: 33). Emir’i gerçekleştirdiği transferans konumunda aklından geçen düşünce Rahim Han’ın kendi babası olmasını dilemesidir (Hosseini, 2004: 33). Anna O. isimli hasta da benzer şekilde ailesinin sıkıcı yapısını bastırmak için özel tiyatrom dediği hayal dolu apayrı bir dünya kurmuştu kendisine. Emir’de de özel tiyatro alanı bulmak olasıdır. Çocukluğu boyunca hayal dünyasında yaşamış ve hep Baba’dan ilgi görmeyi hayal etmiştir. “Bir akşam, Baba öykülerimden birini okuyor. Bir tanesini okuyacağını bilsem, ona yüz tane öykü yazardım” (Hosseini, 2004: 58). Emir özel tiyatro alanında hep bu tür durumlar hayal edip durmaktadır: ebeveyn ilgisi, Baba’nın sevgisi ve şefkati.

Diğer psikanalistler insanların psikolojik rahatsızlıklarının sebeplerini anlamaya çalışırken Abraham Maslow, psikolojinin bireyin mutluluk ve sağlık düzeyini nasıl arttıracığını sorgulamıştır. “Freud bize psikolojinin hasta yarısını tanıttı. Biz de sağlıklı yarısıyla ilgilenmeliyiz (Maslow, 1970: 5) ifadesiyle Freud’un karamsar denilebilecek görüşleri yerine daha pozitif bir çerçeve oluşturmaya çabaladığını yansıtır. Maslow da psikanalitik kuramcılar gibi bilinçaltı dürtülerinin var olduğunu kabul eder ancak kişiliğin bilinçli boyutlarına daha fazla odaklanmayı tercih eder. Maslow’un gereksinimler hiyerarşisi de bu görüşlerini destekler

niteliktedir. Fizyolojik ihtiyaçların hemen ardından güven, ait olma ve sevgi gibi ihtiyaçlar gelir. Söz konusu romanımız *Uçurtma Avcısı*'nda ait olma ve sevgi gereksinimleri fazlasıyla ihmal edilmektedir. Birey hayatı boyunca ‘insanlarla ilişki kurmak, bir grupta ya da bir ailede yer edinmek isteyecektir (Maslow, 1970: 43). Baba gibi bazı yetiŐkinler güven ihtiyaçlarının kölesi olup enerjilerinin ve sevgilerinin çoğunu itibarlarına ayırır ve sevdiklerine fedakârlık yapmaya vakit bulamazlar. Emir'in Baba'nın sevgisine açlığı roman boyunca vurgulanır ve bu durum göz yumulacak bir boyutta değildir. ‘babamın Assef'le samimiyeti, midemi bulandırmıŐtı’ (Hosseini, 2004: 99); Baba'nın Assef gibi kötü bir karakteri bile oğlundan daha fazla önemsemesi Emir'de yetersizlik sevgisine sebep olur. Sevgi gereksiniminin doyrulmaması bireyin kendisini yetersiz bulmasına, etrafındaki diğer insanlara güvenmemesine büyük lde yol açar. Bireylerin yaŐamlarından memnun olmalarının tek koŐulu maddi yeterlilik, itibar gibi değerler değildir; memnuniyetin ilk basamağını fizyolojik ihtiyaçlar oluştururken kalan basamaklar da baskı yapan sorunlardan kurtulmak, etraftaki insanlara aidiyet hissetmek ve sevilmeŐek şeklinde tanımlanabilir.

Myers'in çalıŐmasına göre insanlara kendilerini en çok mutlu eden durumlar sorulduğunda, çoğunlukla diğer insanlarla kurmuŐ oldukları ilişkilerden bahsetmektedirler (Myers, 1992). Hayattaki değerli Şeyler sıralamasında insan ilişkileri en st sıradadır. Erikson ve Sullivan da çocukluk döneminde kurulan derin ve anlamlı ilişkilerin yerine getirilmesi gereken önemli görevlerden biri olduğunu belirtir (Burger, 2006: 221). Emir'in mutsuz çocukluk geçirmesinin altında yatan en büyük sebep yukarda verdiğimiz örnekler doğrultusunda da tekrar edebileceğimiz üzere Baba ile arasındaki iletişim problemidir. ‘...sofradaki sohbetlerin yerini tabağa sürtünen çatalla bıçağın sesi almış, Baba yemek biter bitmez çalışma odasına çekilmeye başlamıştı’ (Hosseini, 2004: 96). Çocukluk boyunca kurulamayan sağlıklı ilişkiler bireyi yetiŐkinlięi ve hatta yaŐlılıęı süresince de etkiler. Emir yaşadığı sürece Baba ile olan iletiŐimini hatırladığında hayal kırıklıklarıyla dolu bir geçmişe bakıyor gibidir. İlişkiler en büyük mutluluk sebebi olabileceği gibi en büyük stres kaynağı da olabilir. Duygusal açıdan karşı tarafın soğuk davranması bilinç zedelenmesine yol açıp güvenli bağlanmayı önler. Hatta Freud'un takipçileri bireyin romantik eŐiyle

olan ilişkisini bile çocukluk dönemindeyken ebeveynlerle olan ilişkinin bir yansıması olarak kabul eder.

Kaygı kavramı da bilinci etkileyen önemli terimlerden biridir. Bir nevi bireyin, kendi ihtiyaçları karşısında yaşadığı çaresizliğin işaretidir. İçgüdüsel gereksinimlerin uyanması kaygıyı da kendileri ile birlikte uyandırır (Tura, 2005: 22). Emir öyküsünün Rahim Han tarafından beğenilmesinin hazzını sürdürmenin ve Baba tarafından önemsenmediği için üzerideki kaygıyı azaltmanın yolunu öyküsünü Hasan'a okuyarak bulur. Gecenin bir vakti Hasan'ı uyandırır ve ona hikâyesini okumak ister. Hikâye bitince Hasan çok basit ve küçük bir eleştiri yaparak öykünün sonunu sorgular ve Emir'in kaygı düzeyi yine artar. "Bu cahil Hazara'ya mı soracağız? O ne bilirmiş? Altı üstü bir hizmetçi" (Hosseini, 2004: 35) düşünceleriyle kaygısını azaltmaya çalışır. Benlik, kaygıyı uygun yöntemler bularak kontrol altında tutamadığında dolaylı kontrol yöntemleri devreye girer. Ego savunma mekanizmaları, bireyde ortaya çıkan kaygıyla bireyin başa çıkmasına yardım edip benlikteki aşırı baskılamayı önlemeye çalışır. Emir'in benliğinin aşırı baskılanması sonucu Hasan'ı yine küçük görür ve dışarıya göstermese bile içten içe aşağılar.

Eric Fromm Freud'un insan teriminde kardeşçe sevmenin gerçeğe uymayan bir istek olduğunu, gizemci yaşantının çocukluk dönemi özseverliğine (narcissism) gerileme isteği olarak var olduğunu belirtir (Fromm, 1978: 23). Emir, Hasan'ı hiçbir zaman kardeşçe sevmez. "Ama Hasan gördüğüm en müthiş uçurtma avcısıydı" (Hosseini, 2004: 54) bu örnek ve yukarıda verdiğimiz birçok örnekte Hasan'a özendiğini açıkça görmekteyiz; ancak yine de çocukluk dönemini her hatırladığında Emir, kendini ön planda ve Baba'nın gözdesi olarak görmek ister. Hasan'a karşı hep zalimce davranır ve özseverlik duygusunu çok üst boyutta yaşar; ayrıca davranışlarının acımasızlığının da farkındadır. "Gaddarlık ettiğimin farkındaydım; ..." (Hosseini, 2004: 55) ifadesiyle bile Emir özseverliğini ön planda tutmaktadır. Emir, Fromm'un gerileme terimine göre hareket etmekte ve çocukluk döneminde Hasan'ı kardeşçe sevmemesinin gerçek olmadığını yansıtmaktadır.

Çocukluk dönemindeki özseverliğin yanı sıra, Horney'e göre "bir gerçek derinlemesine ürkütücü olsa bile" (Horney, 1991: 28) korku da sağlıklı bireyin bir parçasıdır. Birey sinsi bir şekilde öz-yıkıma doğru yöneldiğini fark ederse, sessizce

harekete geçmesi olaya göz yummasından daha tehlikelidir. Emir, Assef ile her karşılaşmalarında korkuyor ve o ortamı terk etmekten başka bir şey düşünemiyordu. Horney'in teorisine göre Emir, Assef ile karşılaşmalarında sağlıklı bir kişilik geliştirir, çünkü harekete geçmek yerine Assef'in bütün yaptıklarına göz yumar. "Bırak da gidelim, Assef..." (Hosseini, 2004: 42). Algılama bu noktada Emir için ürkütücüdür ve birey kendisi öz koruyucu enerjisi ile bazı olumsuzluklara göz yummak zorundadır. Emir, burada kendine ilişkin bir gerçekliği keşfedecek kadar cesaret sahibi olsaydı, cesaretinin onu sonuna kadar götüreceği güçte olduğunu algılar ve sağlıklı bir kişilik için önemli adımlar atmış olurdu. Ezilmiş olmak, kendisiyle yüzleşme eğiliminden daha ağır basmaktadır; sebebi de korkudur. Rahatsız edici gelişmeler Emir'in kendi içinde nefret ve düşmanlığı alevlendirmesine yol açar. Bu nefret bilinç düzeyine çıkıp dile getirilirse Emir psikolojik açıdan daha sağlıklı bir birey olacaktır; tam tersi engellendiği takdirde de öz-yıkıcı eğilimleri besleyecektir. Bu durumda bireyin alt-üst olmamak için kendini koy vermesi en uygun düşün davranış biçimidir. "Eğer bir insan alt-üst edici bir iç gözlemle kendi başına karşı karşıya gelirse, bununla tek başına savaşmanın dışında neredeyse başka bir seçeneği kalmaz" (Horney, 1991: 29). Emir, kendisiyle savaşamadığı için başkalarını sorumlu tutarak iç gözlemden yakayı sıyırmaya çalışır. Birey, kendi hatalarından başkalarını sorumlu tutarak kendi sorumluluğunu üstlenme zorunluluğunu kabul etmemiş olur. Yanında bir Hazara olduğu için Assef'in yol kesme davranışının sorumluluğunu Hasan'a yükler. Bu davranış şekli bireyin kendi ruhsal dünyasında belli zararlarla sonuçlanabilir. Başarısızlık hissiyle Emir, sorununu algılayamayabilir; bu tür sakıncalara karşın birey kendini kesinlikle analiz etmelidir.

Psikanalize özgü yöntemlerde amaçlar insanca anlayış yoluyla kurulur. Bireye yaklaşımda esas alınanlar yakınlık, esneklik ve algılama ile sınırlı kalmadan tümel kişiliğe ilişkin hatasız portreler oluşturma çabaları da olmalıdır. Bu durum bilinçaltı etkenlerini ortaya çıkarma noktasında uygulanan özel tekniklerle yürütülür. Hasan ve Emir, tehlikeli bir tehditle karşı karşıya kaldıkları yukarıdaki durumda Hasan'ın bilinçaltı güçleri kendisine karşı koymuş ve "Lütfen bizi rahat bırak, Ağa" (Hosseini, 2004: 43) diyerek Assef'e saygın bir şekilde seslenmiştir. Kısa bir süreliğine, toplumsal sıralamadaki yerini oldukça özümseyen Hasan, 'Ağa' kelimesini kullanmak zorunda kalmıştır. İçten gelen bu tür güçler bireyi, bilinç

düzeyinde arzuladığından farklı olabilen ve hatta çevresindeki dünyayla arasında bulunan doyurucu ilişkiler üzerinde yıkıcı etki bırakan davranışlara ve tepkilere sürüklemektedir (Horney, 1991: 31). Bu bilinçsiz güdülenmeler her insanda doğal olarak bulunur ve her defasında rahatsızlık üretmezler. Bilinçaltındaki etkenleri ortaya çıkarmak ve onları algılamak birey kendisindeyken sağlıklıdır.

Psikanalitik açıdan bu olaya yaklaşırken ele alınması gereken diğer konu da saldırganlık içgüdüsüdür. Saldırganlık sokaktaki oyun kavgaları, sokak çatışmaları ve hatta savaş gibi insanın insana acı verme çabasıdır. Hasan, iç dünyasında şiddet taşımayan bir çocuk olduğu halde bu karşılaşmada Emir'den çok daha fazla cesaret göstererek "...çünkü taşı tam sol gözüne nişanladım" (Hosseini, 2004: 43) cümlesiyle içindeki saldırganlığı uyandırır. Saldırganlık çoğunlukla bireyin sabrının tükendiği koşullarda ortaya çıkar (Burger, 2006: 211). Birçok insan kendi saldırganlığı karşısında büyük bir hayal kırıklığı yaşar; doğal bir tepkime olarak alt-benlik bireyin neşesini kaçıran duruma veya insana saldırmak için harekete geçer. Benlik ise saldırganlığı engellemek için uğraşır. Hasan'ın Assef'e bu tehdidi savurması tamamen id'in onu yönlendirmesine bağlı olarak ortaya çıkar ama benliği yine baskındır ve saldırganlığını kontrol altında tutar. Engelleme dürtüsü de saldırganlığın bir nedenidir (Burger, 2006: 214). Engelleme dürtüsüyle Hasan saldırganlığını yenebilmiş; dil ve beden arasındaki bağla engellemiştir. Bu konumda Hasan, Emir'e kıyasla psikolojik açıdan daha sağlıklı kararlar almış, kendilerine karşı uygulanan korku baskısına göz yummamış ve kişilik gelişimi için önemli denebilecek bir adım atmıştır.

Freud, isteri üzerine araştırmalar yaparken gözlemlerinde yine psikanalize yakın düşünceler yansıtmıştır. Bir anının hatırlanması ya da olayın etkisini yitirmiş olması birden fazla faktöre bağlıdır (Freud, 1908/2011: 18). Bu faktörler içerisinde en önemlisi etkileyici olaylara enerjik şekilde tepki verilip verilmediğidir. "...kazanacaktım. Başka yolu yoktu" (Hosseini, 2004: 57). Kast edilen tepki olayı ağlamak, intikam almak gibi bütün heyecanlı enerjileri içerir. Baba'nın ondan uçurtma yarışmasını kazanmasını umduğunu dile getirince Emir, istemsiz reflekslerle kazanmak zorunda olduğunu düşünür. Halk dilinde gösterilen büyük heyecan öfkelerini çıkarmak olarak da adlandırılır (Freud, 1908/2011: 16). Bu tür durumlarda

birey tepkisini bastırırsa kontrolsüz heyecan yaşar ve o ana bağlı kalır. Sadece dilini kullanarak bile bir öç alma durumunu gerçekleştirebilir. Emir de bu yaşanan durumda psişik ve bedensel sonuçlar arasında kalan farkı algılar ve sessizce boyun eğer. “Belki o zaman bu evdeki hayalet yaşamım nihayet sona ererdi” (Hosseini, 2004: 58). İşte bu bağlamda Emir, psikanalitik teorilere göre konuşurken bu olayın yerine geçebilecek başka bir his bulur ve bu şekilde enerji tepkisi hırsla dönüşür.

Psikanalitik olarak donanımlı olan araştırmacılar ve klinik uzmanları etnosentrizmi düzeltmek için son derece önemli girişimlerde bulunurlar. Bu insanlardan bazıları psikanalitik kuramın gelişimin yer alabileceği sosyokültürel içeriklerin zenginliğinden yoksun olduğunu iddia eder; böylelikle bu kuram, diğer kültürlerden insanları yorumlayıp değerlendirmede yetersiz kalabilir (Kirschner, 1996). Benliği geliştirmek için daha esnek betimlemeleri ve uygulamaları olan gelişimsel yörüngeler saptanır ve bu sebeple psikanaliz günden güne ilerleme kaydeder. Kirschner, bu açıklamaları üzerine odaklanarak psikanalizin şemsiyesi altında üç tane alakasız teori olduğunu savunur: ego psikolojisi, nesne-ilişki teorisi ve kendilik psikolojisi. Bu teoriler, insan gelişimi üzerine her biri ayırıcı ve hatta eşsiz imgelem sunar; ortak tek yönleri bireyin kişiliği üzerine olmasıdır (Kirschner, 1996).

Kirschner’in yaklaşımıyla *Uçurtma Avcısı*’nı gözlemlediğimizde, bu üç teorinin her bir karakterde ayrı ayrı mevcut olduğu belirgin bir hal almaktadır. Tekrar başkarakter ve anlatıcı Emir’e odaklanacak olursak, ego psikolojisini içten içe yaşayan ama hayatındaki olumsuzluklar nedeniyle çok fazla uygulayamayan bir bireydir. Emir çoğunlukla kendisini id’in yönlendirmesine izin verir çünkü ego psikolojisi ağırlıklı olarak ebeveynlerden gelen onaylayıcı tepkilerle beslenir ve sağlıklı bir gelişim için bu tepkiler hayati derecede önem taşır. Ebeveynlerinden onaylayıcı tepkiler göremeyen çocuklar, bütünlük duygusu geliştirmede ve kendine ve etrafına duyduğu saygıyı korumada zorlanır; bu durumun nihayetinde de umutsuzluk içine düşerek kusursuz olup ebeveynlerini bu şekilde etkilemeye çalışır. Ego psikolojisi, psikanalizi edebi eserlere uygulamada kullanılan en güçlü ekollerden biridir. Nesne ilişkisi teorisi de genellikle bebeklik döneminde başlayan ve yaş ilerledikçe gelişen, psikanalitiğin içgüdü kuramından kaynaklanan bir sistemdir. Nesne terimiyle

genellikle kast edilen içgüdüsel amaçlardır. Kişiler arası ilişkilerin başlatılmasına nesne ilişkileri öncülük eder, çünkü birey insanlara içgüdüleriyle yaklaşır (Ainsworth, 1969). Freud'u' içgüdü teorisine göre de içgüdüsel bir dürtünün belirlenen ve çevre koşullarıyla değişebilen bir kaynağı ve amacı vardır. Bunlara ek olarak kendilik kavramı da dış dünyadaki nesnelere ayrı bir şekilde fark edilen, fiziksel ve ruhsal anlamda bireyin bütünlüğünü kapsar. Bireyin algılama, düşünme ve diğer işlevlerine odaklanarak kendisi ile ilgili oluşturduğu yapıdır.

Psikanalizin asıl amacı sözlü şekilde bilinçte sunulan fikirlerin de ötesine gidip sözlü olmayan ve bilinçaltında kalanları anlama girişiminde bulunmaktır (Forrester, 1980:5). Romanda en üst nokta sayılabilecek olaylar uçurtma turnuvasının olduğu gün yaşanmaktadır; Emir'in psikolojisinin altında yatanları incelemek için o günün anlamını da çözmek gerekmektedir. Forrester'in tanımına göre Emir'in uçurtma yarışının olduğu tarihi anımsarken dile getirdikleri, getirmediklerinden çok daha fazladır. Burada psikanalitik kuram açısından üzerinde durulacak iki nokta vardır: birinci husus Emir'in kazanma hırsının her şeyden öte olduğunun yansıtılması ve tamamen Baba'nın gözüne girebilme amacı taşımasıyken ikinci nokta da yarışma günü Hasan'ın başına gelenler ve gördükleri karşısında Emir'in susup olanlara göz yumması.

Psikanaliz açısından Emir'in kazanma hırsını değerlendirecek olursak, "Oysa bu, benim görülen değil bakılan, duyulan değil dinlenen biri olabilmek için tek şansımı" (Hosseini, 2004: 67) ifadeleriyle anlamak mümkün olacaktır. Araştırmamızın başından beri verdiğimiz örnekler hep Emir'in aynı durumları üzerinde durmuştur ve bu durumlara psikanalitik kuramın farklı açılarıyla yaklaşmıştır. Bu son koşullarda Emir'in kendi ifadesiyle de belirttiği gibi Baba'nın saygısını kazanmak için tek şansı bu yarışmaydı. Emir içinden dua edip uçurtmasının birinci olmasını dileyip durmaktadır. Peştun kökenli oldukları için Allah'a inançları son derece güçlü bir aileye sahip olan Emir, "... Tanrı varsa rüzgârı yönlendirir..."(Hosseini, 2004: 67) ibaresiyle inancını sorgulayacak derecede hırsını artırır. Peştun inançlarına göre Allah'ın varlığını sorgulamak oldukça günahdır ve Baba sert Peştun kuralları olan bir ebeveynidir; Emir'i de o kurallar çerçevesinde yetiştirmiştir. Bilinçaltındakileri dile dökme hipoteziyle bu bağlamda birey oldukça

aktif haldedir. Beyin fonksiyonlarıyla problemin üzerine bir çeşit saldırı yapacak konumdadır Emir. Yarışmada Emir bütün benliğini fiziği üzerine odaklar ve tüm gücüyle yarışarak havada en son kendi uçurtması kalana kadar savaşıır. Olaya o kadar odaklanmıştı ki psikolojisi, bedeni, ruhu, zihni kısacası tüm benliği kazanmak için didinir. Beklenen an geldiğinde amacın kazanmak değil de “Damda beni alkışlayan, sonunda benimle gururlanan Baba’ya bakmak” (Hosseini, 2004: 69) olduğunu anlarız. Bu kazanç sonrası düşürülen son uçurtmayı yakalamak için Hasan yerinden fırlar; Emir nasıl Baba’nın güvenini kazanmak için hırs yaptıysa Hasan da şimdi can yoldaşı Emir için aynısını yapıyordu.

Emir’in Hasan’ın arkasından koşması, Hasan’ın uçurtmayı bulup Assef ve iki arkadaşına yakalanması, uçurtma içi direnip Assef tarafından tecavüze maruz kalması ve Emir’in tüm olanları görüp saklanması hızla gelişmiştir. “Kaçtım, çünkü korkağın tekiydim” (Hosseini, 2004: 80). Emir, Assef’in kendisine de yapacaklarından korktuğu için, id dürtüsü ile önce kendi canını düşündüğü için Hasan’a sırtını dönüp ödleklğine sığınmayı tercih eder gibi görünmektedir. Okuyucu biraz daha ilerledikçe ve Emir’in iç dünyasına indikçe asıl sebebin bu olmadığı gerçeğiyle karşı karşıya kalır. Hüseyini tüm gerçekliği çıplak bir şekilde yine Emir’in dili ile bize sunar. Dil, beyin fonksiyonlarının ve bilinçaltı dünyasının en önemli etkenlerinden biridir. Dil ve psikanaliz arasında, Freud da dâhil bütün psikanalitik kuramcılar, güçlü bir bağ olduğunu savunur. Freud, kelimelerle ifade edilen düşüncenin bilinçlilik ve uyanıklık durumumuzu belirlediğini savunur (Forrester, 1980:7). Eğer dil, düşüncenin temsiliyse bilinçaltımızda yatan yalanların da aynı şekilde temsilcisidir. “...kaçmamın gerçek nedenini itiraf etmem demek, Assef’e hak vermem demektir: Bu dünyada hiçbir şey bedava değildi. Belki de Hasan, Baba’yı kazanmak için ödemem gereken bedeldi; kurban etmem gereken koyun. Peki, hakça bir bedel miydi? Yanıt, onu susturmama gerek kalmadan, zihnime süzülüverdi: Altı üstü bir Hazara’ydı, öyle değil mi?” (Hosseini, 2004: 80) Assef’in Hasan’a tecavüz etmesine göz yumarak güçlünün güçsüz üzerindeki etkisini, otoritesini kabul etmiş olur. Emir, Hasan’ı kurban etmiş sayılır. Bu cümleleri tartışmak gerekirse Freud’un teorisi bir kez daha haklılık kazanır. Emir, bilinçaltında kalan en büyük arzusunu zihninin sembolü olan dil aracılığıyla itiraf eder. Dilden dile değişen kelime ve sözdizimlerinin düşüncesi içerik olarak sabit kaldığı sürece temelde çok da önemli

değildir (Quine, 1953: 61). Emir kendisi olayı anlatır fakat zihninden düşüncelerin süzülüğünü ifade eder; Jung'un da savunduğu Quine'nin de desteklediği fikir ortak bilinçaltının kanıtı niteliğindedir. Psikanalitik açıdan Emir, bu koşullarda tam tedaviye ihtiyaç duyulan bir hasta portresi oluşturmuştur. Fromm'un özseverlik dediği durum tekrar tekrar kendini apaçık göstermektedir. Egoyu ve hatta süperegoyu yerle bir edip alt-benlikte oluşan özseverlik baskın konuma geçmiştir ve Emir'i tamamen kendi iradesi altına almıştır. Romanın zirvesi, en can alıcı noktası sayılabilecek bu olay Emir'in anlattığı bütün hikâyenin aslında özünü oluşturmaktadır. Bu sahne, hikâyenin geri kalanında ve aslında tümünde Emir'in suçluluk ve ihanet duygusuna tanıklık edecek olmamızın sebebidir ve Hasan'ın doğunun bir sembolü olarak nasıl Batılı kimlik kazanacak olan Emir için fedakârlık gösterdiğinin kanıtıdır (Hunt, 2009: 12).

Psikanaliz, iç dünyamızın deneyimlerini anlama arayışı veya belki de içerde uzay diye adlandırabileceğimiz yerin keşfidir. Psikanalizin bilimsel olmadığı iddiaları genellikle art niyetle planlanmış şekildedir. Psikanaliz geçmişteki bilimsel başarı kıstaslarını fakat aynı zamanda da insan öznelliğinin sorunlarının analizini karşılar; yani psikanaliz kendini çözümlenmeye ve başarı ve başarısızlıkları değerlendirmeye açık kılar. Psikanaliz insanoğlunun bütün düşünce tarzını değiştirmiştir; bu açıdan Endüstri Devrimi'nin başarılarını ve felaketlerini ortaya çıkaran bir yaratık olarak da ele alınabilir. 19.yüzyıldan kalan çatışmalar, sözler, tehlikeler, dengesizlikler 20.yüzyılda azalmış ve büyük oranda yerini modern, tamamen sahiplenilen medeniyetleşme sürecine bırakmıştır. Eşsiz bir tüketim sürecine giren insanlık varlık içinde olsa da olmasa da çeşitli sendromlar yaşamaya başlamıştır. Bireylerin yaşadıkları ve içinden kurtulmak istedikleri psikolojik buhranların tedavisi psikanaliz ile mümkün kılınmıştır (Shwartz, 2003:8-9).

Schwartz'ın açıklamaları üzerine 20.yüzyıl insanının birçoğunda psikolojik dengesizlikler olduğunu görmek mümkündür. Her birey ayrı ayrı kendi içinde bilinçaltı açısından değerlendirildiğinde farklı sorunlar ve dürtüler olduğu ortaya çıkar. Emir de 20.yüzyıl bireyi olarak sunulmaktadır ve psikanalitik edebi eleştiri bağlamında bakıldığında kitabın yazarı Hüseyini ile aynı dönemsel özellikleri

yaşamıştır. Bu çağın sorunlarının Hüseyini'nin kendi üzerindeki etkilerini Emir'in bilinçaltında görmekteyiz.

Bir diğer önemli husus da her bireyin sahip olduğu psişik enerjidir. Psişik enerji bütünüyle gözlemlenmesi mümkün olmayan özelliklerdir. Bireyler kendi çaplarında aşağı yukarı belli miktarlarda psişik enerjiye sahiptirler; yani ego, id'i dengelemek için çok miktarda enerji harcamak zorunda kalırsa diğer işlevlerini yerine getirmek için çok az enerjisi kalır. Psikanalizin en önemli amaçlarından biri de bireylerin kontrol altında tuttukları bilinçaltı dürtülerini açığa çıkarmaya yardım etmektir ve günlük hayatlarını devam ettirebilecekleri düzeyde enerjiye sahip olmalarını sağlamaktır. Emir, Hasan'a olanları görüp sustuğu zaman psişik enerjisi ego tarafından id'e hizmet etmek için sarf edilmiştir. Hasan'la buluşup eve döndüklerinde Baba'nın mutluluğunu gören Emir, Hasan'a olanlara çoktan unuttur ve kendini libido-thanatos karışımı içgüdüsüne teslim eder. "Kollarının arasında yaptığım şeyi unuttum. Harika bir duyguydu" (Hosseini, 2004: 82). Emir bu davranışıyla Baba'nın kendisine sarılmasından o kadar zevk almıştır ve Hasan'ın o anı yaşamak yerine ölmesini o kadar çok dilemiştir ki bütün psişik enerjisini bu iki içgüdüye harcamıştır. O anın büyüsü dışında hiçbir şey Emir'i ilgilendirmemektedir, çünkü şimdiye kadar özlemini duyduğu şeye daha yeni kavuşmuştur.

Psikanalitik kuram, bireyleri biriciklikleri ile anlamaya çalışır, kuramın metapsikolojisi bireyin ruhsal algıları etrafında döner; salt bir kişiye, bir bireye özel bir teknik ve psişik olguların gözlemlenmesi sistemidir (Habip, 2002:9). Hasan'ın babası Ali, Hasan'a ne olduğunu anlamaz; Hasan tamamen içine kapanmıştır ve rutin işleri dışında odasından da çıkmaz hale gelmiştir. Ali, olanların cevabını Emir'de ararken Emir umursamaz bir tavırla yalanlara sığınıp "...neyi olduğunu ben nerden bileyim" (Hosseini, 2004: 84) tarzı ifadelerle geçiştirmeye çalışmıştır. Emir, kendi kendine düşünen, etrafındakilerin de kendisinin düşüncesine sahip olmasını isteyen bir bireydir. Psikanalizin amacı da Habip'in belirttiği gibi bireyin biriciliği ile yakından ilişkili olduğuna göre Emir bir kez daha zihniyet özelliği ile psikanalizin alanına girmeyi başarır. Topluluk zihniyeti, zihinsel açıdan kendini önemseyen bireylerde fazla yoğun değildir. Bir topluluk tarafından kabul gören, sorgulanmayan düşünce, davranış ve inançlar sistemini birey kendi algısıyla reddedebilir. Birey,

aslında kendini bütüne dâhil etmek isterken tam tersi dışlanma tehlikesi oluşturur. Örnek olarak, Hasan'ın içine kapanması Emir'in Baba'yla baş başa vakit geçirmesine katkı sağlarken Hasan'ı karanlıklara gömmektedir. “Onunla baş başa olmak istiyordum, ama çarşamba akşamına kadar Baba iki düzine kadar kişiyi daha bu geziye katmayı başardı” (Hosseini, 2004: 85). Emir, istediği yalnızlığı yakalayamayıp yine bir topluluk olanaklığı ile karşı karşıya kalmaktadır. Bahsi geçen gezi esnasında Baba, akrabalarına karşı Emir'in uçurtma birinciliği ile övünürken Emir “dürtülerini iğdiş etmeyip aksine onlara meşru bir alan açıp, doğrudan veya dolaylı bir biçimde doyum sağlamaya” (Habip, 2002: 10) çalışmaktadır. Freud, nevrotik bireyler üzerinde topluluğun önemini vurgulamak için sıklıkla medeniyetin sorumluluğu üzerinde durmaktadır. Bireyin kişiselleşme süreci topluluğun bireyin etrafında konumlanmasıyla zorlaşır. Bireydeki psikolojik sıkıntıların salt bilinçdışının dışavurumu olarak görülmemeli; bilinçdışının toplumun dışında kalan birçok alan ile dolu olduğu bilinmelidir. Gezileri esnasında, sonunda Baba ile dostluk kurduğuna ama hala kötü hissediyor olmasına şaşırın (Hosseini, 2004: 88) Emir, psikik travmaların bazı bedeller sonucu gerçekleşen arzuların, haksız kazancın ona topluluğun ilgisini kazandırmasını kabullenememektedir. Şimdiye kadar vicdanını - süperegsounu- neredeyse hiç devreye sokamayan birey, topluluk içindeyken kendi bilincinde sağlıklı düşüncelerle dolu hale gelmeye başlamaktadır. Psikanaliz, Emir'in bu başarısını topluluk zihniyetini sorgulamaya borçlu kılar; birey zihniyeti sorgulayarak içinden de olsa dile gelen küçücük bir pişmanlıkla kendine ifade imkânı bulmaktadır. Sesi kısılan isteklerinin haykırıışları, uyuşan bedeninin tercümanı ve bilinçlenme yoluyla biricik değil de toplumun parçası olduğunun inancı Emir'de vücut bulmuştur.

Freud, teorilerinin bütün eleştirilerini gerçekleri hoş karşılamayan dirençli bir belirti olarak ele alır; böylelikle psikanalize getirilen aşağılamaları reddeder. Edebi çalışmalarda, psikanalitik eleştiri anlatımın metinselliğini, sözlü yüzeyini görmezden gelir; onun için önemli olan içeriğin derinliğidir. Edebi eser, sanatçının ruhuna doğru açık bırakılmış bir penceredir. Ernest Jones'un psikanalitik eser yorumlamalarıyla ilgili Freud'a kıyasla daha çarpıcı iddialar vardır. Psikanalitik, Jones'a göre yazarın çığ, işlenmemiş çocukluğunun kargaşalarını tahmin edebilir ve bunu sanata dönüştürebilir (Ellmann, 2013:4). *Uçurtma Avcısı*'nın yazarı Hüseyini'nin

çocukluğundaki travmalar Emir'inki ile benzerlik göstermektedir. Psikanalitik kuramcılar, karakter analizi ile yazarın iç dünyasına eğilmeyi mantıklı bulurlar. Emir, anlatımının ilk bölümlerinde "...aynı anda Afganistan, bir daha dönüşü olmayan bir biçimde değişti" (Hosseini, 2004: 35) ifadesiyle Hüseyini'nin kendi çocukluğunda tanıklık ettiği Afganistan'a atıfta bulunur. Okuyucu Emir'in olduğu kadar Hüseyini'nin de çocukluğundaki Afganistan ile karşı karşıyadır. Psikanalitik kuram, bilinmeyi ve bireye tanıdık olmayı bilinene çevirir. Freud'un edebiyata uyguladığı tek tük baskınlar onun edebi eserlere olan minnettarlığının derinliğinin kanıtıdır. Freud psikolojisi, zihin yapımının oluşumunda edebi eserleri eşsiz kılmaktadır. Psikanaliz ve edebi eleştiri ortak bir araştırma sonucunda birleştirilir; mecazların sınırsız yaratıcılığını okuyucuya sunar (Elmann, 2013: 5). Emir, Afganistan'ın başında olan Zahir Şah'ın yerine Davut Han'ın geçişini (Hosseini, 2004: 37-38) anlatır ve bu olay Hüseyini'nin bizzat yaşayıp gözlemlediği siyasi bir anıdır. Emir, kendi hikâyesini sunarken ara ara Afganistan'ın durumundan bahseder, bunun sebebi Hüseyini'nin romanı oluştururken kendi bilinçaltında bulduğu çocukluğunun anılarıdır.

Dünyaya geldikten sonra birey bedensel ve ruhsal ihtiyaçların doğrudan ve sınır tanımadan karşılanmasını ister. Davranışlarımıza yön veren güdü veya haz ilkesine göre Emir, çocukluk döneminin Hasan'a en son darbesini yapmaya hazırlanır. Gaarder, "çevremiz tarafından kabul edilmeyen isteklerimizi bastırmak zorunda kalırız, fakat bu bastırdığımız isteklerimiz büyük bir arzu ile gün yüzüne çıkar" (Gaarder, 1991:487) görüşü ile Emir'in aslında bastırmış olduğu Hasan'ı evden gönderme tutkusunu bulduğu ilk fırsatta gün yüzüne çıkarır. "Hasan'ın döşegini kaldırdım; yeni saati ve banknotları altına soktum" (Hosseini, 2004:107). Doğum gününde Baba'nın kendisine aldığı saati ve hediye gelen paraları Hasan'ın çaldığına Baba'yı ikna ederek Hasan'ı evlerinden gönderecekti. Emir, Baba'yı elde edebilmek için Hasan'a duyduğu sevgiyi ve içinde yalan söylemenin hayattaki en kötü özelliklerden biri olduğu gerçeğini bastırır; eline geçen bu fırsatı değerlendirir. Bastırdığı duyguları en üst düzeyde ortaya çıkararak Hasan'ın üstüne iftira atar. Bireyin yaşadığı deneyimler hepsi aynı anda ve sürekli olarak bilincinde mevcut değildir; Freud'a göre düşünülen, yaşanılan ve akla gelen her şey ön bilinç yuvasıdır. Bunların dışında bastırılanlar da bilinçdışı öğeleridir.

Bilinçdışı öğeler birey farkında olmadan davranışlara yön verir (Gaarder, 1991:489). Bu görüş doğrultusunda romanda, Emir karakterinin hayatı boyunca davranışlarının şekillendiği bilinçaltında gizli kalan çocukluğundan kalan izlerin olduğunu görürüz. Emir, çocukluğu boyunca Baba'nın ona bağışlanamayacak tek suçun hırsızlık olduğunu söylediğini dinleyip durmuştur ve şimdi Baba, Hasan'ın yaptığını kabullendiği hırsızlık olayını affetmekten bahsediyor. İşte bütün bu ilişkiler arasındaki ağ Freud'un görüşünü net bir şekilde açıklar niteliktedir. Emir'in çocukluk döneminde bilinçaltına işlenmiş olan bazı uyarılar, sorumluluklar, olaylar ve yaşantılar doğrultusunda kendisinin de haberi olmadan davranışlarının şekil aldığına şahitlik ederiz. Hasan'ın hırsızlığı kabul etmesi, Ali'nin de onay vermesi Hasan'ın Ali'ye tüm olanları anlatmış olduğunun kanıtıydı. Birileri gerçekte Emir'in kim olduğunu, nasıl biri olduğunu öğrendiği için Emir çok memnundu (Hosseini 109); çünkü birileri Emir'in bilinçaltındaki düşüncelerden artık haberdardı. Cebeci'ye göre, bireyin yaşadığı endişe duygusu ilk başta bastırma mekanizmasının bir sonucuyken sonradan bastırma ve gerilemenin kendisidir. (Cebeci, 2004: 292). Romanda bastırılmak zorunda kalınan duygular “kurgusal gerçeklik katmanında yer alır” (Öner, 2016). Hasan ve Ali suçsuz oldukları gerçeğini bastırır; Emir yalanlara sığınır ve Baba da Hasan ve Ali gideceği için “...daha önce hiç görmediğim bir şey yaptı: Ağladı” (Hosseini, 2004:110). Ego ile bilinçaltı isteklerinin uyum içerisinde olmaması, bu isteklerin bilinç alanına sızması ve bu durumda da egonun isteklere endişe duygusuyla tepki vermesi beklenir.

Birey, kendi içinde bazı uyarılmalar yaşar; bunlardan biri içsel uyarılmadır ve Tükel bu uyarılmaya “arzu-ihtiyaçtır” (Tükel, 2000: 17) açılımını yapar. Emir'in anlatımı tamamen ben merkezlidir; ben'in, benliğin arzularla birlikte merkeze alındığı bir öyküdür. Birey, bir olayı bilinçaltı malzemesi olarak kullanırken sıradan davranmaz; geçmişle bağlantı kurarak bugününü de dâhil ederek bir çatışma sunar (Sunat, 2000: 84). Bilinçli oluşturulan bir istek, bilinçdışında da bir istek uyandırmayı ister ve ondan destek alabildiğinde bireyin içinde kışkırtıcı hale gelir.

Dilbilim de psikanalizden faydalanan bir bilim alanıdır; dil denildiğinde sadece konuşma dili değil mimikler, el kol hareketleri ve yazı yazma gibi ruhsal tepkileri ortaya koyan bütün yansımaları düşünürüz. Romanın kopma noktalarından

biri olan Ali ve Hasan'ın evden ayrılışı her karakterde ayrı bir uyarılma oluşturmaktadır. Yukarda bahsettiğimiz gibi Baba ağlar; Hasan ve Ali başları önlerinde eğik bir şekilde evlerini, yuva dedikleri yeri terk eder; Emir zaferinin tadını mı çıkarmalı yoksa Hasan'ın yaptığı son fedakârlık altında ezilmeli mi bilemez durumdadır. "...Hasan'ın bulanık görüntüsünü son kez, bir anlığına yakalayabildim" (Hosseini 112). Emir ve Baba'nın, Hasan ve Ali'yi gördüğü en son an psikanaliz açısından farklı şekillerde yorumlanabilir. Simgeler, kişisel çağrışımlardan bağımsızdır; bilinçaltının içeriğinin kısmen dile getirilmesine olanak sağlar. Psikanaliz, romana yaklaşım bağlamında şu ana kadar çocukluk dönemimin isteklerini, duygu ve düşüncelerini ortaya koymuştur. Karakterlerin ruhsal devinimleri ve bu devinimlerinin sonuçları ile birlikte içgüdüsel yöntemlerle açıklanmıştır.

Heinz Kohut da ismini psikanalitik kuramcılar arasında duyurmayı başarmıştır; ancak kendisinden öncekilere kıyasla çalışmaları epistemolojik farklılıklara sahiptir. Farklılığının sebebi, psikanalitik çalışmalarının özünü empati ve içebakış gibi bilgi toplama araçlarından oluşturmuş olmasıdır. Kohut'a göre psikanaliz uygulanacak bireyi önce tanımak ve bireyin düşüncelerini kavramak gerekir; bu durum "iki öznenin buluşmasının doğal alanıdır" (Erten, Mitrani ve Tanık, 2004: 10). Epistemolojik farklılıkta, bireyi bilmek ve açıklamak arka plana atılırken onu duymak, sezmek ve anlamak ön plandadır. Kohut'un psikanalitik yaklaşımıyla romandaki karakterlerin veda sahnesini yeniden ele alacak olursak her bir bireyi ne kadar duyduğumuzu sorgulamak durumundayız. Emir'in iftira atıp kendisini en çok seven arkadaşını, bihaber olduğu kardeşini, bu şekilde göndermesi Kohut'un narsizm psikolojisinde değerlendirilebilir. Emir, kendi hayallerinin esiri olup, insanlarla ilişkinin önemsiz olduğu bir dünyaya adım atar. Hayallerini kendisinin ve ebeveyni olan Baba'nın sınırları içerisinde tutamayıp yaşamının bütününe ve etrafındaki tüm ilişkilere yayar. Emir'in bu boyuta gelmesi, çocukluk döneminde anne sevgisi gibi doyurulmamış gereksinimlerden kaynaklanır; hangi açıdan bakılırsa bakılsın Emir'in ilgisiz kalması sonucuna varmaktayız.

Baba açısından bakıldığında sonradan öğrendiğimiz üzere Baba oğlu Hasan'ın vedasına göz yummak zorunda kalmaktadır. Okuyucu Hasan'ın Baba'nın

oğlu olduğunu bilmediği için bu hırsızlık olayını nasıl affettiğine şaşırır. Baba-oğul ilişkilerinde normal kabul edilen davranışlar sevgi, saygı, koruma ve kollamadır. Baba'nın bir oğlunu kendinden habersiz bırakması normal gelişimin bir parçası değildir; çekirdek gelişim programındaki hasar ve sapmaların sonucudur. Bu durumda sağlıksız görülen bir baba-oğul ilişkisi üzerine yazarın görüşleri hakkında tam bir çıkarım yapmak mümkün olmayacaktır. Baba, eskinin insanıdır fakat koşullar onu yeninin bayrağını amaya zorlar. Kendilik psikolojisi bağlamında Hasan'dan ayrılmak istemez; yasadışı bir şekilde dünyaya geldiği ve Hazara bir kadından olduğu için Hasan'ın oğlu olduğunu da itiraf edemez.

Kohut'un empati ve iebakiş kavramları açısından incelendiğinde, suçunu itiraf eden Hasan ve babası Ali'nin yapacağı en doğru davranış oradan ayrılmaktı. Hüseyini'nin kendi yaşamını ele alırsak ailesiyle büyük problemler yaşamayan, Afganistan'daki karmaşa dışında mutlu ve doygun bir çocukluk geçiren bir bireydir. Ama sonuç olarak yine de bu durumda Emir'in de Hasan'ın da yaşadığı benzer vedaları kendisi ülkesini terk etmek zorunda kaldığında yaşamıştır; yaşadığı terk etme travmasının etkilerini her iki karakter üzerinde görmekteyiz. Hüseyini'in portreleini çizdiği bu iki ocuk karakter aslında 1970lerde Afganistan şartlarında karşılaşılabilecek iki bireydir.

Freud'un psikanalizdeki başarisının dikkate değer bir sebebi de kendini analiz edebilmesinden kaynaklanır. Hüseyini de karakterlerine bir analist gibi yaklaşır ve onların duygu durumlarını, özellikle de Emir'in bütün bilinçaltı dünyasını, okuyucu tarafından çözümleyebilme ehliyeti sunar. İnsanlar, çevrelerini araştırıp onlar hakkında bütünsel bir izlenim oluşturarak bu izlenimlerini geçmiş deneyimleriyle karşılaştırırlar. Hüseyini, gerekli araştırmaları yapmış, kendi deneyimleri ve Afganistan'ın çocuklarının yaşantıları hakkında bir izlenim edinmiş ve Emir ortaya çıkmıştır. Uçurtma Avcısı'nda dışsal dünyanın detaylı incelenmesi yavaş yavaş, kendiliğinden ve fark edilmeyen adımlarla gerçekleşir. Psikanalitik edebiyat eleştirmesinde, bahsettiğimiz bu karakter kopuşu duygu organlarımız yardımı ile gözlemlenemez; duygu, düşünce ve arzularımızla dramatik bütünlüğü olan bu anı yaşamaya srkleniriz. Duygu ve düşüncelerimiz ile iebakişla ilgili teredddmz kalmaz ve "iebakişın psikanalitik bilgi toplamada çok önemli bir faktör olduğu

gerçeğinin savunmacı bir biçimde ihmal edilmesine yol açan dehşet, belki de gerilimin artmasından doğan çaresizliğin korkusudur” (Erten, Mitrani ve Tanık 59).

Uçurtma Avcısı'nda anlatıcı Emir, bizzat metnin öznesi olarak yazar kişiliği ile karşımızdadır. Emir de Hüseyini'nin kendi hayatında 2000li yıllarda Afganistan'a döndüğü gibi tekrar oraya gidecektir. Telefon kapanırken “Gel. Yeniden iyi biri olmak mümkündür” (Hosseini, 2004:196) cümlesi ile Rahim Han, Emir'in bilinçaltına adeta davetsiz bir misafir gibi giriş yapmaktadır. Freud'un geçmişi hatırlattığına inandığı psikanaliz yöntemini anlatımımıza uyguladığımızda, Emir'in topografik yapıdaki üç birim arasında kaldığına tanıklık ederiz. Emir, kendi bilinçaltına müracaat ederek uyarıcı ve yapıcı bir şeyler aramaktadır. Bu düşüncelerin etkisiyle ve id-ego-süperego arasındaki dengesizliğiyle rüyasında Hasan'ı görür: “...karda koşuyor...” (198). Gördüğü rüya ile Emir, bilinçaltını uyandırır ve Hasan'a dair sadece güzel olan şeyleri hatırlar. Alt-benliği yine baskın durumdadır ve geçmişinden haz duyacağı anıları hatırlamaktadır; Emir aslında bilinçaltına yüklenerek kendi kendine düş kurdurmuştur. Olumlu anılara yönelmesi, hayatında olumsuz etkiler bırakan olayları unutmaya çalışmasından kaynaklanır ve bilinçaltı Emir'e oyun oynamaktadır. Kendini çeşitli konularda uyarı altında bulmaktadır ve rüyasından yeni bir kimlik kazanmışçasına uyanır. Yazar, insanın iç dünyasının işleyişini algılamayı ve bilinçaltı motivasyonun ne tür kurallara dayandığını göstermeyi amaçlarken (Cebeci, 2004: 116) oluşturduğu çalışmalarla karakterinin ruhsal dünyasını gözler önüne serer. Bilinçdışı ve önbilinç arasında kalan engelleri yazar karakteri oluştururken aşmaya çalışır ve fark etmeden kendisinden örnekler verir. Pakistan üzerinden Afganistan'a geçmeye çalışan Emir ile yazarın bütünleşmesi burada güç kazanmaktadır. Hüseyini belli bir unvan sahibi olduktan sonra ülkesine dönüş yapmıştır ve Emir, kendisini bir kahraman olarak görmektedir. Kazandığı özgürlük ve yazar kimliği ile ülkesine rahatça dönebilmesi ve toplum tarafından bu durumların kabul edilmiş olması psikanalitik kuramın yazarı eseriyle çözümlemesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Cebeci bu durumu şöyle açıklamaktadır:

Sanatçıyı ele alan bazı tanımlarda, sanatçı yapıtının anne-babası olarak görülmekte, bazı durumlarda ise yapıtından ayrılamayacağı husus

vurgulanmaktadır. Bu durum yapıtımdan ayrılmaktansa gerçek ya da hayali intihara başvuran ya da yapıtını yok eden sanatçıların durumunu da açıklamaktadır (Cebeci, 2004: 140).

Cebeci'nin yorumundan da anlaşılacağı üzere yazar, birçok durumda yapıtının içindedir ve onunla bütünleşmektedir. Eserin üreticisi, kendi bilinçaltındaki malzemeyi normal bir insandan daha kolay bir şekilde elde eder; bunun sebebi de bilinçaltı ile bilinç arasında kurulan duvar ya da engel geçirgen özelliğindedir (Cebeci, 2004: 118). Bu bilgiler ışığında, bilinçaltından gelen materyali işleme yeteneğini yazar elde ettikten sonra, bu materyali belli ilkeler ve kurallar dâhilinde sanat yapıtını oluşturacak şekilde kullanır. Hüseyini'nin açık şekilde kullandığı malzeme ülkesine döndüğünde insanlarla Afganistan hakkında konuşmasından ve çeşitli bilgiler edinmeye çalışmasından kaynaklanır. Emir, Peşaver'e indikten sonra taksiciyle muhabbet içindedir. "...ülkelerde olup bitenler korkunç, yar. Afgan halkı ile Pakistan halkı kardeş gibidir" (Hosseini, 2004: 199). Hüseyini de benzer durumlarla karşılaştığı için psikanalistlere göre buradaki sohbet Hüseyini'nin kendi hayatına ayna tutması sayılabilir.

Taksiyle Rahim Han'ın evine giderken Emir, yolda gündüz düşlerine sığınır ve duymak istemediği şeyleri dinlememe adına kulaklarını adeta taksicinin sesine kapatır. Freud'a göre aslında gündüz düşü kuranlar mutsuz insanlardır; sanatçı mutsuzluğunu saklamak istiyorsa karakterlerine gündüz düşü kurdurmamalıdır. Gündüz düşünü önermez ancak yaratıcılığı da artırdığını iddia eder. Yaratıcılık açısından ele alındığında, Jung'un kolektif bilinçdışı kavramı ve Freud'un bilinçaltının aynı işlev doğrultusunda hareket ettiği söylenebilir (Cebeci, 2004:122). Farklılık oluşturan düşünce Jung'un iddiaları sanat eserinin tahmin edilemeyen yanlarını açıklayamamaktadır; buna rağmen Jung'un görüşleri edebi eser eleştirisinde hala oldukça yaygındır. Hüseyini ve Emir ortak bilinçaltı ögesine dayalı olarak döndükleri yerlerde geçmişi düşünerek hayallere dalarlar.

Otto Rank, sanatçı-eser kavramları arasında çalışan psikanalistlerden biri olarak, sanatçıyı sanat eserinin işlevselliği açısından değerlendirir. Rank'a göre edebi eser, yazar ve okuyucu arasında ruhsal bir birliktelik oluşturur. Eseri aracılığıyla insanlara ulaşan yazar bastırdığı duyguları daha çok insanla paylaşma ihtiyacı duyar;

açığa çıkan kendisi değil eserin karakteridir aslında. “...yayınlanan romanlarımın sayısı dörde ulaşmıştı” (Hosseini, 2004:202). Hüseyini, daha yazar olmadan karakterini yazar olarak oluşturmuştur; aralarındaki fark yazdıkları alan ve odaklandıkları konulardır. Psikanalitik edebiyat eleştirmenleri, eserin kimin için üretildiğini de önemserler. Yazar, sanatçı kimliğini romantik bir çerçevede oluşturup bireysel varlığını koruyarak eserini üretmiş de olabilir; bir başka şekilde toplumsal konularla büyük kitlelerin de sesi olmuş olabilir. Emir, çocukluğundan beri uydurmaca hikâyeler üzerinde durarak bireysel boşlukları doldurmaya yönelirken, Hüseyini toplumsal bilinç oluşturmayı amaçlamıştır.

Rank’a göre sanatçı bireysel kitleye ulaşmayı hedefliyorsa kendi egosu için yaratımda bulunmaktadır (Cebeci, 2004:125). Sanatçının buradaki amacı, içselleştirdiği ebeveyn figüründen kaynaklanan ego eksikliğini gidermek ve kişinin kendisiyle ilgili kurduğu beklentilerini karşılamaktır. Psikanaliz eleştirisine göre yazar, içsel bir okuyucu kitlesinin onayına ihtiyaç duymaktadır. Ego ideali ile süperego beklentisi arasındaki ayırım Chasseguet-Smirgel tarafından şöyle açıklanır: benlik narsisizmden kalma bir öge olarak ilk çabası büyüme sırasında kaybedilen çocukluğuna ait ‘her şeye gücü yetme’ duygusunu geriye atar ve kendisini bir birey olarak yetiştirme çabası oluşturur. Süperego ise yasakların içselleştirilmiş olduğunun kanıtıdır. Olumlu içselleştirme, ego ile özdeşleşirken olumsuz içselleştirme süperegoya yerleşir (Cebeci, 2004: 166). Bu düşünceler, Kohut’un ideal gördüğü benlik ile benzerlik taşır.

Sosyal mekanizmalardan dışlanmış halde yaşayan Emir medeniyetin devamlılığı adına uğraş vermek zorundadır. Dışlanmışlığının sebebi, yine çocukluk dönemi ekseninde cereyan eden birtakım psikolojik olaylardır. Olay örgüsüne tamamen Emir’in bakış açısıyla tanıklık etmekteyiz. Baba’ya yönelik olumsuz ifadeler içeren düşüncelere sahiptir. Baba karakterinin Emir tarafından bu kadar önemsenmesinin sebebi annesizliktir ve anlatım içinde bu durumun bu kadar vurgulanması Baba’nın Hasan’ın da babası olduğunu okuyucunun öğrenecek olmasından kaynaklanır. Freud’un teorize ettiği üzere klasik psikanalizin temelinde ebeveyne güven vardır. Annesine her açıdan benzetilen Emir, Baba’ya karşı baba öldüğü halde güvensizdir. Psikanalitik bakış açısında “bastırılan, mutlaka geri döner

(return of the repressed)” (Nas, 2009) algısı vardır. Unutmaya çalışılan ve hatta bilinçdışına itilen olay –Emir’in babasına olan kızgınlığı- bastırma aracıyla kişinin bilincine mutlaka geri gelir. Babasından kaçmayı seçen Emir, esasında babasından arda kalan kardeşi Hasan’a yaptığı ihanet ile yaşamak zorundadır. Emir, içselleştirdiği savunma mekanizmalarıyla kendini içgüdüsel dürtülerin rezervuarı olan id ile karşı karşıya bulur. “O kış ve onu izleyen yaz yaptıklarımın iğrençliği beni bir kez daha vurdu” (Hosseini, 2004:219). Böylelikle süperego ortaya çıkar. İd, içgüdüsel arzularla Emir’in pişmanlık yaşamasına çok imkân sunmasa da süperego bu duyguları sansürlemeyi başarır. Freudyen psikanalizine göre, Emir’in yaptığı şeyden iğrençlik olarak bahsetmesi onun ego idealini gerçekleştirdiğini kanıtlar. Hasan’a geçmişte sahip çıkmamanın vermiş olduğu suçluluk duygusu Emir’in bilinçsizliğinde süperegosu tarafından sürekli bir biçimde benliğine empoze edilmiştir.

Brenner’in rüya ile ilgili bir yorumu Kerim tarafından detaylı şekilde verilir: Brenner’a (1998) göre aslında her rüyanın hiç olmasa da bazılarının gizli içeriklerinde günlük yaşamda hissedilen kaygıların bir parçası vardır (Kerim, 2015). Hasan’ın ölmeden önce Emir’e yazıp bıraktığı mektupta bahsettiği rüyalar vardır: “Son zamanlarda sık sık rüya görüyorum, Emir Ağa. Kimisi tam bir kâbus; örneğin, çimleri kan kırmızı bir futbol sahasında asılmış, çürüyen cesetler. Soluk soluğa, ter içinde uyanıyorum. Ama genellikle güzel düşler görüyor, bunun için de Allah’a şükrediyorum” (Hosseini, 2004:222-223). Psikanalitik eleştiri yöntemiyle ele alınan bu rüyalar bilinçaltıyla doğrudan bağlantılıdır. Günlük yaşam kaygıları ve etraflarında sürekli ölüm gerçeğiyle yaşamaları, Hasan ve ailesi için sıradan hale gelmiştir. Hüseyini, Hasan’ın bilinçaltı ile ilgili roman boyunca çok az bilgi sunduğu için bu anlatımla onun psikolojisini açıklamayı hedeflemektedir. Bilinçaltında bastırılmış olan tüm duygular ve dürtüler rüyalarda farklı anlamlar kazanır (Kerim, 2015).

Freud’a göre rüyalarda görülen şeyler birer sembol niteliğindedir. Freud, “rüyayı, gün boyunca direnmenin baskısı altında olan ama geceleri derin uyarım kaynaklarından destek alabilen dürtülerin ifade tarzı” (Freud, 2000: 731) olarak nitelendirir. Rüyaların yorumlanması insan yaşamının gerçek yönleri ile doğrudan

bağlantılıdır (Sarı, 2008: 40-41). Hasan, yaşamış olduğu olayların da etkisiyle, belirsiz ama genel anlamlar çağrıştıran düşüncelerini rüyalarında görmektedir ve kabus olarak nitelendirdiği bu karamsar rüyalar Hasan'ın ölümünün gerçekleşeceğini göstermektedir. Bu bağlamda iki bilinçaltı ile karşı karşıya kalırız: öncelikle rüyalarını anlatan bir karakter ve anlatıma ruh hali yansıyan Halit Hüseyini.

Romanda karşımıza çıkan çatışma durumları bazen yazarın söylemek istediği ile anlatıcının söylediği arasında yaşanır; bu şekilde bilinç ve bilinçdışının çatışması metnin odak noktası haline gelir. Hüseyini'nin yazma serüveninde bu çatışma kendini belli etmektedir. Kendisi söylemek istediklerini dürüstçe açıklarken eserin anlattığı durumlar da farklılıklar vardır; bu durumda da karmaşa yaşanması mümkündür. Psikanalitik bir çerçeveden incelendiğinde, Hüseyini ile Emir arasındaki çatışma aslında içsel bir benlik çatışmasıdır. “Neden ben? Buradan birini bulup gönderemez miydin?” (Hosseini, 2004: 225) sorularıyla Emir, Hüseyini'nin de cevabını bildiği bir durumu sorgular Rahim Han'ın Emir'den Kabil'e gidip Sohrab'ı bulmasını istemesi üzerine Emir neden kendisinin gitmek zorunda olduğunu sorgular. Anlatılmak istenen son derece basit, sade ve reel niteliklere sahip olmasına rağmen Emir karmaşık düşsel durumlar yaşar. Okuyucu buradan itibaren Hasan'ın Emir'in kardeşi olabileceği ihtimalini düşünmeye başlar ve Emir de bunun bilincine varmaktadır. Hüseyini'nin buradaki amacı idin yapısına uygun şekilde gerçekleşir. Emir'in hala alt-benliğine itaat edip etmeyeceği merak konusudur. Yazar kendi benliğinin üzerinde bir yapıya sığınır ve anlatıcı ise yine ide ait savunma mekanizmalarını devreye sokmaya çalışır.

Hikâye, Emir'i Kabil'e gitmeye zorlamaktadır ancak “...Kabil'e gitmek istemiyorum. Gidemem” (Hosseini, 2004: 225) şeklinde ifadelerle Emir direnmektedir. Hikâye, burada toplumsal değer yargılarının temsili olan süperegonun mükemmeliyetçi isteğinin sözcüsüdür; Emir ise kendi benliği, kazandığı kimlik ve özgürlük adına hırsının esiri olarak idin isteklerine yenik düşmektedir. Hikâye ve anlatıcı arasında yaşanan uyuşmazlık durumunda, anlatıcı benliğinin ele geçirilmesinden korkmaktadır. Hikâyenin gidişatı adeta “kendisine hâkim olan bir üstbenlik” (Gezeroğlu, 2016) egemenliğindedir. Bu şekilde Emir doğrudan bir kimlik parçalanmasına maruz kalmaktadır. Yazarın nevrotik ruh hali eserin bu kısımlarında

kendini açıkça göstermektedir; ruhsal bir parçalanmışlık söz konusudur. Cebeci, kitabında bu parçalanmışlık durumuna şöyle değinir:

Nevroz ruhsal yapının bölünmeye yönelik bir eğiliminin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Buna göre, kişiliğin değişik parçalarının ‘birbirine karşı’ harekete geçmesi nevroza yol açar. [...] Jung, kişiliğin çelişen tarafları arasındaki gerilimi her zaman sağlıklı bir şey olarak algılamamış, bazen bunun bir enerji kaynağı olarak işe yarayabileceğini, kişiliği güçlendirici bir özelliği olabileceğini söylemiştir (Cebeci, 2004: 231).

Yazar ve anlatıcı arasındaki kopukluk parçalanışın üst boyutunda bir nitelik kazanır. Bunun sebebi anlatıcının hikâye ile bütünleşememesinden ve üst kimliğin esiri olmak zorunda kalmasındandır.

Hüseyini ve Emir esasında tek bir benlik adına konuşurlar; anlatıcı olan Emir, Hüseyini’nin kendi zihninde oluşturduğu ve kendi kurduğu cümlelerin gücünü verdiği şekilde anlatıma hâkim olan bir üst-benliktir. İd, ego ve süperego arasındaki uyum ve denge bozulduğunda ortaya çatışma durumu çıkmaktadır. *Uçurtma Avcısı*’nın bu bölümünde benliğin ve üst-benliğin bütünleşemediği, birinin öteki üzerinde hâkimiyet kurmaya çalıştığı görülmektedir. “Otuz sekiz yaşındayım ve az önce bütün hayatımın koca, kahrolası bir yalan olduğunu öğreniyorum” (Hosseini, 2004:228) ifadesiyle hikâye ve anlatıcı arasındaki çatışma son bulur. Benliklerin bütünleşmesi Emir’in, kendi hayatının yalanlar üzerine kurulu olduğunu kabul etmesiyle kısmen sağlanır.

Freud’a göre yazar gerçek hayatta ulaşamadığı düşlemleri yazılarında gerçekleştirilmeye çalışır ve bu çaba, bilinçaltının derinliklerine dalmasına sebep olur (Gezeroğlu, 2016). Emir, yine toplumun baskısını önemsemez ve alt-benliğinin sesini dinleyerek orayı terk eder. Zihnin makul ve mantıklı tarafını temsil eden ben (Ünsal, 1966), Emir’in topluma ters düştüğünün bilincindedir.

Bu içeriklere ek olarak psikanalitik edebiyatta iki çeşit depresyon durumuyla teşhis söz konusudur: melankoli depresyonu ve zihnin tükenmişlik sendromu. Birinci çeşit depresyondaki birey, sempatik ve destekleyici tarzda davranamaz; gerçekte olduğundan daha farklı bir bireymiş gibi yanlış anlaşılma hissederek ve daha çok stres

durumu yaşar. İkinci tür depresyon daha çok ilgi ve destek ile karşılaşıldığında ama kişinin kendisi için bu ilginin fazla ve yersiz olduğunu düşündüğünde ortaya çıkar. Birinci depresyon durumu Emir karakterinde yansıtılırken ikinci olanı ise Hasan üzerinden betimlenmiştir. Psikanalitik eleştiri bağlamında Emir, Hüseyini'nin oluşturduğu en depresif karakter gibi görünse de yaklaşım açısından Hasan da çok sağlıklı bir birey değildir, ancak Hasan'ın bilinçaltı dünyasına detaylarıyla inildiğinde onda oluşan yaralar da açıkça görülecektir. Birçok defa egosuna yenik düştüğüne, benliğini hiçe saydığına tanıklık ederiz. “İşte o zaman Hasan yerden bir nar aldı. Bana doğru geldi. Narı alına hızla çarpıp yarı” (Hosseini 96). Emir'in kendisine sataşmasına karşılık olarak Hasan Emir'e zarar vermeyi tercih etmek yerine kendisine zarar verir. Bireyin narsizm duyguları yaşayarak sadece karşısındaki insanlara değil kendisine de zarar vereceğinden bahsetmiştik. Thanatos içgüdüğü de insana ölüm zevkini, kendine zarar verme güdüsünü tetikleyen diğer bir psikanaliz ögesidir.

4.2.1. AFGANİSTAN TARİHİNİN YARATTIĞI ETKİYLE UÇURTMA AVCISI KARAKTERLERİNİN PSİKANALİTİK OLARAK İNCELENMESİ

Romanın ilk dokuz bölümünde anlatıcı Emir her ne kadar kendi çocukluğunun kişisel anılarından bahsetse de Afganistan'ın siyasi tarihinden de kısa kısa söz etmektedir. Sonraki bölümlerde Afganistan üzerinde oynanan olaylar çarpıcı ve açık bir şekilde Emir tarafından anlatılmaktadır. Karakterler üzerindeki savaş ve darbe etkileri bu bölümde psikanaliz açısından ele alınıp değerlendirilecektir.

Bazı olaylar bilinçdışı bastırıldıkları gibi kolay bir şekilde yeniden bilince de çıkabilir; birey tarafından hatırlanabilir. Bu durum, “bilincin ele avuca sığmazlığını” (Gürol, 2002: 59) gösterir. Bilinçsizlik özellikleri bilinç durumuyla değişebilen niteliktedirler; bilinçsizlik yaşatan olaylar bilince getirildiğinde önbilinç aktif durumdadır. Önbilinçte bulunan anılar bir şey yapmasak da bilince çıkar; bilinçdışı olanlar ise bireylerin çabaları sonucunda bilince ulaşır (Yıldız, 2014: 23). Çaba gösterilmesinin sebebi hatırlanmak istenmeyen, bilinçdışı itilen ve bastırılıp gizlenen duygu ve düşüncelerdir. Emir, romanın onuncu bölümünden sonra

Hasan ile ilgili anlarından sıyrılıp Afganistan’da yaşanan siyasi olaylar ve bu olayların sonucunda insanların yaşadıkları üzerinde durmaktadır. Hüseyini, romanın en başından beri Emir ve Hasan’ı aynı toplumun farklı yanlarının temsili olarak betimler: Peştun ve Hazara, Sünni ve Şii, zengin ve fakir, güçlü ve güçsüz (Shah, 2013). Bu ayrım Emir ve Hasan üzerinden verilirken aslında gösterilmek istenen Afganistan’da yaşanan etnik ayrım ve köken sorunudur.

Etnik kökenlerin, Hazara ve Peştunların, çarpışması belki de Hüseyini’nin romanı oluşturmasındaki en etkili sebeptir. *Uçurtma Avcısı*’nın niteliğini kazandıran şey esasen Afganistan’da yaşanan siyasi krizdir. Edebi eserlerin birçoğu bireyin iyi ve kötü yanını genellikle yansıtır; çünkü psikoloji, sosyoloji ve edebiyat birbirlerini derinden besleyen dallardır. Edebi eserler, toplumda yer alan sosyal ve siyasi yapıları yorumlayabilme yetisine sahiptirler. Hüseyini’nin ses getiren bu romanı, iki çocuğun arasındaki bağı yansıtıyor gibi görünse de aslında sosyal elementler ışığında ve kültürel değişikliklere dayalı olarak Afganistan’ın karanlık dönemlerini sunmaktadır. Emir ve Hasan arasındaki ilişki ile insan hayatının tamamlayıcısı olan bağlar verilmek istenmektedir. Toplumdaki çatışma ve gerilmeler bu hikâyede en çok başvurulan öğelerdir. Ayrımcılık yapan tutum ve davranışlar her toplumda görülen sınıf farkına işaret eder. Romanın başlarında Afganistan’da Hazaraların dışlanması olayı ve anlatım ilerledikçe Amerika’daki Afganların benzer olaylar yaşaması gözler önüne serilmektedir. Üst ve alt sınıf arasındaki fark ve çatışma romanın her bölümünde mutlaka karşımıza çıkar (Agustina, 2015).

Etnik ve sosyal ayrım sadece Afganistan’ın kendi içinde gerçekleşmemektedir; roman okuyucusuna Batı ve Doğu arasındaki ikiliği de sunmaktadır. Olayın Afganistan’dan Amerika’ya taşınması iki ülke arasındaki farklılıkları gözler önüne sermektedir. Hasan, Afganistan’da kalarak Doğu kültürünü temsil etmeye devam ederken Emir de Kaliforniya’da Batı kültürünün sembolü haline gelir. “Amerika’da birini bulmak zor değil” (Hosseini, 2004:202). Her açıdan Batı’nın olumlu yönleri ağır basmaktadır; bir insana ulaşmak istediğinizde bile Batı Doğu’ya göre bir adım öndedir. Aslında romandaki bir diğer karakter olan Assef de Batı ve Doğu’nun sentezi konumundadır. Assef’in Hitler’e duyduğu hayranlık da onu

Batı yönünde kaydırmaktadır. Assef ve Hitler arasında kurulan bağlantı Assef'in Doğu kimliğini şeytanlaştırmaktadır (Hunt, 2009: 12)

Emir, anlatımına devam ederken artık Hüseyini'nin kendi yaşamından daha fazla izler taşımaya başlar. 1981 senesinde Kabil'i terk etmeye girişen Afgan halkının çoğunluğu gibi Emir ve Baba da gitmek için yola koyulur. Zoraki bir göç söz konusu olduğu için Hüseyini'nin bilinçaltının aslında sözcüsü Emir'dir. "Gecenin bir yarısı bu yolda ne işim vardı? Şu anda yatağında, battaniyenin altında olmam gerekmez miydi? Başucumda da bir sayfası kıvrılmış kitabım" (Hosseini, 2004: 116) ifadeleri ile Emir daha bir gün önce terk ettiği yatağına, odasına, evine, memleketine ve hatta çocukluğuna duyduğu özlemi dile getirirken burada gerçekte söylenenler Hüseyini'nin kendi bilinçaltındaki özlemdir. Psikanalitik açıdan edebi eser incelenirken yazarın belki de söylemeye çekindiği ve hatta kendisini oldukça duygulandıran olayların çözümlenmesi esastır. Özlem duyan kişi Emir midir, yoksa ülkesinin sevdalısı olan Hüseyini ülkesine olan sevdasını Emir'i konuşturarak mı duyurmak istemektedir? Analizimizde, Hüseyini'nin Kabil'deki günlerini tekrar yaşama isteği, çocukluğunun güzel anılarının unutulmazlığı ortaya çıkmaktadır. Psikanaliz ve edebiyat arasındaki geleneksel bağ, sadece dilbilim üzerine değildir; ayrıca göstergebilim ve anlatıbilim içeriğini de kapsar. Böylelikle insan zihninin yapısal ve postyapısalcı zihnini inceler (Rimmon-Kenan, 2015). Metindeki izler Hüseyini'nin dilbilim, göstergebilim ve anlatıbilim tarzını açıklar niteliktedir. Kitabın başlığı bile, Rimmon'un açıklaması ışığında, psikanaliz ve edebiyat ilişkisinin kanıtıdır. Hüseyini'nin çocukluğunda değer verdiği uçurtma yarışmasının birebir aynısı Emir'in *Uçurtma Avcısı* başlıklı hikâyesi altında detaylandırılır.

Psikanalitik edebi eleştiri, karakterlerin gizli kalan yanlarını açığa çıkaracağı için çoğu zaman utanç kaynağı gibi görülür; eleştirmenin kötü ün yapacak olması ihtimali, yazarın bilinçaltının derinliklerine inerek gerçekleşir. En temel ve ilk problem, edebi çalışmadaki analizin nesnel açılardan yanlış anlaşılmasıdır. Eser, nesnel olarak incelendiğinde içeriğindeki metin yapısı ve hitabeti konusunda çok az bilgi sunar. Geleneksel psikanalitik eleştiri, analizin çeşidine göre üç kategoriye ayrılabilir: yazar, okuyucu ve metnin kurgusal kişileri. Yazar, psikanalitik ilginin klasik kısmını oluşturur; eleştirinin belki de en şüpheli bireyidir. Yazara benzer

olarak, kurgusal karakterler de metinsel kodlamaların etkisi içerisinde oluşturulurlar; bir çeşit tematik ilüzyondurlar. Üçüncü ve son kategori okuyucu, yenilenen her bilgide zenginleşir çünkü metinsel anlam oluşurken okuyucunun rolü zihinlere dalmaktır. Okuyucu tepkilerinin psikanalitik çalışması, kabul edilebilir ve doğrulanabilir bilginin yazar ve karakterde görünür olmasıdır. Okuyucunun analizi gerçek psikolojiyi irdeler ve analizin yorumlanması kişiden kişiye farklılık gösterir. Psikanalitik edebi eleştirinin zayıflığı, okuyucu öznellik sağlayamadığı ve empati kuramadığı zaman ortaya çıkar.

Psikanalitik kuram, sanat eleştirisi alanında farklı kullanımlara sahiptir. Bu kullanımların en önemlisi ve ilki, şu ana kadar değindiğimiz, sanatçının hayatının temel alındığı tekniktir. İkinci teknik, sanatçının hayatı ile eseri de merkeze alarak ikisi arasındaki bağı inceler. Son teknikte ise sanatçının üretim sürecinden ziyade, üretilen sanat eserine odaklanma esastır (Bakır, 2002). *Uçurtma Avcısı*'na anlatımın özgün içeriğine odaklanarak başlanmış daha sonra bazı nesnel olabilecek olaylarla devam edilmiştir. Bakır'ın tanımlamasına göre psikanaliz kullanımlarından ilki olan sanatçının hayatının esas alınması romanın başlarında ön planda değildir; ağırlıklı olarak üretilen sanat eserine ve kurgudaki karakterlere odaklanılmıştır. Sanatçının hayatının izleri romanın Kabil'den göç süreciyle başlamaktadır. Psikanalitik açıdan Hüseyini çocukluğunda yaşadığı şeyleri ikinci teknikte olduğu gibi eseri de merkeze alarak hem çocukluğunu hem eseri irdeler. Bireyin gelişim sürecini ve yaşam tarzını etkilediği savunulan psikanaliz, hem bireyin hem de toplumun yaklaşım şekillerini neden-sonuç ilişkisi içerisinde inceler (Salman, 2018: 149). Hüseyini de bu bağlamda toplumun Kabil'den göç konusunda nasıl tepkilere sahip olduklarını detaylarıyla vermeye çalışmaktadır. "Panik" (Hosseini, 2004:124). Hüseyini'nin göç sürecinde kullandığı panik kelimesi vurgu olarak dikkat çeker. Emir ve Baba'nın yolculuğu sırasında yanlarında bulunan başka Afgan insanlar, uzun bir süre bir bodruma yerleşmek zorunda kalan ve daha sonra yolculuğa mazot tankerinin zifiri karanlığında (Hosseini, 2004: 124) devam eden insanlar, vardır ve hepsinin ortak hissi endişe üzerinedir. Hüseyini, Afganistan'dan göç olayını yıllar sonra araştırdığında karşısına çok farklı, kendisini hüzünlendiren hikâyeler çıkmıştı. Romanda bu hikâyelerin etkisi ağır basmaktadır. "Yavaş yavaş çevremi algılamaya başladım. İniltiler, fısıltılı dualar duydum. Bir bebeğin ağladığını, annesinin onu

yatıştırdığını duydum” (Hosseini, 2004: 125). Emir, Amerika’ya varana kadar etrafındaki insanların yaşadığı zorluklardan bahseder. Hüseyini romanını oluştururken bu yolculuğu kendi gözlemlerine dayandırmaktadır; bilinçaltında bastırılmış olan tüm duygularının ışığında ne tür zorluklar yaşandığını betimlemektedir.

Tüm bunlar yaşanırken Hüseyini, Emir’e gündüz düşü kurdurur. Aslında Hüseyini, kendisi yaşamak istediği bir hayali yine Emir’in sesiyle rüyalar âlemine daldırır. Craib’e göre psikanalizin temelde iki anlamı vardır. İlk anlamıyla psikanaliz, libido içgüdüsünden kaynaklanan bazı dürtülerin ve bunların dışarıya yansımaları sonucu oluşan kişilik, rüya, hata gibi birçok davranışı açıklamak için oluşturulmuş bir kuramdır. İkinci tanımı ise zihinsel problemlerin iyileştirilme yöntemidir (Craib, 2011). Psikanalitik kuram, felsefi çerçevede bakıldığında, bilinçdışını merkeze alıp ruhsal dünyanın bilince getirilmesi sürecidir (Güleç ve Batmankaya, 2013). “Hasan’la ikimiz, biçilmemiş otlara bileklerimiz kadar gömülmüşüz; ben ipi çekiyorum, Hasan’ın nasırlı avucundaki makara dönüp duruyor; gözlerimiz gökteki uçurtmaya çivilenmiş” (Hosseini, 2004:125). Emir’in mutlu olarak nitelendirdiği geçmişine ait anılara sığınarak oluşturduğu kusursuzca mumyaladığı bir gündüz düşü olarak nitelendirilebilecek bir hayal kuruyor.

Psikanalitik edebi eleştiride, eserlere yaklaşım söz konusu olduğunda çocuk oyunlarının, gündüz düşlerinin ve sanat eserinin arasındaki ortak noktanın hayal kurmak olduğu bilinir. Bu bağlamda, sanatçının eseri üretirken bastırılmış isteklerinin bilinçdışının etkisinde kaldığı inkâr edilemez. Yazar, burada eserini oluştururken seçtiği konu açısından ya kendisine ait, tamamen özgün bir eser oluşturmayı amaçlar ya da eski destanlar gibi var olan konulardan yararlanır. Hüseyini’nin burada Emir’e gündüz düşü kurdurması, kendisine ait bir anısını hatırlama çabasıdır. Hüseyini kişisel bilgi kullansa da mevcut hikâyelerle bilinen bir hayal kurursa da bilinçdışının varlığı kuşkusuz hissedilir. Yazarın özgün eser yaratma eyleminde bulunurken başkahramanı diğer kahramanlardan ayrı bir yere koymasının sebebi de bilinçaltının varlığıdır. Hüseyini, Emir’i öyle bir süsler ki her zaman okurun ilgisini canlı tutar çünkü Emir, Hüseyini’nin birçok açıda yansımasıdır. Başkahraman olan Emir, bir bölümde hayal kırıklıklarıyla çökse de diğer bölümlerde dimdik ayakta durmaktadır. Freud’a göre yazarın bunu yapmasının amacı, “kahramanın gündüz

düşlerinin ve hikâyelerin ortak unsuru olan Ben'in bilinçdışı bir yansıması olduğu gerçeği yatmaktadır" (Yıldız, 2014: 33). Gündüz düşleri ve sanat eseri arasındaki ilişkinin güçlenmesini sağlayan önemli bir özellik de başkahraman dışındaki karakterlerin 'iyi' veya 'kötü' olarak sınıflandırılmasına bağlıdır. İyi olan her zaman egoyla hareket eder ancak kötü olan karakter egoya karşı düşmanca duygular besler. Bu karakterlerin iyi veya kötü olarak gruplandırılması gerçek hayatla ilişkilendirildiğinde normal insanlarla her zaman bağdaşmaz; bu şekilde de gündüz düşleri ile sanat eseri arasında oluşan bağ desteklenmiş ve kanıtlanmış olur. Ego ögesinin esere yansıtılması sadece insanlara haz veren eserlerde söz konusu değildir; Freud'un ruhbilimsel olarak adlandırdığı eserlerde de ego fazlasıyla karşımıza çıkmaktadır. *Uçurtma Avcısı*'nda Hüseyini, anlatıcıyı adeta okurun hafızasına kazıyarak sunar; diğer karakterleri üçüncü birer dış şahıs gibi betimler. Freud'un psikanalizinde bu durum, yazarın egosunun kendi içinde parçalara ayrıldığı ve bunun sonucu olarak da kendi hayatındaki ruhsal çatışmaların eserindeki bazı karakterlerle özdeşleştiğinin kanıtıdır.

Ruhbilimsel olarak adlandırabileceğimiz *Uçurtma Avcısı*'nda yolculuk devam ederken "...Kemal'in babası namluyu ağzına sokuverdi" (Hosseini, 2004:127) ve o anda orada bulunan herkes sessizliğe gömüldü. Freud sessizliğin psikanalizdeki yerini anlatırken, ruh çözümlemesinin insanlara düşlerde ve hayallerde sessizliğin ölümün genel bir temsilcisi olduğunu gösterdiğini ve yaşattığını vurgular. Burada bilinçdışı bir kaydırma olur ve Emir'in odak noktası gündüz düşünden kendini vuran bir adama çevrilir.

Edebi eserlere, psikanalitik teknikleri uygulayıp yaptığı inceleme işlemine Özbek, psikanalitik yazınbilim eleştirisi adı vermektedir ve kendi tanımını şu şekildedir: "Psikanalitik Yazınbilim Eleştirisi denince, psikanaliz alanında elde edilen sonuçları ve verileri yazın ürünlerinin anlaşılması ve yorumlanması sürecinde kullanmak akla gelir. Bir psikolog, bir ruh doktoru, hastanın bilinçaltını aydınlatarak hastayı etkileyen öğeleri nasıl belirlemeye çalışıyorsa, bu defa yazın eleştirisi ile uğraşanlar da yapıtlardaki kurmaca kahramanların bilinçaltını ve dolayısıyla metnin arka planını aydınlatmak için psikanalizin birikimlerini kullanır. Bu yaklaşımın adı 'psikanalitik yazın yorumlama yöntemi'dir" (Özbek, 2007:7).

Eseri tamamen tanınmanın psikanalitik eleştiride asıl amaç olduğunu vurgular; bunu yaparken de yazar hakkında bilgi sahibi olmak gerekir, yazar asla eserden ayrı düşünülmemeli ve aralarındaki bağ kurulmalıdır. Eseri yorumlayabilmek ve psikanalitik öğeler çerçevesinde eleştirebilmek için yazarın hayatına ve bilhassa ruhsal hayatına hâkim olmak gerekir. Eserde psikanalitik çözümleme yapılırken yazarın yaşamından yararlanmak en büyük kolaylığı sağlar çünkü bilinçdışıdaki hayaller, düşler, arzular, istekler ve fanteziler eserlerin temelini oluşturmaktadır. Yazar, eserine temel kuracak bu öğeleri süsleyerek kullanır. Hüseyini, Emir'i oluştururken psikopatolojik verilere de başvurmuştur. Yazar kendisi sağlıklı bir birey olmasına rağmen başkahramanına hastalıklı özellikler yükler. Bu demek oluyor ki yazar kendi ruh dünyasının birebir aynısını başkahramana yüklemeyi; hayallerini onun aracılığı ile sunmaya çalışır. Psikanaliz açısından incelendiğinde Hüseyini, okuyucusuna kapalı olarak sunduğu romanında gizlediği kendi hayatına ait parçaları bilinçli bir şekilde ara ara gözler önüne de sermelidir. Bu açılarından bakıldığında da edebi eser, sadece sanatçının hayatının bir yansıması olarak görülürse psikanalitik eleştiri yetersiz kalır; burada devreye yazarın hayatının yanı sıra sosyolojik ve tarihsel değerlendirme girer. “Resmi çerçeveler, hole, kendisinin Zahir Şah’la tokalaşırken çekilmiş eski, siyah-beyaz fotoğrafının yanına astı” (Hosseini, 2004: 129). Emir, babasının siyasi görüşü üzerinden örnekler vermeye başlar. Yazarın iç dünyası dışında Afganistan’da gerçekleşen siyasi durumların yansımasıdır burada anlatılmak istenen. Devamında Baba’nın Amerika’da yaşadıkları yeni binalarındaki tek Cumhuriyetçi (Hosseini, 2004: 130) olduğunu söyleyerek yine yazarın bilinçaltından ipucu verir. Hüseyini ve ailesi de, babasının iş durumu nedeniyle Kabil’den taşınmak zorunda kaldıklarında yerleştikleri yerler Cumhuriyet ile yönetilen yerlerdi. Yazarın babası da tıpkı Baba karakteri gibi Cumhuriyetçi bir kişiliği benimsemekteydi.

Psikanalitik eser çalışmalarının dayandığı temel noktalardan biri de anlatı ile düşünce arasında kurulan benzerliktir. Düşte yaratılan anlam mekanizması ile anlatımın üretiliş aşaması arasında benzerlikler olması eserin yaratıcısına gönderme yapmaktadır. Okuyucuya gönderilen mesaj nasıl algılanırsa, verilen mesajın nasıl oluşturulduğu da sorgulanır. Okuyucu bu aşamada birtakım çözümleme zorlukları ile karşılaşabilir. Amerika’da yaşamaya başlayan Baba ve Emir, birçok duruma ayak

uydurmak zorundadır. “Ne biçim ülke bu? Kimse kimseye güvenmiyor?” (Hosseini, 2004: 131) ifadeleriyle Baba, okuyucuya açık bir kapı sunarak okuyucunun psikanaliz çözümlemesi yapmasını beklemektedir. Burada oluşturulan geleneklerin kavramları tartışmaya açık şekildedir ve karşıt görüşler de oluşturulabilir (Güçhan, 1992). Lacan’ın ayna teorisiyle, okuyucunun bu durumda verilen mesajı nasıl algıladığını, zihinsel kodlamalarının nasıl tepki verdiğini düşünerek çözümleme yapabilir. Ayna teorisi ile çözümleme yapacak olan her bir okuyucu, farklı bilinçaltı donanımları, anlatım ile kurduğu öznel ilişki ve değerlendirip yorumlama yetenekleri ile yazarın bilinçaltına inebilecektir.

Lacan’a göre bilinçaltı, konuşabilen varlığın zevk hissettiği ve hakkında ekstra bilgiye gerek duymadığı şeydir (Soysal, 2015: 1). Soysal’ın açıklamasına dayalı olarak Lacan’ın, bireyin bilinçaltı mekanizmasını zevk unsuruna bağladığını görebiliriz; ancak burada kast edilen zevk, cinsel doyum boyutunda değildir, bireyi gülümsetecek her türlü mutluluk kaynağı zevk unsurunu oluşturur. Psikanaliz kuramında açıklanan tüm tekniklerde zevk alan öznenin hesaba katılması gerekir. Yukarıda bahsettiğimiz çözümlemelerde Baba, Amerika’da kimsenin kimseye güvenmemesinden bahsetmekteydi. Bu koşullar altında Hüseyini, bu olayı anlatırken Afganistan’da insanların birbirine güvendiklerini kanıtlamak için Emir’e çocukluğu ile ilgili bir anısını anlattırır. “...Kabil’de ağaçtan kopardığımız bir dal parçasını kredi kartı niyetine kullandığımızı anlatmak isterdim” (Hosseini, 2004:132). Emir’in veya bilinçaltının temsili olduğu Hüseyini’nin bilinçaltından gelen bu olay tamamen Afganistan’daki çocukların öznel olarak zevk aldıkları bir durum olarak betimlenir. Emir’in anlattığı bu durum Hüseyini’nin kendi çocukluğunda da deneyim sahibi olduğu bir meseledir ve bunun gibi daha birçok olumlu yaşanmışlık örneği vardır. Olaydan bahseden kişinin, öznenin, yaşadığı zevki ele almak, anlatımda ne onun ne de sesi olduğu diğer insanların dile getiremeyeceği ancak sadece sözcükler sayesinde üretebileceği hayallerin gerçeğe dönüşmesidir.

Lacan, zevk kavramı ile iki türden bahseder: ötekinin zevki ve cinsel zevk. Soysal’a göre zevk almanın en belirgin tarafı varsayımsal olması, gerilim yaratacak bir engelle veya sınıra takılmamasıdır (Soysal, 2015: 3). Ötekinin zevki kavramı, bireyin fikir sahibi olmadığı ve bilincinde tasarımı bulunmayan zevktir; ancak birey

üzerinde etkisi vardır çünkü bilinçaltında yatarak kendini hissettirmektedir. Ötekinin zevki kavramıyla, başka insanların zevk almasından bahsedilmemektedir; yine bireyin kendi mutluluk alanından doğan türdür yalnızca bilinçaltında bastırılmaktadır ve istenildiğinde bilince çağrılmaktadır. "...bana aldığı bütün o kamyonları, trenleri, bisikletleri düşündüm. Şimdi de Amerika. Emir için son bir armağan" (Hosseini, 2004:133). Anılarında, Baba'nın ona aldığı oyuncaklar alındığı zaman bir mutluluk oluşturmazken, seneler sonra hepsinin gerçekten mutluluk üreten armağan olduğunu anlar. Zevk unsurunu kendi isteğiyle bilincine taşır. Zevk kavramından bahseden psikanalistler bireyin sadece cinsel doyuma ulaşmasını kast etmezler; örneğin, insanın var olmaya çabalaması bile eksikliğin verdiği zevktir. Baba, Amerika'da mutsuzdur fakat Emir için orada yaşamaya alışmaya çalışır. "Peşaver benim için çok iyiydi. Senin için değil" (Hosseini, 2004: 133) ifadesiyle sadece var olmak için yaşadığını, Emir için son bir fedakârlık yaptığını hissettirir. Hüseyini'nin babası da Hüseyini daha iyi bir eğitim alsın diye Amerika'ya yerleşme kararı almıştı ve ailecek oraya taşınmışlardı. Yazarın kendi hayatından bir parçası daha bilinçaltından çıkıp Emir'in hayatında renklenir.

Bilinçli kısmımız, kendini yalnızca dilin yani toplumla uzlaşmada kuramsal bir ögenin kullanımıyla kendini belli edebilir. Birey, varoluş biçimini kendini göstererek değil, dilinin müsaade ettiği ölçüde ifade edebilir. Bilinçdışı durumumuzu ve kendi gerçekliğimizi kültürel bir yoldan aktarmak istediğimizde dil bir zorunluluk haline gelir. Emir'in Baba'dan beklediği şefkat dolu sözcükler de çok geç olmadan dil aracılığıyla yardımına yetişir. "Çok müftehirim, Emir" (Hosseini, 2004: 135) cümlesini kuran Baba sonunda bilinçdışında yıllardır bastırdığı duyguyu, Emir'le gurur duyduğunu, dile getirir. Emir'in liseden mezun olması ile Baba ne kadar gururlandığını anlatmaya çalışır. Dilin birimleri, aynı zamanda 'gösterge'lerdir; gösterge bir ses birimi olarak algılanmamalıdır, daha çok işitsel bir imge gibi işlev görür (Tüzünoğlu, 2004: 336). Var olan durum fiziksel gibi görünse de aslında bilişsel bir durumdan bahseder. Baba, Emir'i kutlamak için o akşam yemeğe oradan da bara götürür. Görüldüğü üzere, Tüzünoğlu'nun da savunduğu gibi, göstergelerin öğeleri zihinsel mutluluğa da sebep olmaktadır. Bu bağlamda, gösterge, dış dünyada anlam kazanan bir olayın yerini tutmaktadır. Anlamın oluştuğu yer bilinçtir ve mutluluk bilinçten kaynaklanmaktadır.

Egonun işlevselliği Lacan'ın ayna evresindeki özdeşleşmeler ile aynı kabul edilir. Egonun oluşumu ve imgesel dönemin ortaya çıkışı bireyin 4-5 yaşlarına denk gelmektedir. Emir karakterine psikanalitik açıdan bakıldığında geç bir gelişimin söz konusu olduğu söylenebilir. Egonun işlevini kazanması, Emir'in imgesel düzeyini oluşturması liseden mezun olduğu zamana denk gelir. "Daha fazlasını söylemek istiyordum; bu kibar, düşünceli davranışının beni ne kadar duygulandırdığını, benim için yaptığı, hala da yapmakta olduğu onca şeye ne büyük bir minnet duyduğumu" (Hosseini, 2004: 137). Emir'in şu anda farkına vardığı durum psikolojik açıdan daha erken algılanmalıydı ve gelişim evrelerini takip etmeliydi; yaşadığı bu duygular Lacan'ın simgesel düzeyiyle alakalıdır. Erkek çocuğunun babasıyla özdeşleşme konumuna geçmesi bir ego işlevi ve aynı zamanda Oidipus Kompleksi ışığında imgesel bir durumdur. Ego yapısını baba imgesi ile özdeşleşmeye götüren şey Oidipal söylem kaynağıdır. Bunun sonucu olarak da bilinçdışındaki istekler daha çok toplumsallaşmış simgelerin algılanmasıyla bireyi yönlendiren bir imgesel özdeşleşme işlevi kazanmaktadır. Baba ve Emir arasındaki karmaşık durumlar yok olmak üzereyken, Baba Hasan'ın da bugün orada bulunmasını dilediğini söyleyerek Emir'i nefessiz hissedecek konuma getirir (Hosseini, 2004: 137). Bireyin kötü anılarını tetikleyecek durumlar veya hatırlatmalar büyük hayal kırıklığına yol açar. Her insanın doğuştan doyurulması gereken bazı biyolojik ihtiyaçları vardır ve bu ihtiyaçların anne tarafından, anne yokluğunda baba tarafından karşılanması beklenir. Emir, babası tarafından doyurulan biyolojik ihtiyaçlardan ziyade bilinçdışı arzular haline getirdiği ruhsal gereksinimlere ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaçlar, Baba tarafından eksik karşılandığında da Emir'de sağlıklı birey gelişimi görülmektedir.

Yılların geçmesiyle Emir'in evlenmesi, yazar olması, Baba'yı kanserden ötürü kaybetmesi detaylarıyla anlatılır. Asıl mesele 2001'de Rahim Han'dan gelen bir telefonla başlamaktadır. Gelen telefon, Emir'in kurulu düzenini baş aşağı edip onu Hasan'a ihanet ettiği geçmişine ve gerçeklere götürür. Emir, şimdi Afganistan'a dönecektir ve onu bekleyen durumlar psikanalitik yaklaşımla yeniden ele alınacaktır. Emir'i bekleyen durumlar fiziksel olaylar değil bilinçaltında yatan ve bastırılan gerçeklerdir.

Afganistan’da yaşanan olaylar bütün Afgan halkının psikolojisini bozmuştur. “İnsan olmana izin vermiyolar” (Hosseini, 2004: 203) ifadesi ile Rahim Han, Taliban etkisinde kalan bütün insanların sesini duyurmaktadır. Afganistan öyle bir hale bürünmüştür ki futbolcuların şort giymesi bile vücutlarını ahlaksızca teşhir etmesinler diye yasaklanmıştır (Hosseini, 2004: 203). Bir eserin ortaya çıkarılması için bazı dış dinamiklere ihtiyaç duyulur. Hüseyini’nin iç dünyasına hâkim olup romanı yazmasına iten dinamiklerin özü tam da bu tür yasaklardır. Yazarın iç dünyası bu olayları yaşayan bireylere kıyasla daha fazla rekabet ve düşmanlık duyguları ile doludur. Romanın içinde bu düşmanlığı ayakta tutacak kişi olarak Emir oluşturulmuştur. Söz konusu kahraman yaşamı boyunca, çocukluğu da dâhil, başına gelen olumsuz olaylara rağmen dimdik ayakta durmakta ve amaçları uğruna savaşılmaktadır.

Holland, edebi eserlere yönelik tepkileri incelerken okuyucunun metinde görüp inanmadığı bazı durumları okurun eserle olan ilişkisine bağlar. Emir, Baba’nın yaptırdığı yetimhanenin yıkıldığını öğrendiğinde açılış gününü hatırlar (Hosseini, 2004: 204) ve egosunun onayladığı bir gerileme süreci yaşar. Bu gerileme hissi, bireyin içselleştirme algısı yaşamasına sebep olur. Verilen duygu ile okuyucunun da sanki olayın içindeymiş gibi hissetmesi sağlanır. Böylelikle psikanaliz sayesinde edebiyat, dinamik bir dönüşüm içerisine girer; “bu dönüşüm içinde egoyu tatmin edecek sonuçlar doğduğu” (Cebeci, 2004: 197) söylenebilir. Psikanalitik edebi eleştiri, birleştirilmiş bir alan oluşturmadığı için (Waugh, 2006) edebi çalışmalarda ayrıntılı ve karmaşık tarzlara yol açabilir. Emir’in şu anı ve geçmişi kıyaslamaya çalışması kafasında karmaşık algılar oluşmasına sebep olur. Emir, bilinçsiz bir şekilde fiziksel ve edebi süreç ile en genel anlamda kimlik karmaşası yaşar.

Psikanalistlerin çözümlmelerine göre başkarakter, kimlik karmaşası yaşadığı zaman kahraman olduğu kadar paranoyak özelliğe de sahip olmaya başlar. Nevrotik ve paranoyak karakterler benzer özellikler taşırlar ve bilinçaltıları alt-benliklerinin yönlendirmesinden kurtulamaz. Bu çözümlerde yazar ve anlatıcı arasındaki fark belirginleşir; anlatıcının temel etkinliği bir şeyler yapıp acı çekme üzerine oluşturulmuşken, yazarın amacı bir öykü oluşturup sesini duyurmak istemesinden ibarettir. Bu açıdan Emir’in çevresinde oluşan olaylar, yazarın ürettiği eserde daha

çok gerçekçi unsurlar olarak işlev görür. Hüseyini, bireysel duygularını insanların sesi olacak şekilde topluma aktarmak için çabalar; bu çaba yazar ve kahraman arasında bir çatışma durumu yaratır. Eğer edebi eser çatışma durumundan bağımsız kalamıyorsa ve çatışmaya karşı savunma oluşturuyorsa “psikanalitik bir terapinin insanınsal etkinliğin azalması sonucunu vermesi söz konusu olabilir” (Cebeci, 2004: 138). Bu durumun tersi yaşanırsa psikanaliz, olumlu veya olumsuz enerjinin oluşmasını sağlayarak yaratıcılık üzerinde etkili olur.

Edebi eser incelemesinde, psikanalizin yerinin önemli olması eserin merkezinde bulunan fanteziye ulaşmamızı sağlamasıdır. Psikanalitik eleştiri ile elde edilen anlam diğer eleştiri ve anlamlandırma türlerine de bağlıdır; çünkü psikanalitik kuram, eserin temelinde bulunan ve bireyin zihinsel dünyası için önem teşkil eden durumların keşfini sağlar. Bu keşif, Cebeci'nin yukarıdaki açıklamasına dayalı olarak, bireyin iç dünyasında kendisini etkileyecek enerji türünü belirler. Bilinçaltında çocuksu ve ruhsal anlamda kendilerini gerçekleştiren durumlar söz konusu olduğu için keşifler ancak psikanaliz ile gerçekleşir. Buna dayalı olarak bir metnin herhangi bir anlam içerdiğini söylemek, o metni oluşturan yazarın bilinçaltı dünyasının sosyal terimlere dönüştürülmesi demektir. Verilmek istenen anlam, bilinçaltının bilince çıkmasına yönelik aktif bir süreç haline gelir. Bu süreci psikanalizin keşfetmesi beklenir; keşfettiği anlam ise bireyin yaşamı boyunca derin kökleri olan bir olaydan kaynaklanır. “Odada bizimle birlikte soluk alıp veren, terleyen bir şey daha vardı: geçmiş” (Hosseini, 2004:205). Bu tür anılar normal görünse de aslında soyut tematik duygular oluşturur. Emir, geçmişi hatırlatan her durumda ilkel istek ve korkularını okuyucuya belli edecek şekilde belirli bir anlam bütünlüğü ile sunar. Hüseyini, kendini biraz arka plana iterek okuyucunun bencil gördüğü bu başkarakter üzerinde duygular oluşturmaya ve yazar-karakter arasında yansıtma sağlamasına iman verir. Psikanalitik terimlerle ifade edecek olursak, burada hedeflenen durum okuyucunun merkezi fanteziyi bulmasıdır. Buradan yola çıkılarak edebi eserin işlevinin yetişkinlik çağındaki bir bireyin geçmişini anlama dönüştürmesi olduğu söylenebilir. Bireyin çocukluk dönemine ilişkin deneyimleri sonraki hayatı için belirli bir üslup sağlar ve aynı zamanda sanatsal üretiminde rol oynar. Edebi eseri oluşturan unsur da bireyin ruh durumu, ruh durumunu takip eden hayali dünya ve gündüz düşleridir. Gerçeklik algısının oluşması için benlik ve sanat

yapıtı arasında birleşme oluşması yani iç ve dış gerçekliğin kaynaşıp bütünleşmesi gerekir.

Psikanalitik eleştiride, yaratıcı yazıların bilinçaltı süreçlerinin ürünü olması karakterler üzerinde incelemeyi yapmayı kolaylaştırır. “Biz Afganlar hep aşırı hüznüyükdür, değil mi?” (Hosseini, 2004: 206) ifadesi ile Hüseyini dünya üzerindeki bütün insanlardan Afgan halkının farkını ortaya çıkarmak ister. Yıllarca iç savaş, Rusya işgali, Taliban yönetimi gibi baskılara maruz kalan Afganistan Hüseyini'nin bilinçaltındaki süreçlerin yansımasıdır. Romana, psikanalitik terimler aracılığıyla yaklaşmak yazarın iç dünyasını ya da anlatıcısı olan başkarakterin bilinçaltını teşhis etmeyi içerir. Afganlar üzerine yapılan vurgu hem yazarın hem de anlatıcının biyografik özelliklerini ortaya koyar. Hüseyini'nin hayatının anlamlarından biri olan Afganistan'ın acı çekmesi eserin yaratılışını ve Emir'in ortaya çıkmasını motive eder. Analizdeki bu parçalar, yazarın çalışmalarının yorumlanmasını kolaylaştırır.

Freud'a göre kişiliğimizde iki tip içgüdü söz konusudur: libido ve thanatos. Libido, yaşam veya cinsellik içgüdüsünü temsil ederken Thanatos ölüm veya saldırganlık içgüdüsüdür. Bu iki içgüdü ilk başta birbirleriyle çatışma halinde görünseler de aslında birbirlerini besleyip birlikte hareket ederler. Bunun sebebi insan davranışlarının çoğunluğunun yaşam ve cinsellik içgüdüsüne bağlı olmasıdır. Freud'a göre cinsellik kavramı sadece erotik içerikli olan hareketleri değil bireyin zevk almaya yönelik bütün davranışlarını kapsar. Bu zevk almaya yönelik davranışlardan biri de ölüp toprağa karışma isteği olduğu için libido ve thanatosun ortak hareket ettiği kanıtlanmış olur. Kast edilen ölüm içgüdüsü genelde dışa dönüktür ve başkalarına saldırmak şeklinde ortaya çıkar (Burger, 2006: 81). Edebi eserlerde itiraf etme bir çeşit otobiyografik yazı olarak ele alınır; bu yazılarda anlatıcı kendisi hakkında yapabildiği kadar dürüstçe ve tamamen anlatmaya çalışır. Emir, Hüseyini'nin kendi hayatında yaşadığı yaşam ve ölüm çelişkisini detaylandırarak anlatmaya çalışır.

SONUÇ

Tez çalışmamda öncelikle psikanalizin çıkış noktası, nasıl ortaya çıktığı açıklanmış ve daha sonra başta Sigmund Freud olmak üzere diğer önemli psikanaliz kuramcılarının tanımlamalarına yer verilmiştir. Neredeyse bütün psikanalistler yöntemleri farklı da olsa ortak yorumlara sahiptir: insanoğlu görünmeyen bir bilinçaltına sahiptir. Bireyin zihin yapısı üzerinde araştırma yapan psikanaliz kuramcıları insanlardaki ruhsal yansıma ile ilgilenmişlerdir ve bilinçaltı kavramının etkileri üzerinde durmuşlardır.

Sigmund Freud'un Anna O. isimli hasta üzerinde denelediği tedaviler sonucunda ortaya çıkardığı psikanaliz akımı 19.yüzyıl sonlarında insanların günlük hayatlarında kendini göstermeye başlamasıyla, insanın ruhsal dünyası ile ilgili soruların cevaplanması konusunda gelişmeye başlamıştır. İnsanlar sadece görünen durumlarla değil görünmeyen ama varlığını hissettiren psikolojik durumlarla ilgilenmeye başlamışlardır. Freud tedavileri sırasında akla ve mantığa uymayan ama günlük hayatta sıkça karşılaşılan bazı davranışlara önem vermeye başlayarak insan ruhunu çözümlenmek için psikanalizi kullanır. Freud'un Dr. Breuer ile birlikte küçük bir klinikte ilk adımlarını attığı psikanaliz zamanla gelişmiş ve ruhsal yaşamın kapılarını bireylere açmıştır. Çeşitli gelişmeler gösteren psikanalizin belki de en önemli buluşu insan zihnini bilinç, önbilinç ve bilinçsiz olarak ayırmasıdır. Freud, neredeyse bütün çalışmalarında bilinçaltının varlığını kanıtlamak istercesine önbilinç ve bilinçsiz terimlerine sık sık yer vermiştir. Önbilinç, bireyin bilincinden uzaklaşan herhangi bir olayın kolayca bilince geri gelmesiyle kendini gösterir; ancak bilinçsiz bir şekilde gerçekleşen bir olay zorlukla bilinçli konuma geri gelir. Bilinçaltı sadece bu durumlarla ortaya çıkmaz; rüyalarla, gündüz düşleriyle, Freud dil sürçmeleri, serbest çağrışım gibi birçok teknikle aydınlatılabilir. Bireyin zihin dünyasında gerçekleşen her şeyin bu tekniklerle açıklanabileceği ve bilince çıkarılabileceği düşünülür.

Freud'un en önemli katkılarından biri de benliği yapısına göre üçe ayırmak olmuştur: id, ego, süperegö. Çalışma içerisinde id, alt benliği; ego, benliği ve süperegö, üstbenliği temsil etmektedir. Ego, kalıtım yoluyla bireye geçen özellikleri barındıran, id ve doğru davranmanın denetleyicisi olan süperegönün arasında denge

kuran yapısıdır. Buna göre, sağlıklı bir ruhsal yapı için id ve süperego kısmen egonun denetimi altında tutulmalıdır. İd içerisinde var olan içgüdüler bireyde libido ve thanatos adındaki enerjileri açığa çıkarır. Libido ve thanatos aslında birbiriyle karşıtlık içindedir ama aynı zamanda ikisi arasında bireyin yaşamı üzerinde etkiler yaratacak çok güçlü bir bağ vardır. Freud'un teorilerine göre birey doğduğu zaman sadece alt benlik olan id vardır; id insanın bencil kısmıdır ve sadece kişisel isteklerin peşindedir. İdin kişisel istekleri tatmin etmeye çalışmasının sebebi haz ilkesine göre hareket etmesinden ve toplumsal sınırlamaları dikkate almamasından kaynaklanır. İd refleksel hareket eden bir yapı olduğu için kendini de başkasını da düşünmez. Birey sağlıklıysa alt benlik, diğer yapılar tarafından kontrol edilebilir. İkinci yapı olan benlik (ego) , 2 yaş ve altındayken kendini göstermeye başlar. Ego gerçeklik ilkesidir ve onun dışına çıkmamaya çalışır. Ego'nun ilk görevi içinde bulunduğu gerçekliği de dikkate alarak id'in dürtülerini tatmin etmeye çalışmaktır. Ego, bu dürtüleri bilinçaltında tutmaya çalışır çünkü bazen bizi tehdit edecek düzeyde olabilirler. Ego, insan beyninin bilinç, bilinç öncesi ve bilinçaltı kısımlarında rahat bir şekilde kararlar alabilir. Ego'nun tek işlevi id'in amacına ulaşmasını engellemeye çalışmak değildir; bir diğer amacı, 5 yaşına geldiğimizde oluşan üst benlik (süperego) yapısına ayak uydurmaktır. Süperego insana kısıtlamalar getirir; bir nevi insanın vicdamıdır. Doğru ve yanlış toplumdaki topluma değişir nitelikte vicdan ortak paydada buluşur. Benlik (ego), üst benlik (süperego) ve alt benlik (id) arasındaki terazi birimdir. Üç ayrı köşeden insanı çeken bu yapılar birbirini hem tamamlar hem de birbirleriyle çelişir.

Psikanaliz insan hayatında önemli bir yere oturtulur ve kendi başına bir bilim olarak insan ruhuna sağladığı yardım dışında diğer bilim dallarıyla da etkileşim içine girerek kendini geliştirir. Psikanaliz insan ruhuyla ve zihniyle ilgilendiği için sanat ve edebiyat için de önem teşkil eder. Psikanalitik kuramın edebiyatla olan ilişkisi, sanatçıların eserlerini oluşturma aşamasında içinde oldukları ruh halinin anlaşılmasına imkân sağlar. Edebi eserleri çözümleme, karakterleri anlama ve olay örgüsünü yorumlama açısından yol gösterici olan psikanaliz-edebiyat ilişkisi yine ilk defa Freud tarafından ortaya atılmıştır. Freud'a göre edebî eser yaratıcısı küçük bir çocuk gibidir; çocuklar oyun oynarken hayal kurarak kendilerine olmayan dünyalar

yaratabilirler. İşte bu bağlamda yazar da kendi içinde barındırdığı hayal gücünü yeni bir ruhsal dünya oluşturarak eserine yansıtır.

Birey çocukluk döneminden yetişkinliğe geçerken hayal kurma yerine gündüz düşlerine sığınabilir; düş kurarak da zihinde var olan istekleri gerçekleştirme eylemine girmeye çabalar. Gündüz düşleri bireyin aslında bastırılmış olduğu duygularını tatmin etme şeklinde gerçekleşir. Buraya kadar detaylı düşünüldüğünde yazarın bilinçaltının eserlerine yansıma şekli daha açık bir hal almaktadır. Yazar, eserini oluştururken bilinçaltını ana malzeme olarak kullanır; eserlerinin konularını ya kendi iç dünyasından alır ya da bastırılan duygularının etkisiyle öznelliğini koruyarak etrafındaki olaylardan faydalanır. Psikanalitik edebiyat kuramı geliştikçe, yazarı eserden bağımsız düşünmek zorlaştı. Psikanalitik edebiyat kuracılarına göre bir eser ele alınırken yazarı ile birlikte değerlendirilmeli ve bu şekilde çözümlenmelidir. Eser psikanalitik olarak ele alındığı zaman, yazarın eserini oluştururken kendisi bile fark etmeden bastırdığı duygularını kullandığını görürüz. Bu noktada psikanalitik edebi eleştirmenler için önemli nokta yazarın da kendisi fark etmeden bilinçaltını kullanmasıdır; psikanalitik çözümlemenin temel amacı yazarın bile farkında olmadığı gizli duygu ve düşüncelerin eser aracılığı ile ortaya çıkmasıdır. Bu şekilde düşünüldüğünde edebiyat ve psikanalitik kuram arasındaki ilişki yadsınamayacak derecede önemlidir.

Psikanalizin bu temel görüşleri düşünülerek ele alınan Halit Hüseyini'nin *Uçurtma Avcısı* adlı eserinde psikanalitik kuramın öğelerine, özellikle de Freud'un kuramlarının incelemelerine rastlamaktayız. Roman detaylı bir şekilde incelendiğinde eserdeki karakterlerin iç dünyasına psikanalitik öğelerle yola çıkılarak ulaşılmaktadır. Eser üzerinde yapılan inceleme sonucunda Emir adlı karakterin psikanalitik açıdan incelendiğinde çocukluğunda yaşadığı olayların etkisinden kurtulamadığı ve yetişkinlik hayatı boyunca çocukluğundan kalan anılarının etkisini yaşadığını görmekteyiz. Emir, id duygusunun baskın olduğu bir çocukluk dönemi geçirmiştir ve bu baskın dürtüyle de çocukluk döneminde yaşadığı eksikliklerden kaynaklanan boşluğu doldurma eylemleri içerisinde yer almaktadır. Birey kendini bir simge ile ifade etmeye başladığında benlik oluşumuna bir hareket noktası veya başlangıç

çizgisi sağlamaktadır. Bu hareket noktasının kazanılması aile içinde başlamalıyken Emir bu gelişimi sağlamak için kültürel düzen sağlamaya ihtiyaç duyuyor.

Halit Hüseyini, *Uçurtma Avcısı* adlı romanda psikoloji dünyasıyla ilgili yeni bir evren yaratır. Yazarın romanın merkezine oturttuğu karakter kötü niyetle tanıtılsa da sonradan psikolojik açıdan sevgiye muhtaç olduğu kanıtlanmıştır. Hüseyini, yarattığı Emir karakteri ile hem çirkinlikten güzelliğe geçişi yansıtmakta hem de her bireyin iç dünyasının kölesi olabileceğini göstermektedir. *Uçurtma Avcısı*'nin başarısı insan ruhunun derin yerlerine inmesi ve her bireyin içinde saklanan vicdana seslenmesinden kaynaklanmaktadır.

Yapılan tüm araştırmalar ve incelemeler ışığında, Hüseyini'nin *Uçurtma Avcısı* adlı eserinde psikanalitik olgulara sıkça rastlanmıştır. İncelenen bu eserde, psikanalizin edebi eserleri çözümlerken sahip olduğu önem kanıtlanmıştır. Freud ve diğer kuramcılarının bilgileri çerçevesinde bu esere yaklaşıldığında romanı daha geniş açılı bir yaklaşımla okuma imkânı bulunmaktadır. Psikanaliz, bu esere daha geniş bir pencereden bakmamızı sağlamasının yanı sıra bize karakterleri ve hatta yazarı daha iyi anlama imkânı sunmuştur. Bu açılardan psikanaliz, yazarın hayatından da yola çıkar, karakterlerin özelliklerinden de faydalanır ve her iki durumda da okuyucuya eseri daha iyi çözümlmek için elverişli bir yol sunar. Bu çalışmada psikanaliz yöntemi sayesinde *Uçurtma Avcısı*'nin karakterlerinin ve yazarının bilinçaltlarına ulaşılabilceğini ve bu insanların derinliklerinde gizli kalan ve bastırılan duyguları gün yüzüne çıkarılabileceğini göstermeye çalıştım.

KAYNAKÇA

- Agustina, H. N. (2015). *The Kite Runner: My Passion of Literature*. International *Conference on Social Sciences and Humanities (ICSSH'15)*. May 5-6, Bali (Indonesia).
- Ainsworth, S. (1969). Object Relations, Dependency, And Attachment: A Theoretical Review Of The Infant-Mother Relationship. *Mary D. Johns Hopkins University. Child Development*, 40, 969-1025.
- Alper, Y. (2002). Freud'dan Bugüne Yaratıcı-Sanatçı Psikodinamiğine Bakış. *II. Anadolu Psikiyatri Günleri*, 4(2-3), 65-77.
- Amstutz, J. B. (1986). *Afghanistan: The First Five Years of Soviet Occupation*. Washington, D.C.: NDU Press (National Defense University), 20319-6000
- Ansary, M. T. (2013). *Khaled Hosseini in conversation with Tamim Ansary*. The Fox Theatre 2215 Broadway St Redwood City US. Presentation.
<https://www.keplers.com/event/khaled-hosseini-tamim-ansary>. Erişim tarihi: 3 Ağustos 2018.
- Ansbacher, H.L. & Ansbacher, R.R. (Eds.). (1956). *The Individual Psychology of Alfred Adler*. New York: Basic Books. 103
- Atay, M. (1998-1999). Avrasya'nın Balkanları, Afganistan'da İç Çatışma Dinamikleri. *Avrasya Dosyası*, Sonbahar Kış 98-99, 4 (3-4).
- Aytekin, H. (2017). *Parvana - Afganistan'da Bir Kız Çocuğu – Adlı Eserde Taliban Ve Afganistan'da Kadın Olmak*. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (51) Issn: 1307-9581 Doi Number:<http://Dx.Doi.Org/10.17719/Jisr.2017.1736>

Atlı, F. (2012). Edebi metnin ve Yaratıcılığın Kaynağına Ulaşan Yol: Psikanalitik Edebiyat Eleştirisi. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7 (3), 257-273.

www.turkishstudies.net, DOI Number:

<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8020>.

Bal, H. (2002). Afganistan-Türkiye İlişkilerinin Başlıca Yönleri. *Afganistan Üzerine Araştırmalar*, Ali AHMETBEYOĞLU (der.), Tarih ve Tabiat Vakfı (TATAV) Yay., İstanbul.

Bakır, B. (2002). Filmin Psikanalitik Çözümlemesinde Temel Kavramlar. *Sinemasal*, 7 (Güz), 50-71.

Balkaya, D. (2005). *Lacan'ın Psikanalizi ve Bir Yazınsal Yapıt Çözümlemesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Beg, R. (2001). *Adı Afganistan'dı, Talibanların Eline Nasıl Düştü*. İstanbul: Turan Kültür Vakfı Yayınları.

Biricik, İ. (2017). Edebiyat Kuramı'nın Anlatmak İsteddiği. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 1(1), 60-67.

Blizek, W. L. (2007). Journal of Religion And Film.11(2). October 2007, *The Kite Runner*.

Bozatay, D. A., Meriç, İ. Afganistan'da Şiddet ve Terörün Toplumsal Arka Planı. *Akademik Ortadoğu Dergisi*, 7(14), 150-173.

Bowie, M. (2007). *Lacan*. (Çev. V. Pekel Şener). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Brenner, C. (1998). *Psikanaliz-Temel Kavramlar*. Ankara: HYB Yayıncılık.

- Brooks, P. (2014). *Psikanaliz ve Hikaye Anlatıcılığı*. (Çev. Hakan Atay). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Brown, K. S., Sethna, J. P. (2003). Statistical Mechanical Approaches to Models with Many Poorly Known Parameters. *Phys. Rev. E*. 68.
- Broxup, M. (1985). *Bugünkü Afganistan*. Ankara: ODTÜ Asya-Afrika Araştırmaları Yayın Grubu, Yayın No: 21,
- Broxup, M. (1985). *Sovyetler Afganistan'da: Bir İşgalin Anatomisi*. (Çev. Rasih Malyalı). Ankara: ODTÜ Asya-Afrika Araştırmaları Grubu Yayın No. 5.
- Brzezinski, Z. (1998). *Büyük Satranç Tahtası*. İstanbul: Sabah Kitapları.
- Budak, A. (2009). Psikanalitik Edebiyat Eleştirisi ve Bir Uygulama Denemesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 13-26.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. (Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu). (Birinci Baskı). İstanbul: Kaknüs Yayınları. (Eserin orijinali 2004'te yayımlandı.)
- Büyükbaş, M. (2006). *Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'a Müdahalesi ve Afganistan'da Oluşturulan Yeni Yönetim Yapısı*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Isparta.
- Canik, G. V. (2010). Tarih, Psikanaliz ve Sosyal Bilimler. *Tarih Okulu*, 7, 109-127.
- Cebeci, O. (2004). *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*. (Birinci Baskı). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Chanter, T. (2009).Psikanalitik ve Post-Yapısalcı Feminizm ve Deleuze. Cogito Yapı Kredi Yayınları, *Üç Aylık Düşünce Dergisi*, Sayı 58.

- Clero, J. P. (2011). *Lacan Sözlüğü*. (Çev. Özge Soysal). (Birinci Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Clifford, T. M. (1993). *Psikolojiye Giriş*. (Ed. Prof Dr. Sirel Karakar, Yrd Doç. Dr. Rükzan Eski). (Onuncu Baskı). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınevi.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*. (Çev. Tuncay Ergene). Ankara: Mentis Yayınları.
- Craib, I. (2011). *Psikanaliz Nedir: Psikanaliz Okulları ve Psikoterapi Üzerine Eleştirel Bir Giriş*. (Çev. Ali Kılıçlıoğlu). (Üçüncü Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Çalاک, E. (2010). *Psikanalitik Kurama Giriş*. İstanbul: Düş/Düşün Dizisi.
- Çelebi, T. (2015). Agim Rifat Yeşeren'in *Mendo 'yu Neden Öldürdüm?* Adlı HikayesininPsikanalitik Edebiyat Kuramına Göre Bir Çözümlemesi. *Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türkçe Öğretim Birimi*. 821.512.161(497.115).09:159.964.2 (1.01 Original scientific article).146-155.
- Çetinkaya, F. (2015). Halikarnas Balıkcısı'nın Hikayelerine Psikanalitik Yaklaşım. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 41, 505-527.
- Çubukçu, F. (2002). Teaching Literature Through Literary Approaches. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, Sayı: 14, İzmir.
- Dedeoğlu, B. (2009). Güvenlik Bağlamında Uluslararası Politikada Yaşanan Son Gelişmeler ve Türkiye'nin Tehdit Algılamaları. *Türk Dış Politikası*, Ed. Sedat Laçiner, Hacı Necefoğlu, Hasan Selim Özerten, USAK, Ankara.

Dursun, G. (1998-1999) Afganistan'ın Etnik Kimliği. **Avrasya Dosyası**, Sonbahar Kış 98-99, 4 (3-4).

Eagleton, T. (2014). **Edebiyat Kuramı Giriş**. (Çev. Tuncay Birkan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Eliuz, Ü. – Seferoğlu, E. (2016). Eşikteki Erkek(lik): ÇC Hikâyesinin Erkek(lik)lerine Psikanalitik Bir Yorum / Masculinity on the Threshold: A Psychoanalytical Interpretation of Masculinity in ÇC. **Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic**, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı), Volume 11/4 Winter 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9102>, p. 329-346.

Ellmann, M. (2013). **Psychoanalytic Literary Criticism**. London & New York: Routledge Press.

Emre, İ. (2006). **Edebiyat ve Psikoloji**. Ankara: Anı Yayınları.

Erman, K. (2015). Afganistan'daki Sovyet İşgalinin Türk Dünyasına Etkileri. **Azərbaycan Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşunun 100. Yılında ER Kişi Elçibey'e Armağan**. Ankara: Berikan Yayınevi, 231-251.

Erol, M. S. ve Burget, F. A. (2001). Afganistan Özbekleri. **Avrasya Dosyası**. Sonbahar 2001, 7 (3).

Erol, M. S. ve Burget, F.A. (2003). İniş ve Çıkışlarıyla ABD Pakistan İlişkilerinin Son Elli Yılı ve 11 Eylül. **Stratejik Analiz**. Ocak 2003, 3, (33).

Erten, Y. Mitrani, N. ve Tanık, M. (2004). **Psikanalizin "Öteki" Yüzü: Heinz Kohut**. İstanbul: İthaki Yayınları.

- Fasihuddin (2009). Talibazation and Terrorist Attacks İn The North-West Frontier Province (NWPV): The Local Police Response and Some Recommendations. Combating Terrorism, Ed.Samih Teymur, Habip Özdemir vd., Turkey.
- Forrester, J. (1980). *Language and The Origins of Psychoanalysis*. London and Basingstoke Companies: The Macmillan Press.
- Freud, S. (2009).*Düşlerin Yorumu I.*(Çev. Dr. Emre Kapkın), İstanbul: Payel Yayınevi. (Eserin orijinali 1899’da yayımlandı.)
- Freud, S. (2000). *Rüyaların Yorumu-2.* (Çev. İhsan Kırımlı). (Birinci Baskı). Ankara: Öteki Yayınevi. (Eserin orijinali 1897’da yayımlandı.)
- Freud, S. (2011). *İçgüdüler ve Yazgıları. Metapsikoloji-I.*(Çev. A Yıldırım) İstanbul: İdea. (Eserin orijinali 1908’de yayımlandı.)
- Freud, S. (1996). *Beş Konferans ve Psikanalize Toplu Bakış.* (Çev. Kamuran Şipal). İstanbul: Cem Yayınevi. (Eserin orijinali 1938’de yayımlandı.)
- Freud, S. (1999). *Sanat ve Edebiyat.* (Çev. Dr. Emre Kapkın, Ayşen Tekşen Kapkın). İstanbul: Payel Yayınları.
- Freud, S. (1993). *Yaşamım ve Psikanaliz.* (Çev. Kâmuran Şipal). İstanbul: Say Yayınları.
- Freud, S. (1977). *Cinsiyet ve Psikanaliz.* (Çev. Selahattin Hilav). İstanbul:Varlık Yayınları.
- Freud, S. (2000).*Psikanaliz Üzerine.* (Çev. Kamuran Şipal). (İkinci Baskı). İstanbul: Cem Yayınevi.

- Freud, S. (1886-1936/1964). *The Complete Psychological Works of Sigmund Freud*. (Vols. 1-24). London: Hogarth.
- Friedman, D., Weingast, B. R. (1993). Rational Choice and Freudian Accounts of Cooperation. *SSRN Electronic Journal*, DOI: 10.2139/ssrn.2390255.
- Fromm, E. (1978). *Psikanaliz ve Zen Budizm*. (Çev. İlhan Güngören). İstanbul: Mat/Er Matbaası.
- Gaarder, J. (1991). *Sofi'nin Dünyası*. (Çev. Sabir Yücesoy). (Birinci Baskı). İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Gezeroğlu, S. (2016). Ferit Edgü'nün "Yazar ve Yazman" Adlı Öyküsünde Yaratıcı Yazarlık Bağlamında Benlik Algısı. *Söylem Filoloji Dergisi*. 1(1).
- Giustozzi, A. (2000). *War, Politics and Society in Afghanistan*. (First Publishing). London: Hurst & Company.
- Glazer, E. (2009). Rephrasing The Madness And Creativity Debate: What Is The Nature Of The Creativity Construct? *Pers Indiv Differ*45:755-64.
- Gubar, M. G. M. (1967). *Afganistan der Mesir-i Tarih*. Kabil: Matbaayı Devleti 175 Yayınları.
- Güçhan, G. (1992). C. Metz'in ((Göstergebilimsel Psikanalitik» Yaklaşımı İle Bir Film- Çözümleme Denemesi: «Bez Bebek». *Kurgu Dergisi* S: 10, 101-117.
- Güleç, C. ve Batmankaya, M. (2013). *Freud*. (Dördüncü Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Gültekin, A., Akın, G.G. (2016). Leyla Erbil'in *Tuhaf Bir Kadın* ile Cuniçiro

Tanizaki'nin *Anahtar* Adlı Eserlerindeki Kadın Kimliği Üzerine Psikanalitik Bir Bakış. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 17(2), 107-116.

Gümüş, A. (2006). *Şiddetin Nedenleri, Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu*. Eğitim Sen Yayınları tarafından sunuldu, Ankara.

Gürol, E. (2002). *Sigmund Freud*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Habip, B. (2002). *Bensizbiz: Topluluk Zihniyetinin Psikanalizi*. İstanbul: İthaki Yayınları.

Hansen, D. M., Larson, R. & Dworkin, J. (2003). What Adolescents Learn in Organized Youth Activities. A Survey of Self-reported Developmental Experiences. *Journal of Research on Adolescence*, 13, 25-55.

Hilav, S. (1982). *Lacan Üzerine*. (Ed. Selahattin Hilav). Yazko Felsefe Yazıları 1, İstanbul: Yazko Yayınları. 138-148.

Horney, K. (1991). *Kendi Kendine Psikanaliz*. (Çev. Selçuk Budak). Ankara: Açık Yayıncılık.

Hosseini, K. (2004). *Uçurtma Avcısı*. Cağaloğlu/İstanbul: Everest Yayınları.

Hunt, S. (2009). Can the West Read? Western Readers, Orientalist Stereotypes, and the Sensational Response to *The Kite Runner*. *English and Comparative Literary Studies (ECLS) Student Scholarship*. (Senior Comprehensive Project).

İsaoğlu, H. (2015). A Freudian Psychoanalytic Analysis of Nathaniel Hawthorne's *The Scarlet Letter*. *The Journal of Academic Social Studies*, 32, 499-511.

- Jacobi, J. (1962). *Psychology of C.G. Jung*. New Haven: Yale Uni. Press.
- Jiang, Y. (2016). Discussion of the Postgraduates' Reading views- Based on Freud's Theory About "Ego," "Id," and "Superego". *China Education Review*, 6 (10), 610-613.
- Jones, R. N. (2005). *Danışma Psikolojisi Kuramları*. (Çev. Füsün Akkoyun), İstanbul: Nobel Yayınları. s. 90-91.
- Jung, C.G. (2001). *İnsan Ruhuna Yöneliş*. 4. Baskı. İstanbul: Say Yayınları.
- Karahan, T. F. ve Sardoğan, M. E. (2004). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapide Kuramlar*. Samsun: Deniz Kültür Yayınları.
- Keçe, A. C. (2009). *En İyi Terapistim Ben*. Ankara: Ütopya Grafik.
- Kerim, L. (2015). Afanasiy Fet'in "Rüya" Adlı Eserine Psikanalitik Yaklaşım. *International Journal Of Languages' Education And Teaching*. Issn:2198 – 4999, Mannheim – Germany Volume 3/1 April 2015 P. 246-255
- Kerslake, C.& Brassier, R. (2007). *Origins and Ends of the Mind: Philosophical Essays on Psychoanalysis*. Belgium: Leuven University Press.
- Kısa, C. (2015). Filozofların, Teologların ve Psikanalistlerin Tanrısı: Tanrı Kavramı ve Tanrı Tasavvuru / The God Of Philosopher, Theologian And Psychoanalyst: God Concept And Representation Of God. *Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Şefik Yaşar Armağanı), Volume 10/10 Summer 2015, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8545>, p. 639-654.
- Kirschner, S. R. (1996). *The Religious and The Romantic Origins of*

Psychoanalysis: Individuation and Integration in Post Freudian Theory.
New York: USA: Cambridge University Press.

Kolcu, A. İ. (2008). *Edebiyat Kuramları, Tanım, Tenkit Tahlil*. Erzurum:
Salkımsöğüt Yayınları.

Krakowski, E. D. (1987). *Afganistan: Unutulan Savaş*. (Çev. Hüseyin Dermiş),
Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Asya-Afrika Araştırmalar Grubu,
Yayın no:36. O.D.T.Ü.Mimarlık Fakültesi Basım İşliği.

Kristeva, J.(1984).*Revolution in Poetic Language*. (Çev.Margaret Waller). New
York: Columbia University Press.

Lagache, D. (2014). *Psikanaliz*. (Çev. Evin Aktar). Ankara: Dost Kitabevi.

Lapsley, D.K., Stey, P.C. (2011). Id, Ego, Superego. *Encyclopedia of Human
Behaviour, Elsevier*.

Leach, M. M., Harbin, J. J. (1997). Psychological Ethics Codes. A Comparison Of 24
Countries. *International Journal of Psychology*, 32, 181-192.

Maçkalı, Z., Gülöksüz, S., Oral, T. (2013). Yaratıcılık ve İki Uçlu Bozukluk. *Türk
Psikiyatri Dergisi*. 24(1).

Maslow, A.H. (1970). *Motivation and Personality* (Second Edition). New York &
Row.

Maslow, A.H. (1968). *Toward a Psychology of Being* (Second Edition). New York:
Van Nostrand.

May, R. (2013). *Yaratma Cesareti*. (Çev. Alper Oysal). (Birinci Baskı). İstanbul:
Metis Yayıncılık.

McWilliams, N. (2011) *Psychoanalytic Diagnosis, Second Edition: Understanding Personality Structure in the Clinical Process*. New York/USA: The Guilford Press.

Milvy, E. (2007). **The Kite Runner controversy**. Salon Media Group, Inc. (<http://www.salon.com>) December 9, 2007. Erişim tarihi 2 Ağustos 2018.

Moran, B. (1994). *Edebiyat Kuramları ve Elestiri*. İstanbul: Cem Yayınevi.

Muz, S. (2009). *Bilişsel Terapi ve Dini Başaçıkma*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Konya.

Myers, D.G. (1992). *The Pursuit of Happiness: Who is happy-and why*. New York: Morrow.

Nas, A. (2009). Aylak Adam ve Anayurt Oteli'ne Psikanalitik Yaklaşım: Atılğan'ın Oidipal Roman Kişileri Olarak C. ve Zebercet. *Sabancı Üniversitesi*.

Noorzoy, M. S. (2009). Afghanistan's Children: The Tragic Victims of 30 Years of War. Afghanistan, 1979-2009: In the Grip of Conflict. Viewpoints Special Edition. *The Middle East Institute*, Washington, DC.

Oğuz, E. (1999). *Afganistan*. İstanbul: Cep Kitapları.

Oğuz, E. (2001). *Hedef Ülke Afganistan*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.

Osmanoğlu, M. (1990). *Afganistan'da Cihadın 10 Yılı*. Ankara: Rehber Yay.

Öner, H. (2016). Nazlı Eray Öykücülüğünde Rüya. *International Journal of Cultural and Social Studies* (IntJCSS) December, 2(2) ISSN : 2458-9381

Özbek, Y. (2007). *Edebiyat ve Psikanaliz*. (Birinci Baskı). Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları.

Özgen, A. (2014). Behçet Necatigil'in *İçerde* Adlı Şiirini Psikanalitik Açıdan Çözümleme Denemesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 78-87.

Quine, W. O. (1953). *From A Logical Point of View*. Cambridge: Harvard University Press.

Raşid, A. (2001). *Taliban: İslamiyet, Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun*. İstanbul: Everest-Mozaik Yayınları.

Rimmon-Kenan, S. (2015) **Discourse in Psychoanalysis and Literature**. New York: Routledge.

Salman, S. (2018). Psikanalitik Yaklaşım Açısından Baba-Oğul İlişkisi: Gişe Memuru ve Beş Vakit Filmleri. *SineFilozofi Dergisi*. 3 (5), 145-159.

Sander, O. (1998). *Siyasi Tarih (1914-1994)*. Ankara: İmge Kitabevi.

Saraswat, N. (2014). Theme of Identity and Redemption in Khaleed Hossieni's *The Kite Runner*. *International Journal of Interdisciplinary and Multidisciplinary Studies (IJIMS)*. 1 (5), 166-175.

Saray, M. (2002). *Afganistan ve Türkler*. Ankara: ASAM Yayınları.

Sarı, A. (2008). *Psikanaliz ve Edebiyat*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

Sarup, M. (2004). *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*. (Çev. Abdülbaki Güçlü). İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Schwartz, J. (2003). *Cassandra's Daughter: A History of Psychoanalysis*. London: H.Karnac (Books).
- Shah, S. K. (2013). The Role of Linguistic Devices in Representing Ethnicity in *The Kite Runner*. *International Journal of Linguistics*, ISSN 1948-5425, 5 (1).
- Shivani, A. (2007). The Collapse of Objectivity: Looking at Recent Books about Terrorism. *Contemporary Review* 22 Mar. 2007, 26-38.
- Sorlin, P. (2004). *Düş Söylemleri*. (Çev. Süha Sertabiboğlu). (Birinci Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Soylu, Ö. (2001). *Nahid Sırrı Örik, Kiskanmak ve Psikanaliz*, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Edebiyatı Bölümü, Ankara.
- Soysal, Ö. (2015). Başlangıçta Zevk Vardı. *Psikoloji Kulübü Bülteni*, 5, (6-7).
- Stone, D. (2014). Disinvolvement: A Psychoanalytic Reading of *The Things They Carried*. *Eng.* 305.
- Stuhr, R. (2009). *Reading Khaled Hosseini*. California: Santa Barbara.
- Sullivan, H.S. (1953). *The Interpersonal Theory of Psychiatry*. New York: Norton. 10.
- Sunat, H. (2000). *Psikanalitik Duyarlılık Bakışla Romanları Yaşamak*. (Birinci Baskı). İstanbul: NotaBene Yayınları.
- Şen, C. (2015). Haldun Taner'in *Şeytan Tüyü* Öyküsünde; Öznenin, Öteki'nin Arzusunu Arzulama Edimi Ve/Veya Öteki Tarafından Kabul Edilme İsteği. **Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature**

andHistory of Turkish or Turkic. 10/12Summer 2015, p. 999-1024
DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8427> ISSN:1308-
2140, Ankara, Turkey.

Şenödeyici, Ö. (2008). Klasik Edebiyatımıza Psikanalitik Yaklaşım Denemeleri-
Açmazlar ve Zorunluluk. **Edebiyat Otağı**. 30.

Şenödeyici, Ö. (2011/2012). Oedipus Kompleksi Bağlamında Divan Şiirinde Âşık
Maşûkrakîb İlişkisine Bakış. **Gazi Türkiyat**, Güz 2012/11: 79-91.

Şeyhanlıoğlu, H. (2008). 18. Yüzyıldan Günümüze Kadar Afganistan'ın Jeostratejik
Önemi. T.C. **Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı Türk
International Cooperation and Development Agency, Avrasya Etüdleri**
34/2008-2 (61-82).

Topçu, H. (2017). Psikanalitik Bir Okuma Denemesi: Elektra Kompleksi Işığında
Aşk-ı Memnu. **Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2(1), 1-9.

Tura, S. M. (2007). **Freud'dan Lacan'a Psikanaliz**. İstanbul: Kanat Kitap.

Tura, S. M. (2005). **Günümüzde Psikoterapi**. İstanbul: Metis Yayınları.

Turan, M. O. (2013). Kuyu Filmindeki Arzu Kavramının Lacancı Psikanalitik
Yaklaşım Çerçevesinde Çözümlemesi. **Selçuk İletişim**, 7(4), 169-188.

Tükel, R. (2000). **Düşlerin Yorumu Üzerine, Psikanaliz Yazıları-Yüzyıl Sonra Düş
Ve Düşlerin Yorumu**. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Tüzünoğlu, M. (2004). Lacan'da Anne Ve Oğul'un Baba Ve Oğul'a Dönüşmesi.
Mithat Alam Film Merkezi Söyleşi, Panel ve Sunum Yıllığı

Tyson, L. (2014). Psikanalitik Eleştiri. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 3 (3), 155-183.

Uslubaş, F. (2010). *Büyük Oyundan Büyük Kaosa, Taliban ve Avrasya'da Cihad*. Ankara: Karınca Yayınları.

Uysal, H. (1996). *Adı Afganistan*. Ankara: Öteki Yayınevi.

Ülger, İ. K. (1998-1999). Taliban: Afganistan'da Pax American'ın İslamcı Militanı. *Avrasya Dosyası*, Sonbahar-Kış 98-99, 4 (3-4).

Ünsal, A. (1966). Kısa Öykü Öğretiminde Psikanalitik Yaklaşım: *A Rose For Emily*. *Dil Dergisi*, 123, 72-86.

Yıldız, S. (2014). *Freudyen Psikanaliz Kuramları Işığında Balzac'ı İncelemek: Tuhaf Öyküler*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum.

Yılmaz, E. (2011). *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu ile Suç ve Ceza Romanlarının Teknik ve Psikanalitik Açından Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, 15.

Yılmaz, M. (1996). Topoğrafik Okyanuslardan Masallar. *Freud, Jung, Psikanaliz ve Edebiyat. Toplum ve Bilim Özel Sayı Psikanalizle Bakmak*. Birikim Yayıncılık.

Yücel, T. (1991). *Eleştirinin ABC'si*. İstanbul: Simavi Yayınevi. 1- 119.

Waugh, P. (2006). *Literary Theory and Criticism: An Oxford Guide*. Great Britain: Oxford University Press.

Wright, E. (1998). *Psychoanalytic Criticism: A Reappraisal*. New York: Blackwell

Publishers.

Zizek, S. (2005).*Yamuk Bakmak*.(Çev. Tuncay Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.

Zweig, S. (1991). *Sigmund Freud Cinselliğın Yeryüzü*.(Çev.: Ali Avni Önes).
İstanbul: Broy Yayınları.

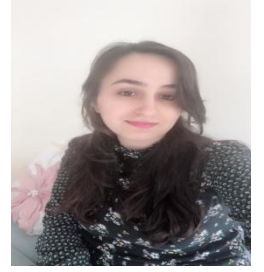

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : AKKUŞ, ARZU MELİKE
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 29/04/1989 VAN
Telefon : 05530926433
Faks :

E-mail : ccemelike@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birim	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans
Lisans	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2012

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2012	Antalya Öğretmen	

Yabancı Dil

İngilizce

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

"UÇURTMA AVCISI ROMAN KARAKTERLERİNE PSİKANALİTİK
YAKLAŞIM"

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 118 sayfalık kısmına ilişkin, 19.06.2019 tarihinde şahsım tarafından Turnitinintihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 2 (Yüzde iki) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedem daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

19/06/2019

Arzu Melike AKKUŞ

Adı Soyadı : Arzu Melike AKKUŞ
Öğrenci No : 159201223
Anabilim Dalı : İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Programı : İngiliz Dili ve Edebiyatı
Statüsü : Y.Lisans Doktora

DANIŞMAN
Doç. Dr. Aydın GÖRMEZ

30.07.2019

ENSTİTÜ ONAYI
UYGUNDUR

Doç. Dr. Bekir KOÇLARIN

30.07.2019